

Mí t'ap'é t'á Po!

Mac'ápí athubá-jekhúć'ú

Ku 1

Title: Mac'ápi Nat'ap'é T'á Po - K1
English title: Opo Literacy Primer - G1
Language: Opo [lgn], Bilugu dialect
Location: Gambella, Ethiopia
Type of book: student workbook and teachers' guide
Year of publication: 2026
Authors: Joshua Smolders, Kura Lul, Baruah Goaner, Tola Dech

Illustrations: © SIL International Illustration Resources
© Joshua Smolders (with Gemini 3)

Copies Printed: teachers' guide 15
student workbook 200

Opo Literacy Primer - G1 © 2026 by Joshua Smolders is licensed under CC BY 4.0. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

This primer is a product of the Opo Scripture Development Project, and has been developed in partnership between:

- Gambella Ministry of Education (Opo Mother Tongue Education Office),
- The Anglican Church in Ethiopia,
- Norwegian Mission Society
- SIL Ethiopia.

Jét'ét'é kúwarak'át'á

English	አማርኛ	T'á Po
Teacher instruction	የመምህሩ ትዕዛዝ	pathubá natá athubá-jekhúć'ú
Teacher guide	የመምህሩ መምሪያ	macápi athubá-jekhúć'ú
Student book	የተማሪው መጽሐፍ	macápi adímé kúwarak'át'á
Opo language	አፖኛ	T'á Po
Review	ክለሳ	k'úpki'ánú / yalí jeén
Lesson	ክፍለ ትምህርት	woné nata
Questions	ጥያቄዎች	toótó / totó
Exercise	መልመጃ	nata
Box	ስንጠራዥ	camduk
Read from left to right	ከግራ ወደ ቀይን አንበቡ	kúndílan, án káy ad'ok'om ja khít
Keyword	ቁልፈ ቃል	jét'ét'é má athubá jénat'ap'é
Capital Letter	ትልቅ ንፊደል	jénat'ap'é tón
Small Letter	ትንሽ ፊደል	jénat'ap'é khala
What is the sound of the letter?	የዝች ፊደል ድምፅ እንዴት ነው? ይህ ፊደል ምን አይነት ድምፅ ያሰማል?	Jénat'ap'éno gí akhí ta k'úsú máy? K'úsú jénat'ap'éno gí ahe tan gís?
Same	ተመሳሳይ	An d'yan. An thómá. An d'úk'ú sotá.
Different	የተለየ	An sotá. An koótá mos. An d'úk'ú d'yan.
Example	ምሳሌ	ithubén
Notebook	ደብተር	warak'át'á-t'ap'é-d'ám
Pen	እስክሪፕቶ / ብዕር	gálamíji
Pencil	እርሳስ	gálamícá
Eraser	ማጥፊያ	nanokhá-d'ám
Picture	ስዕል	súra
Period (.)		b'ílí jewur
Comma (,)		b'ílí sik'
Question mark (?)		b'ílí toótó
Quotation mark (“ ”)		b'ílí káyí t'ét'é / b'ílí gutí t'ét'é
Exclamation mark (!)		b'ílí woórá
Colon (:)		b'ílí je suk'á
Vowel	ተነባቢ	k'úsúkhátá-t'a
Consonant	አነባቢ	k'úsúhúć'á-t'a

Dondolí wone gu nathubá

Wone 1 - Ledá Nat'ap'é

Nathubá 1 - 10

Wone 2 - K'úsúkhátá-t'a

Nathubá 11 a A

Nathubá 12 i I

Nathubá 13 i I

Nathubá 14 e E

Nathubá 15 ε E

Nathubá 16 u U

Nathubá 17 u U

Nathubá 18 o O

Nathubá 19 o O

Nathubá 20-23

Nathubá 24 w W

Nathubá 25 y Y

Nathubá 26-34

Wone 3 - K'úsúhúc'á-t'a

Nathubá 35-36 j J

Nathubá 37-38 g G

Nathubá 39-40 b B

Nathubá 41-42 s S

Nathubá 43-44 t T

Nathubá 45-46 r R

Nathubá 47-48

Nathubá 49-50

Nathubá 51-52

Nathubá 53-54

Nathubá 55-56

Nathubá 57-58

Nathubá 59-60

Nathubá 61-62

Nathubá 63-64

Nathubá 65-66

Nathubá 67-68

Nathubá 69-70

Nathubá 71-72

Nathubá 73-74

Nathubá 75-76

Nathubá 77-78

Nathubá 79-80

Nathubá 81-82

Nathubá 83-84

Nathubá 85-86

Nathubá 87-88

Wone 4 - Naótá

Nathubá 89-99

n N

p P

m M

k K

d D

c C

l L

h H

ng Ng

ny Ny

b' B'

d' D'

t' T'

th Th

p' P'

ph Ph

k' K'

kh Kh

c' C'

ch Ch

z Z

WONE 1

Ledá Nat'ap'é

1. Númá súra, an káy ad'ok'om ja khít.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil súra mú î d'ok'om, ún númá súra mú thómá guan, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpáy, toótó bit'í gá «Ta na ní uma gil abi súra k'úpáyíno to d'ok'om ge?»

Bit'í áyalán gá «Ta **pi**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

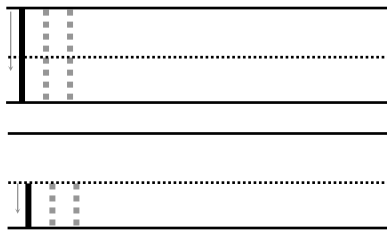
Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **pi** d'é mú thómá guan abi lánýíni.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil súra mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

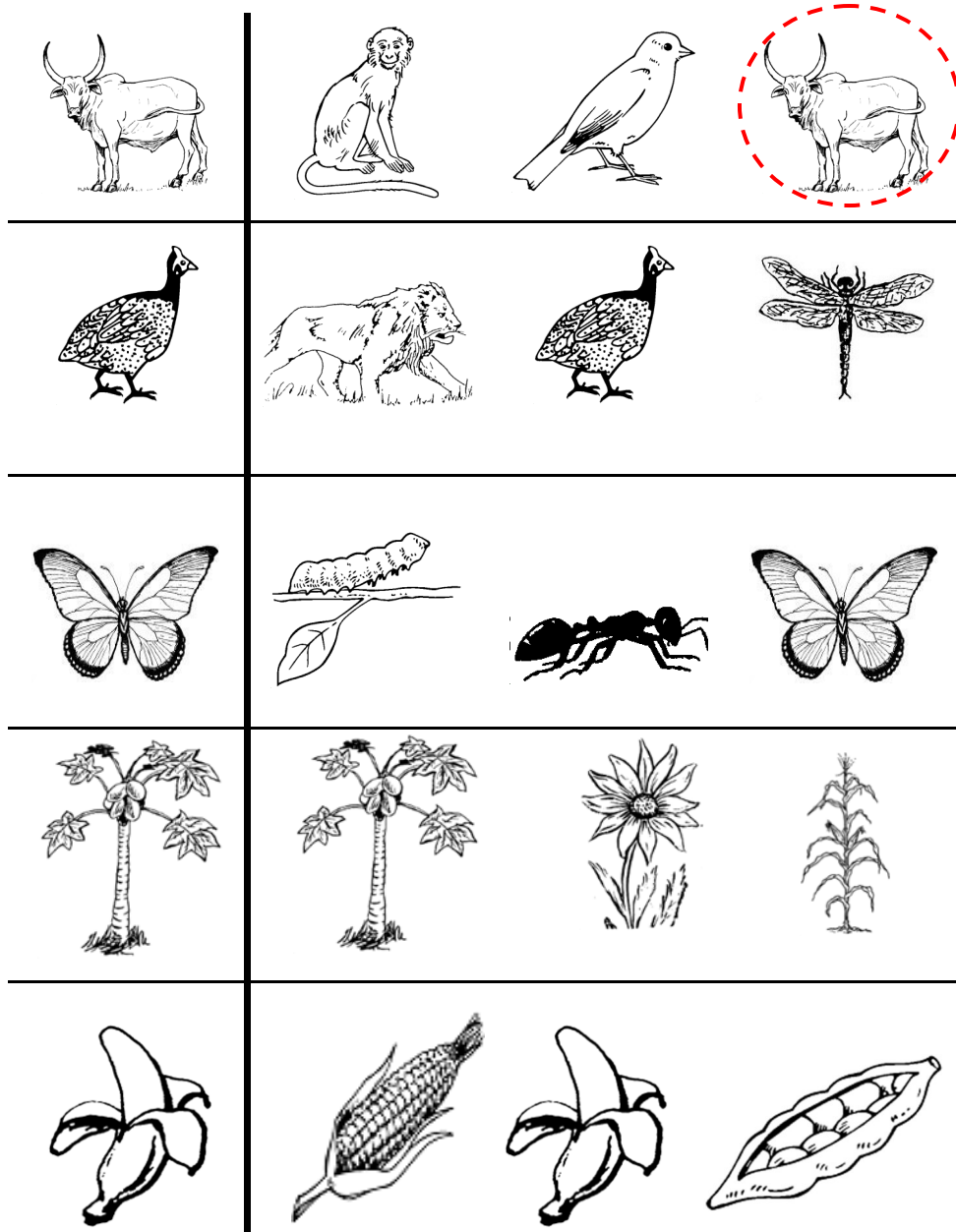
2. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, isesék' gu itundúl, agé mú un teyan aestíne. Heun ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

1

1. Khamí láný gu k'uy, an káy ad'ok'om ja b'erá khít.

Lúťí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

1.1 Nata: Ak'úpkáy, súrá adíme gu kúra mú î d'ok'om, gu jéngasó mú aja khít, gu gon mú to khít, thubá bit'ían. He bit'í, ud'é ára b'á adímé k'uy abi kúra, ára susán án kham jéngasó ja b'erá bi gon. Ún yaálán je mit'i.

1.2 Nata: Súrá ubígí mú to d'ok'om, gu bala mú to khít, gu cá mú î bi tálén, thubá bit'ían. He bit'í, ud'é ára b'á adímé k'uy abi ubígí, ára susán án kham jéngasó ja b'erá bi bala. Ún yaálán je mit'i.

2. Númá súra, an káy ad'ok'om ja khít.

Lúťí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil súra mú î d'ok'om, ún númá súra mú thómá guan, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, toótó bit'í gá «Ta na ní uma gil abi súrá k'úpkáyíno to d'ok'om ge?»

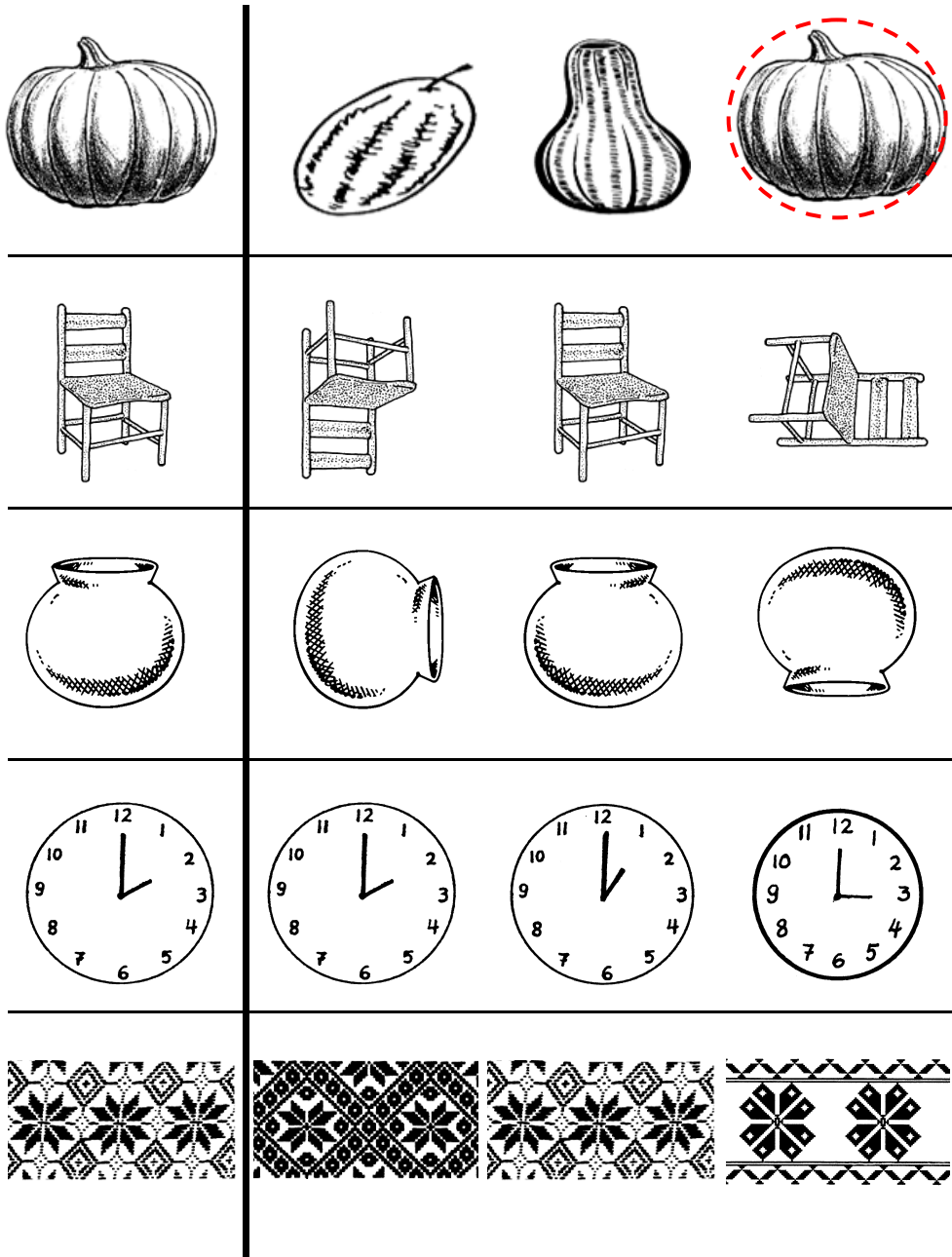
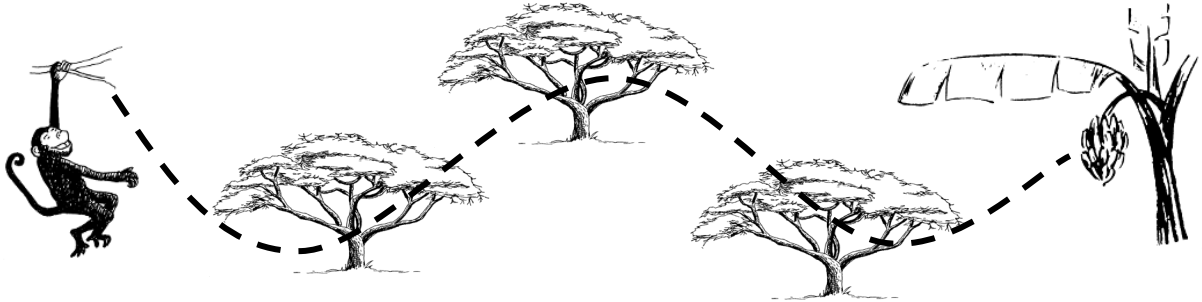
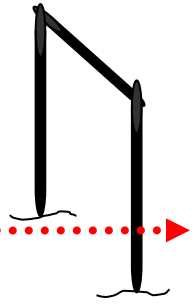
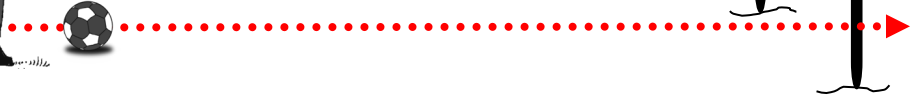
Bit'í áyalán gá «Ta **gugu**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **gugu** d'é mú thómá guan abi lánýíni.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil súra mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2

1. Khumí lány gu k'uy, an káy ad'ok'om ja b'erá khít.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

1.1 Nata: Ak'úpáy, súrá bit'í mú î d'ok'om, gu ku mú to khít, gu jepúr mú to bi tálén, thubá bit'ian. He bit'í, ud'é ára b'á adímé k'uy abi bit'í, ára susún ún khum jéngasó y'á b'erá bi ku. Ún yaálán je mit'i.

1.2 Nata: Súrá abongk'ó mú to d'ok'om, gu phule mú to khít, gu jéngasó mú to bi tálén, thubá bit'ian. He bit'í, ud'é ára b'á adímé k'uy abi abongk'ó, ára susún ána liil abi jéngasó ja b'erá bi phule. Ún yaálán je mit'i.

2. Ledá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá esphátá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es. Uná ta tan gu kará jét'ét'é mú jénat'ap'én thómá gí k'úsún sotá.

Waag: Abi naténo apíyeno, d'uk'ú tan gá bit'í ákúndíl ta jénat'ap'é. Gísí, uná «kúndíl» ta súra, mú alút tan gá uná gil súra, áledá jugén. Mit'i, ún naná jénat'ap'é teme gu kúndíl.

2.1 Kará k'úsú mú thómá.

Thubá bit'í súra tusu mú î d'ok'om, heun ún yaálá jugén je. Ud'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestiné súra).

Abi k'orón, thubá bit'í súra tusu mú î khít, heun ún yaálá jugén je. Ud'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestiné súra).

2.2 Kará k'úsú mú d'uk'ú thómá.

He bit'í gége «K'úsú jét'ét'é mú î d'ok'omí lány, an thómá, gájayí an phót'ó-es ab'igín. Téé, k'úsú jét'ét'é mú î khít, an d'uk'ú thómá gu imú î d'ok'om. Mí kara esphátén.»

He bit'í, ud'é, ára b'á adíme k'uy abi súra mú to d'ok'om, ahe jugén, ár yal ab'á adíme k'uy abi súra mú to khít, ahe jugén d'ere.

Toótó bit'í gége «Ta k'úsú jét'ét'é máy ní phót'ó-es? Ta imú î d'ok'omí, wala imú î khít?»

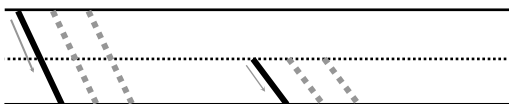
2.3 Cúyí jét'ét'é wala t'amusén

Jét'ét'é mú î bi camdúk c'í, í kúndílan gá bit'í aní ún kara esphátá k'úsún. He bit'í gá ud'é, ára he k'úsún gu cúy wala t'amusa. Toótóun imú phót'ó-es gu imú t'ík'es.

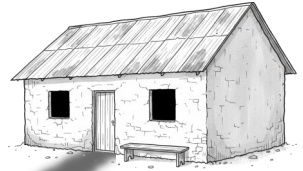
3. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, isesék' gu itundúl mú yibá je ad'ok'om, agé mú un teyan aestiné. Heun ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy lány suk'á.

3

cá

ca

khá bá

khá ba

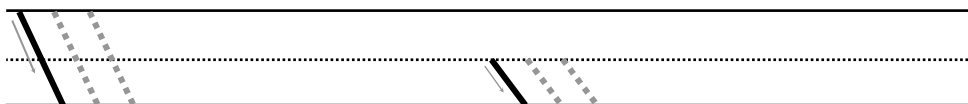

só

so

khápá | khapa

1. Dondolí súra.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít. Uná dondol súra án k'áy, áotá na mú un dondol gánan mit'i.

Nata: He bit'í, ún k'ó gá suk'á wala tusu. Un gil súra tusúni, ún t'et'á gu khímí na mú ana lút. Ay athubá-jekhúć'ú, í naná gún lútín ótá. He bit'í ún dondol súra án k'áy.

Mu un t'et'á muthá, toótoun gége: «Ta súra máy ní ta imú k'úpáy?»

Mú un khí achara mún muthá, yal toótoun gá «Ta jayí na?»

«Ta súra máy ní ta isuk'én? ... Gá na?»

«Ta súra máy ní ta itusún? ... Gá na?»

2. Ledá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá esphátá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es. Uná ta tan gu kará jét'ét'é mú jénat'ap'én thómá gí k'úsún sotá.

Waag: Abi naténo apíyeno, d'uk'ú tan gá bit'í ákúndíl ta jénat'ap'é. Gísí, uná «kúndíl» ta súra, mú alút tan gá uná gil súra, áledá jugén. Mit'i, ún naná jénat'ap'é teme gu kúndíl.

2.1 Kará k'úsú mú thómá.

Thubá bit'í súra tusu mú î d'ok'om, heun ún yaálá jugén je. Ud'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestiné súra).

Abi k'orón, thubá bit'í súra tusu mú î khít, heun ún yaálá jugén je. Ud'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestiné súra).

2.2 Kará k'úsú mú d'uk'ú thómá.

He bit'í gége «K'úsú jét'ét'é mú î d'ok'omí láný, an thómá, gájayí an phot'ó-es ab'igín. Téé, k'úsú jét'ét'é mú î khít, an d'uk'ú thómá gu imú î d'ok'om. Mí kara esphátén.»

He bit'í, ud'é, ára b'á adíme k'uy abi súra mú to d'ok'om, ahe jugén, ár yal ab'á adíme k'uy abi súra mú to khít, ahe jugén d'ere.

Toótó bit'í gége «Ta k'úsú jét'ét'é máy ní phot'ó-es? Ta imú î d'ok'omí, wala imú î khít?»

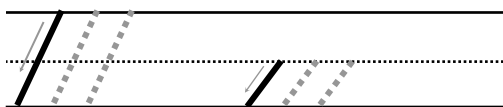
2.3 Cúyí jét'ét'é wala t'amusén

Jét'ét'é mú î bi camdúk c'í, í kúndílan gá bit'í aní ún kara esphátá k'úsún. He bit'í gá ud'é, ára he k'úsún gu cúy wala t'amusa. Toótoun imú phót'ó-es gu imú t'ík'es.

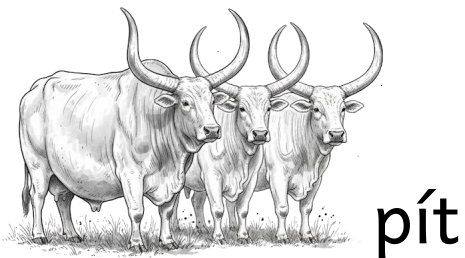
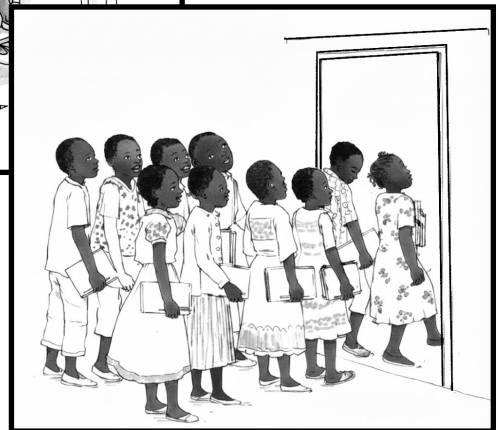
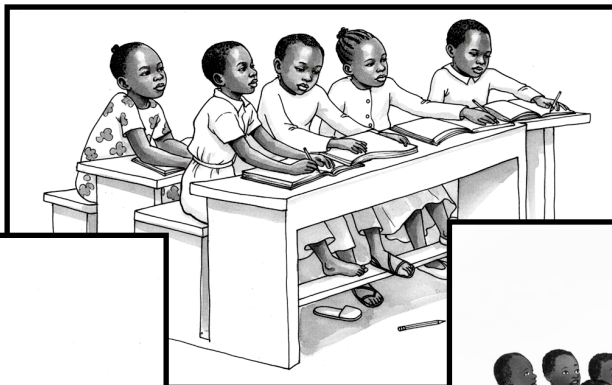
3. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

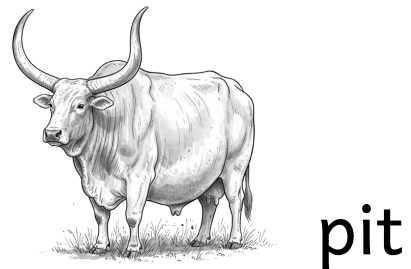
Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, isesék' gu itundúl mú yibá je akhít, agé mú un teyan aestíne. Heun ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

4

pít

pit

k'ámá

k'ama

tháy

thay

ébé | ebe

1. Númá súra, an káy ad'ok'om ja khít.

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil súra mú î d'ok'om, ún númá súra mú **d'uk'ú guan thómá**, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, toótó bit'í gá «Ta na ní uma gil abi súra k'úpkáyíno to d'ok'om ge?»

Bit'í áyalán gá «Ta **ku**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **ku** d'é mú **d'uk'ú guan thómá** abi lánýini.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil súra mú to d'ok'om, ún númá imú **d'uk'ú guan thómá** akhít.

2. Kaámá na mú alutá

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá na mú alutá gu na mú d'uk'ú alutá.

Nata: Ak'úpkáy toótó bit'í na mú un gil abi súra mú î bi camduk ad'ok'om. Abi k'orón, yal toótóun gu imú î bi camduk akhít.

Toótó bit'í gége «An gí kot súra mú to d'ok'om mú alutá gu id'é akhítí?» ... «Ta na ní an lutá gán?»

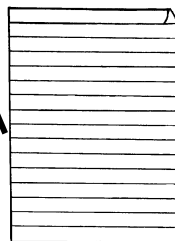
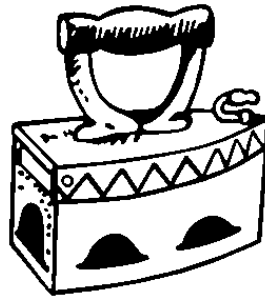
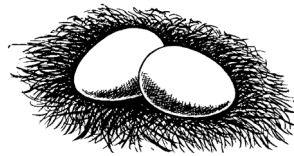
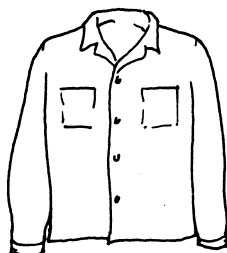
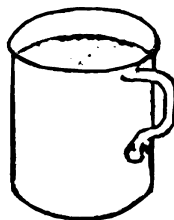
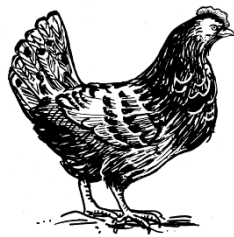
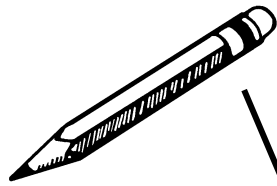
Thubá bit'ían gá **gálamicá** akaámá tan gu **c'éwarak'át'á**. Yal toótóun gá «Ta na ní nasuk'éni lutá gán?»

Heun gége «Súra mú î d'ok'om mú alutá gu imú î khít, úmá kaámán gu láný agé mú un teyan.»

Mú un tan muthá, to yal totóun gá d'yan d'yan gá «Ta na ní i kaámá gán néni gu néni mit'i?» Kara ta achara mún, nanán gún yalén ótá.

* Nathubá téyéno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kúlá c'e d'é. *

5

3. Ledá súra khala abi súra tón

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kamí nakhala abi natón.

Nata: He bit'í gá ún k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk. Toótóun na mú un gil abi súra tón, heun ún t'et'á gu khímín abi búluk mún.

Abi k'orón, thubún súra khálá mú î estíne. Thubún imú súr **mac'áp**, toótóun na mú an súr. Pisá heun ún númá súra khaléni akusí súra tón. Yal heun ún númá súra khálá kóreng abi súra tón mit'i d'ere abi búluk mún.

Súra mú uná kam, aní ge:

wurit'ap'é c'í

nathubá-disí-adoy

nanokhá-d'ám

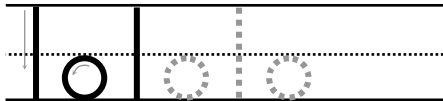
phák'á

cáthubá-d'ám

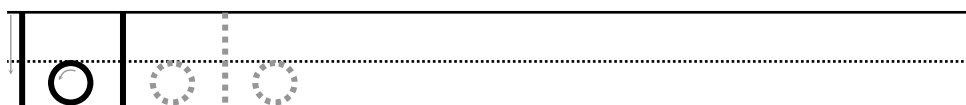
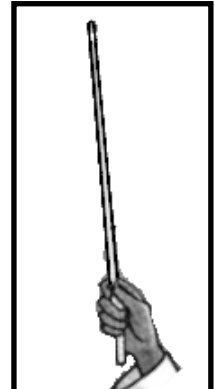
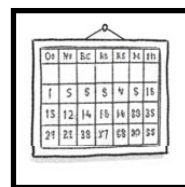
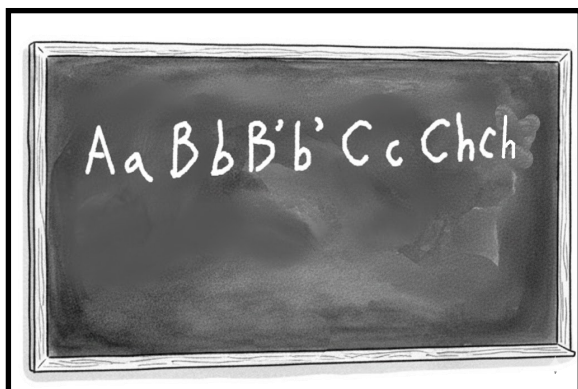
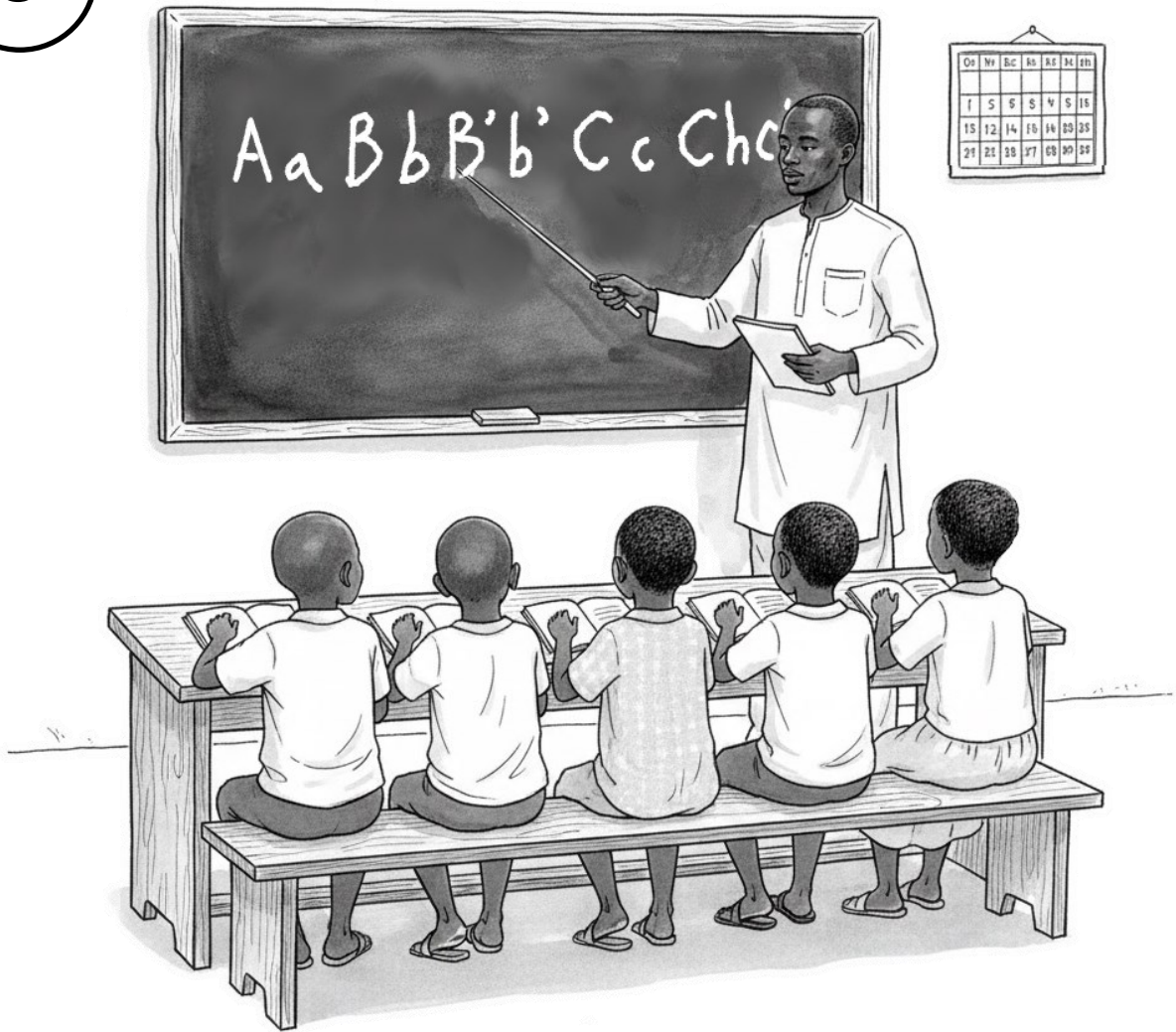
4. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, imú phót-je mú sesék' gu imú kúrá mú khálá, agé mú un teyan aestíne. Heun ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

5

1. Númá súra, an káy ad'ok'om ja khít.

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil súra mú î d'ok'om, ún númá súra mú thómá guan, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpikáy, toótó bit'í gá «Ta na ní uma gil abi súra k'úpikáyno to d'ok'om ge?»

Bit'í áyalán gá «Ta **písak'ó**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **písak'ó** d'é mú thómá guan abi lánýini.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil súra mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá esphátá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es. Uná ta tan gu kará jét'ét'é mú jénat'ap'én thómá gí k'úsún sotá.

Waag: Abi naténo apíyeno, d'uk'ú tan gá bit'í ákúndíl ta jénat'ap'é. Gísí, uná «kúndíl» ta súra, mú alút tan gá uná gil súra, áledá jugén. Mit'i, ún naná jénat'ap'é teme gu kúndíl.

2.1 Kará k'úsú mú thómá.

Thubá bit'í súra tusu mú î d'ok'om, heun ún yaálá jugén je. Uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestíné súra).

Abi k'orón, thubá bit'í súra tusu mú î khít, heun ún yaálá jugén je. Uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestíné súra).

2.2 Kará k'úsú mú d'uk'ú thómá.

He bit'í gége «K'úsú jét'ét'é mú î d'ok'omí láný, an thómá, gájayí an t'ík'es ab'igín. Tée, k'úsú jét'ét'é mú î khít, an d'uk'ú thómá gu imú î d'ok'om. Mí kara esphátén.»

He bit'í, uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra mú to d'ok'om, ahe jugén, ár yal ab'á adíme k'uy abi súra mú to khít, ahe jugén d'ere.

Toótó bit'í gége «Ta k'úsú jét'ét'é máy ní phót'ó-es? Ta imú î d'ok'omí, wala imú î khít?»

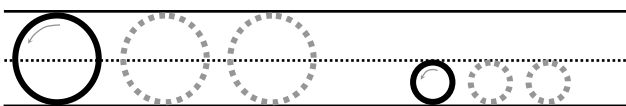
2.3 Cáyí jét'ét'é wala t'amusén

Jét'ét'é mú î bi camdúk c'í, í kúndílan gá bit'í aní ún kara esphátá k'úsún. He bit'í gá uđ'é, ára he k'úsún gu cáy wala t'amusa. Toótoun imú phót'ó-es gu imú t'ík'es.

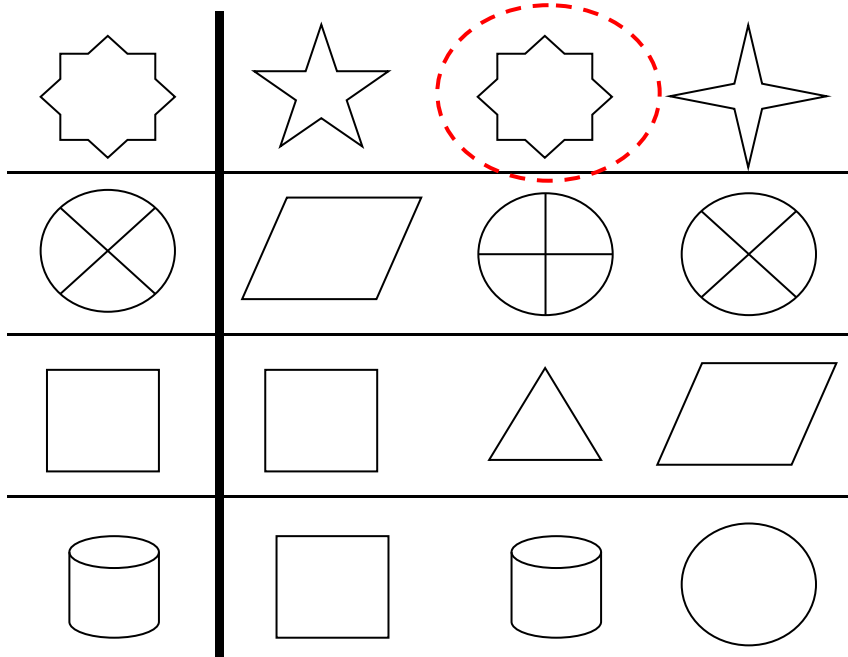
3. Raará t'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, ikúrá mú cege gu imú khálá, agé mú un teyan aestíne. Heun ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

6

tene

téné

sik'

sík'

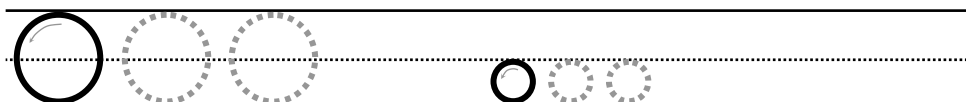

phac'

phác'

tita | títá

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úp'káy, thubá bit'í «o» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é.**»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýini.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'í d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá esphátá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es.

Waag: Abi naténo apíyéno, d'úk'ú tan gá bit'í ákúndíl ta jénat'ap'é. Gísí, uná «kúndíl» ta súra, mú alút tan gá uná gil súra, áledá jugén. Mit'í, ún naná jénat'ap'é teme gu kúndíl.

2.1 Kará k'úsú mú thómá.

Thubá bit'í súra tusu mú î d'ok'om, heun ún yaálá jugén je. Uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú ún t'ap'éyan aestíné súra).

Abi k'orón, thubá bit'í súra tusu mú î khít, heun ún yaálá jugén je. Uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú ún t'ap'éyan aestíné súra).

2.2 Kará k'úsú mú d'úk'ú thómá.

He bit'í gége «K'úsú jét'ét'é mú î d'ok'omí láný, an thómá, gájayí ana káy apat'ík'es, ja b'erá paphót'ó-es. Gí k'úsú jét'ét'é mú î khít, an thómá d'ere, gájayí an t'ík'es ab'igín. Tée, imú î d'ok'om gu imú î khít, an d'úk'ú thómá. Mí kara esphátén.»

He bit'í, uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra mú to d'ok'om, ahe jugén, ár yal ab'á adíme k'uy abi súra mú to khít, ahe jugén d'ere.

Toótó bit'í gége «Ta k'úsú jét'ét'é máy ní akáy apat'ík'es ja b'erá paphót'ó-es? Ta imú î d'ok'omí, wala imú î khít?»

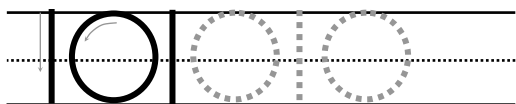
2.3 Cáyí jét'ét'é wala t'amusén

Jét'ét'é mú î bi camdúk c'í, í kúndílan gá bit'í aní ún kara esphátá k'úsún. He bit'í gá uđ'é, ára he k'úsún gu cáy wala t'amusa. Toótóun imú phót'ó-es gu imú t'ík'es.

3. Raará t'ap'é

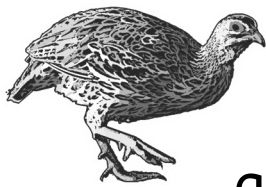
Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, imú phót-je mú sesék' gu imú kúrá mú cege, agé mú ún teyan aestíne. Heun ún khuman mit'í abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

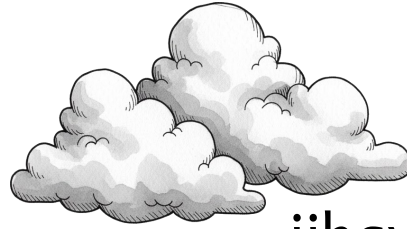

7

o	a	e	o
u	a	u	o
i	i	e	u
e	o	u	e

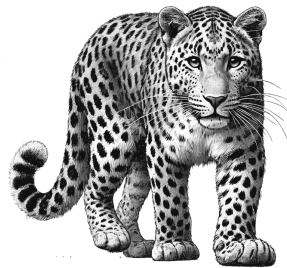
garáy

jibay

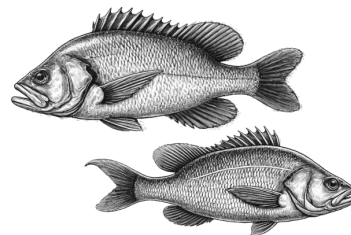
jerú

juwa

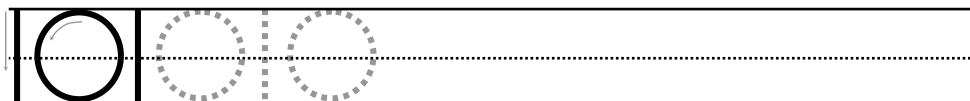

wujá

wac'a

gogá | golo

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**O**» mú to d'ok'om awus, toótóún gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lányíni.»

Mú úná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'í d'ere abi lány kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2. Númá súra, an káy ad'ok'om ja khít.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil súra mú î d'ok'om, ún númá súra mú **d'uk'ú guan thómá**, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, toótó bit'í gá «Ta na ní uma gil abi súrá k'úpkáyíno to d'ok'om ge?»

Bit'í áyalán gá «Ta **ku**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

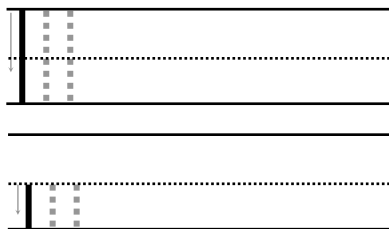
Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **ku** d'é mú **d'uk'ú guan thómá** abi lányíni.»

Mú úná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'í d'ere abi lány kóreng, ún gil súra mú to d'ok'om, ún númá imú **d'uk'ú guan thómá** akhít.

3. Raará t'ap'é

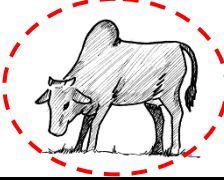
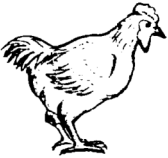
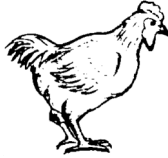
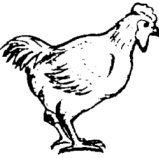
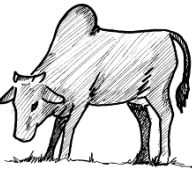
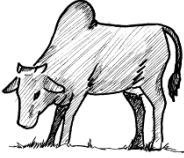
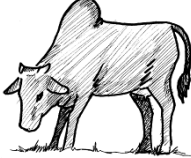
Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, isesék' gu itundúl, agé mú ún teyan aestíne. Heun ún khuman mit'í abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú úná y'á tutéy lány suk'á.

8

O	I	E	O
U	A	O	U
I	O	E	I
E	U	A	E

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khít.

Nata: Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpikáy, thubá bit'í «**ᑭ**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýini.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'í d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2. Kaámá na mú alutá

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá na mú alutá gu na mú d'uk'ú alutá.

Nata: Ak'úpikáy toótó bit'í na mú un gil abi súra mú î bi camduk ad'ok'om. Abi k'orón, yal toótóun gu imú î bi camduk akhít.

Toótó bit'í gége «An gí kot súra mú to d'ok'om mú alutá gu id'é akhít?» ... «Ta na ní an lutá gán?»

Thubá bit'ían gá **b'aphá pi** akaámá tan gu **adímé pi**. Yal toótóun gá «Ta na ní nasuk'éni lutá gán?»

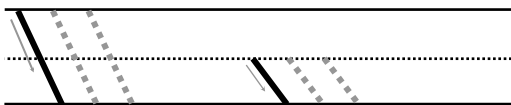
Heun gége «Súra mú î d'ok'om mú alutá gu imú î khít, úmá kaámán gu láný agé mú un teyan.»

Mú un tan muthá, to yal totóun gá d'yan d'yan gá «Ta na ní i kaámá gán néni gu néni mit'í?» Kara ta achara mún, nanán gún yalén ótá.

3. Raará t'ap'é

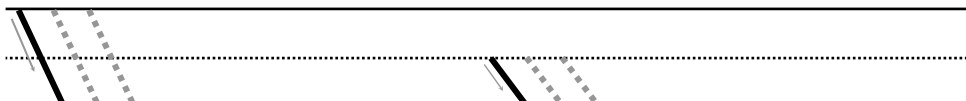
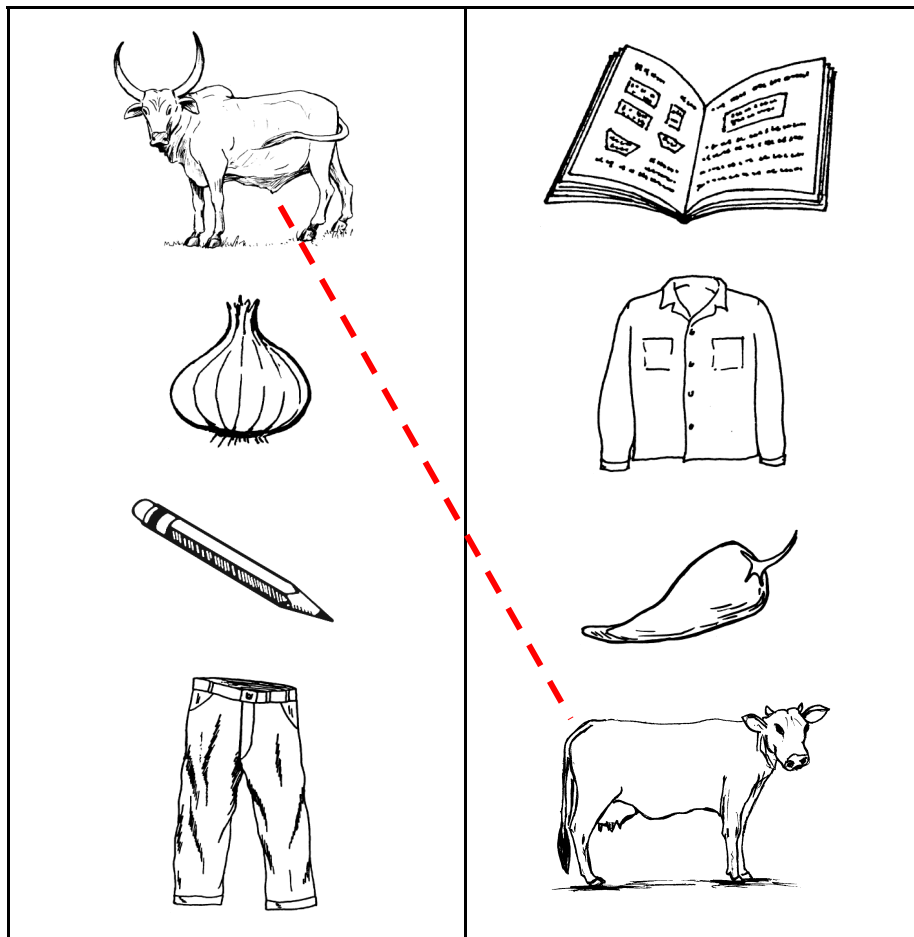
Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, isesék' gu itundúl mú yibá je ad'ok'om, agé mú un teyan aestíne. Heun ún khuman mit'í abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

9

с	а	ε	с
т	ε	т	а
а	а	і	ε
і	с	т	і

1. Ledá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá esphátá k'úsú mú phót'ó-es gu imú t'ík'es.

Waag: Abi naténo apíyéno, d'uk'ú tan gá bit'í ákúndíl ta jénat'ap'é. Gísí, uná «kúndíl» ta súra, mú alút tan gá uná gil súra, áledá jugén. Mit'i, ún naná jénat'ap'é teme gu kúndíl.

1.1 Kará k'úsú mú thómá.

Thubá bit'í súra **muthák'uy** mú î d'ok'om, heun ún yaálá jugén je. Uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestíné súra).

Abi k'orón, thubá bit'í súra **muthák'uy** mú î khít, heun ún yaálá jugén je. Uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra d'é, ahe jugén (agé mú un t'ap'éyan aestíné súra).

1.2 Kará k'úsú mú d'uk'ú thómá.

He bit'í gége «K'úsú jét'ét'é mú î d'ok'omí lány, an thómá, gájayí **ana káy apat'ík'es, ja b'erá paphót'ó-es**. Gí k'úsú jét'ét'é mú î khít, an thómá d'ere, gájayí **ana káy aphót'ó-es**, ja b'erá pat'ík'es. Téé, imú î d'ok'om gu imú î khít, an d'uk'ú thómá. Mí kara esphátén.»

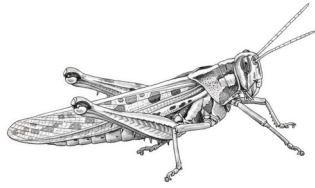
He bit'í, uđ'é, ára b'á adíme k'uy abi súra mú to d'ok'om, ahe jugén, ár yal ab'á adíme k'uy abi súra mú to khít, ahe jugén d'ere.

Toótó bit'í gége «Ta k'úsú jét'ét'é máy ní **akáy apaphót'ó-es, ja b'erá pat'ík'es**? Ta imú î d'ok'omí, wala imú î khít?»

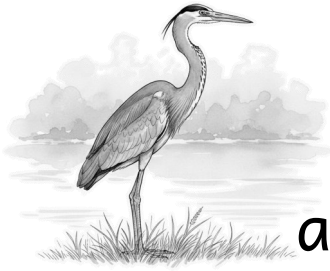
1.3 Cúyí jét'ét'é wala t'amusén

Jét'ét'é mú î bi camdúk c'í, í kúndílan gá bit'í aní ún kara esphátá k'úsún. He bit'í gá uđ'é, ára he k'úsún gu cúy wala t'amusa. Toótóun imú phót'ó-es gu imú t'ík'es.

* Nathubá téyéno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kúlá c'e d'é. *

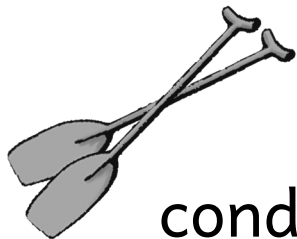
tirbó

abár

buná

condá

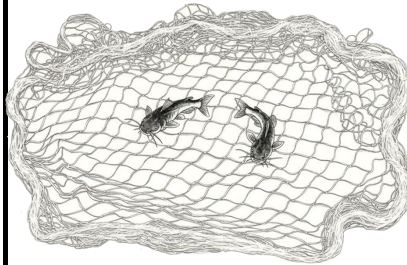
karbí

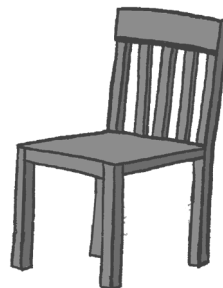
tíling

ábol

bóye

cáwa

kásak'

2. Kaámá na mú alutá

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá na mú alutá gu na mú d'uk'ú alutá.

Nata: Ak'úpáy toótó bit'í na mú un gil abi súra mú î bi camduk ad'ok'om. Abi k'orón, yal toótóun gu imú î bi camduk akhit.

Toótó bit'í gége «An gí kot súra mú to d'ok'om mú alutá gu id'é akhití?» ... «Ta na ní an lutá gán?»

Thubá bit'ían gá **b'aphá parsá** akaámá tan gu **adímé parsá**. Yal toótóun gá «Ta na ní nasuk'éni lutá gán?»

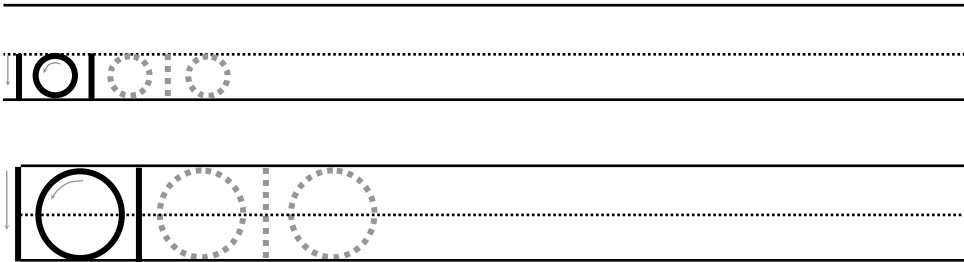
Heun gége «Súra mú î d'ok'om mú alutá gu imú î khit, úmá kaámán gu láný agé mú un teyan.»

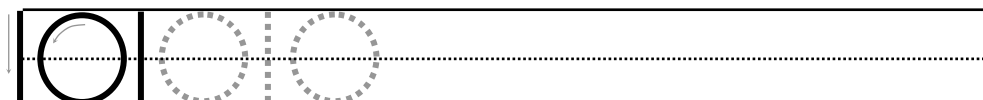
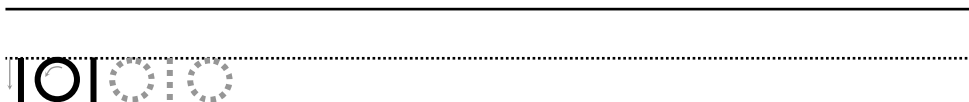
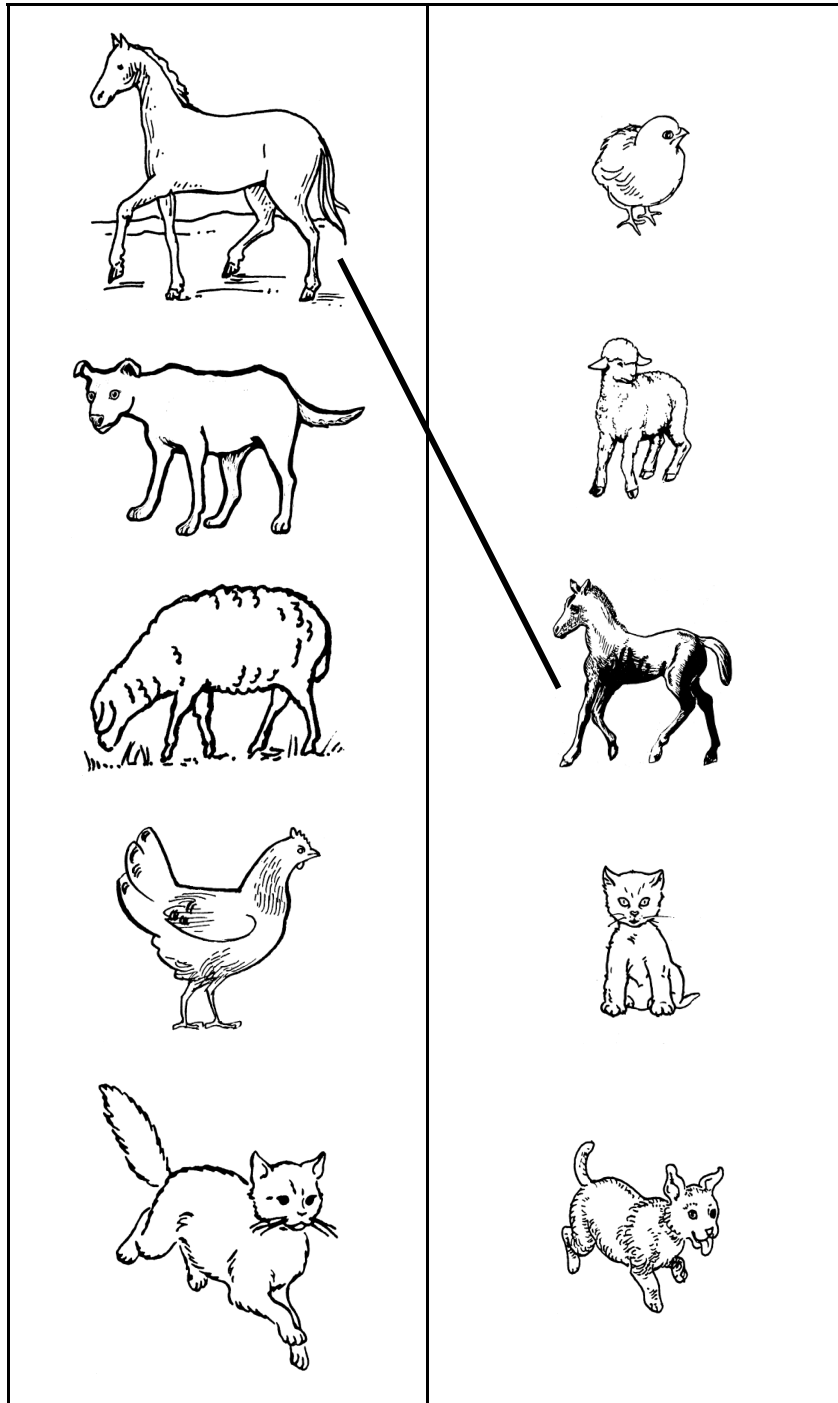
Mú un tan muthá, to yal totóun gá d'yan d'yan gá «Ta na ní i kaámá gán néni gu néni mit'i?» Kara ta achara mún, nanán gún yalén otá.

3. Raará t'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í setí t'ap'é abi wurit'ap'é c'í, **iphót-je mú tundúl gu imú sesék'**, gu **ikúra mú khálá gu imú cege**, agé mú un teyan aestíne. Heun ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

WONE 2

K'úsúkhátá-t'a

1. Dondolí súra.

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é gu kúndíl, gájayí aná ngecun gu gilí nat'ap'é an káy ad'ok'om ja khit. Uná dondol súra án k'áy, áótá na mú un dondol gánan mit'i.

Nata: He bit'í, ún k'ó gá suk'á wala tusu. Ün gil súra hwaníni, ún t'et'á gu khímí na mú ana lút. Ay athubá-jekhúć'ú, í naná gún lútín ótá. He bit'í ún dondol súra án k'áy.

Mu un t'et'á muthá, toótóun gége: «Ta súra máy ní ta imú k'úpáy?»

Mú un khí achara mún muthá, yal toótóun gá «Ta jayí na?»

«Ta súra máy ní ta isuk'én?» ... «Gá na?»

«Ta súra máy ní ta itusún?» ... «Gá na?»

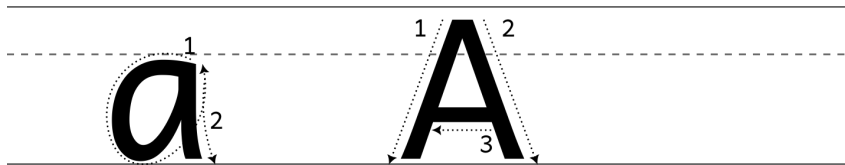
«Ta súra máy ní ta ihwanín?» ... «Gá na?»

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**a A**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpáy, t'ap'é (**a A**) abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jagan gá (**a**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**aaa, aaa, aaa**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú í bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (**nakha**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súréni.

T'ap'é (**nakha**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gūnan, athubán gu k'uy.

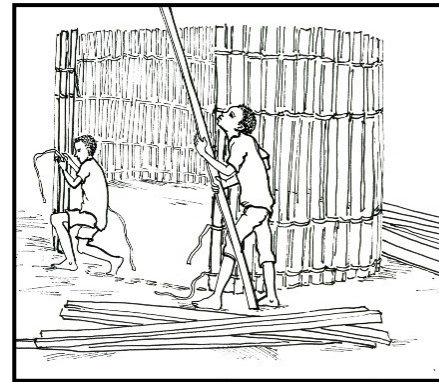
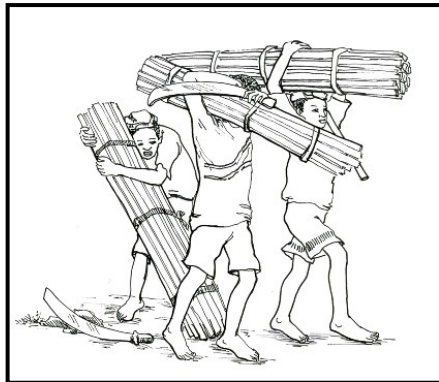
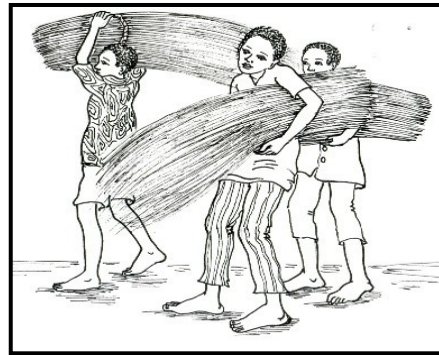
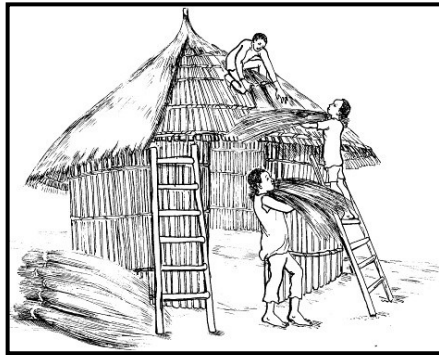
Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**a**) abi jét'ét'éno (**nakha**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**a**) abi na mú un t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'uy! ... Ta (**a**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

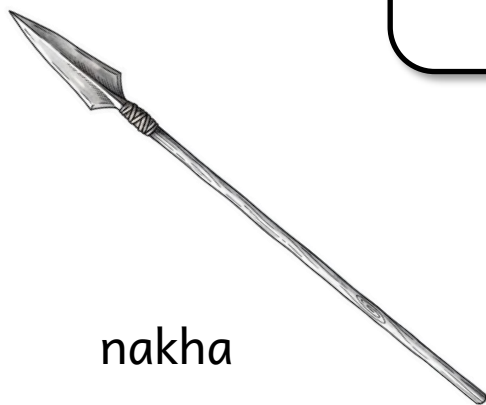
Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

* Nathubá téyéno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kúlá c'e d'é. *

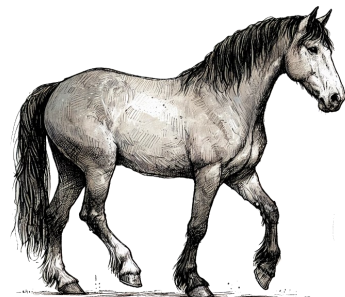
11

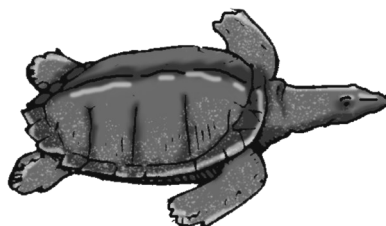
a A

nakha
a a

parsá
a a

thána
a a

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú un dondol at'ak'úpí camduk. Heun ún númá jénat'ap'é mú una juga gá (**a**) apen, ún thubán gu k'uy. Toótóun gá «Uma kam ta (**a**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú una juga gá (**a**), gájayí uná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súra k'úpk'áy. Toótóun gá «Ta na ní uma gil abi súra tusúni?»

An káy abi súra mú to was, toótóun gá «Jét'é't'éno gí kot k'úsú (**a**), wala d'uk'ú?»

Mú un kam súra mú kot k'úsú (**a**), heun ún kaámá (**a**) mú to bi tálá gu súréni gu adímék'uy.

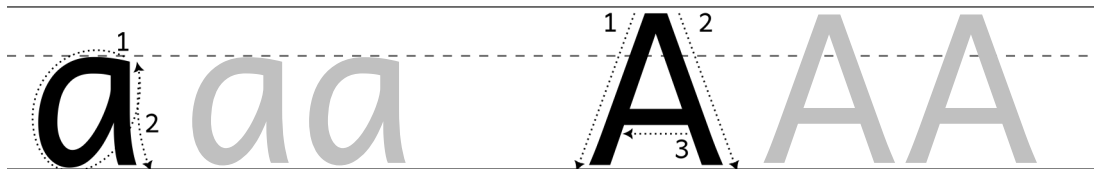
He bit'í gá ún k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ún tan mit'i abi camdukí súra kóreng d'ere. Jénat'ap'é mú to bi tálá gu súra mú kot k'úsún, ún kaámán gu k'uy. Yalén ní aestíne:

1. c'e, suyé, t'a	2. awatála , tobo, kibú
3. lit'á , je, susu	4. neje, kásak' , tene

5. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**a**), ikhalén gu itónín agé mú un teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

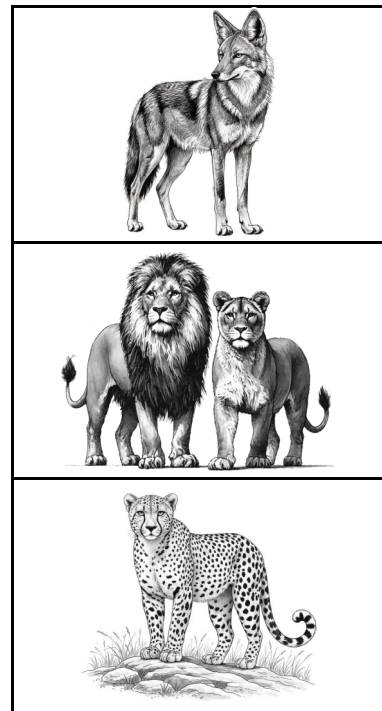

He bit'í ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy láný suk'á.

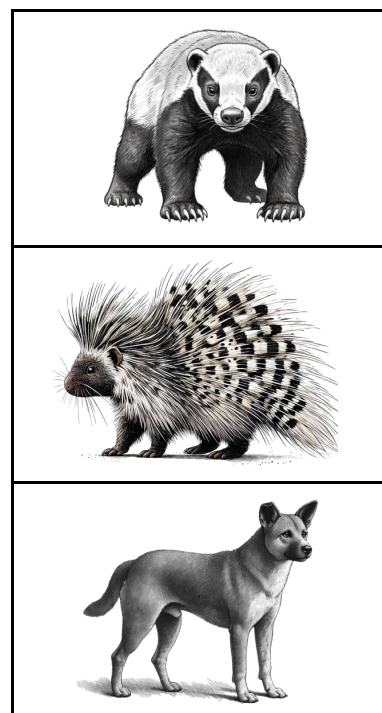
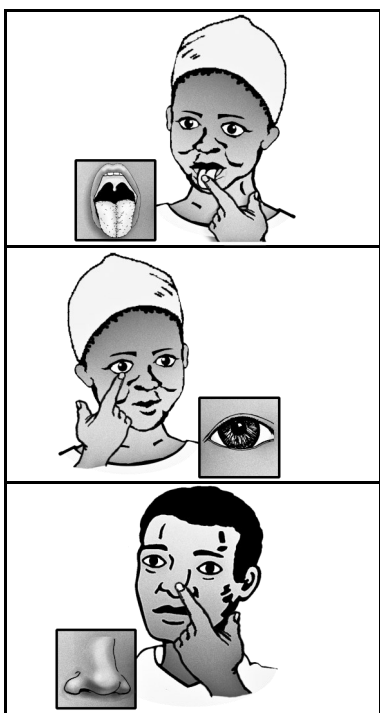
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú una t'ap'éyan. Kúnún ún tan án tigin.

11

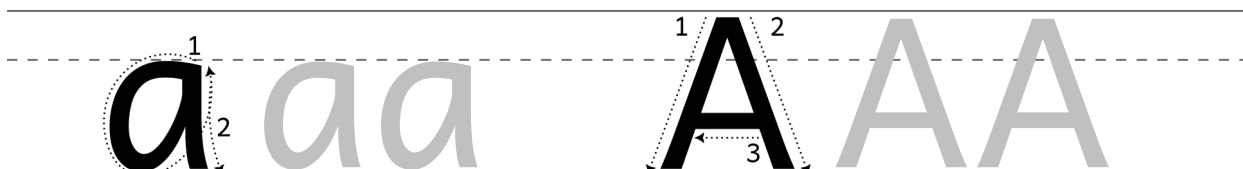
е џ а і о и є і о а і е џ а з

а

а

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú ın dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**t**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýini.»

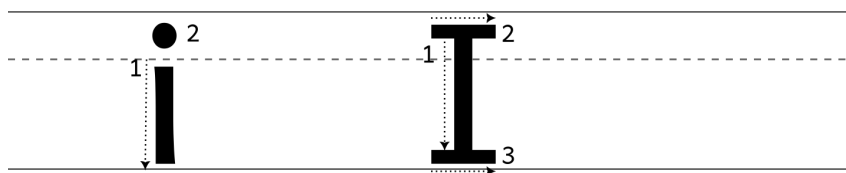
Mú ıná kaman, í kuran es agé mú ın teyan. Í he bit'í ın tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ın gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ın ledá jénat'ap'éno (**i I**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**i I**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ın teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, ına jugan gá (**i k'áy**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**iii, iii, iii**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní ıma gil? ... Yee, ta (**cimit**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súrénı.

T'ap'é (**cimit**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ian, heun gá «Mı kúndıl jét'éťéno apad'yan.»

To kúndıl gunan, athubán gu k'ıy.

Yal toótóun gá «ıma gı kara k'úsú (**i**) abi jét'éťéno (**cimit**)?»

Yal toótóun gá «ıma gı gil (**i**) abi na mú ın t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'ıy! ... Ta (**i**) pagıs ní ıma gil abi jét'éťéno?»

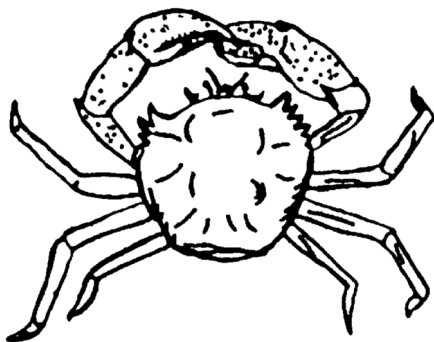
Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igın.

* Nathubá téyeno, an c'á to bi c'é kuıje. Mit'i, kálá c'e d'é. *

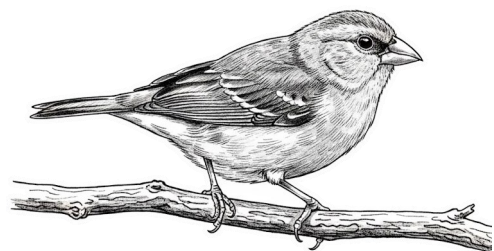
12

t	k	p	t
k	t	k	c
c	c	t	p
p	r	p	c
r	t	k	r

i I

cimit
i i

títí
i i

ímbíri
i i i

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ʉn dondol at'ak'úpí camduk. Heʉn ʉn númá jénat'ap'é mú ʉna juga gá (**i k'áy**) apen, ʉn thubán gu k'uy. Toótóʉn gá «ʉma kam ta (**i**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ʉna juga gá (**i k'áy**), gájayí ʉná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súra k'úp'áy. Toótóʉn gá «Ta na ní ʉma gil abi súra tusúni?»

An káy abi súra mú to wʉs, toótóʉn gá «Jét'é't'éno gí kot k'úsú (**i**), wala d'úk'ú?»

Mú ʉn kam súra mú kot k'úsú (**i**), heʉn ʉn kaámá (**i**) mú to bi tálá gu súréni gu adímék'uy.

He bit'í gá ʉn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ʉn tan mit'i abi camdukí súra kóreng d'ere. Jénat'ap'é mú to bi tálá gu súra mú kot k'úsún, ʉn kaámán gu k'uy. Yalén ní aestíne:

1. awatála, tobo, **kibú**

2. je, **ji**, joo

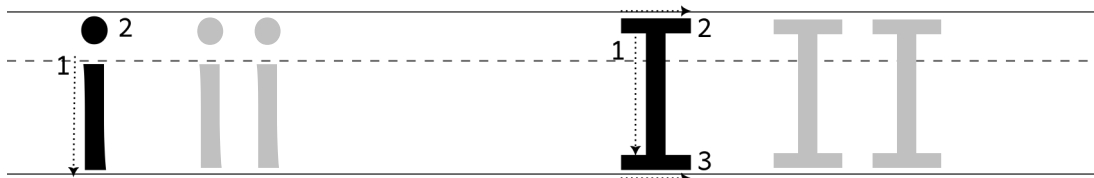
3. tágá, b'ac', **pi**

4. **birí**, bala, cáwa

5. Raará t'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**i**), ikhalén gu itónín agé mú ʉn teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

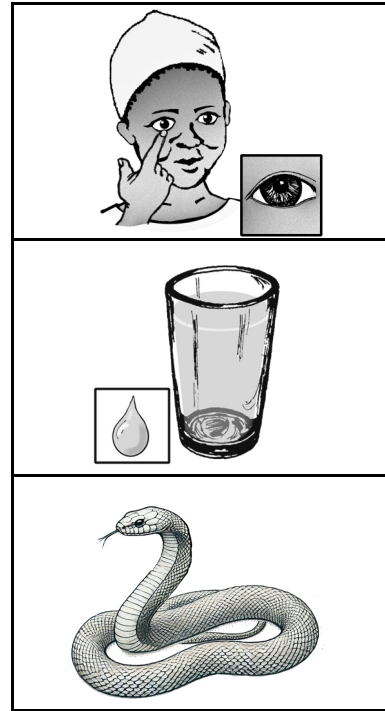
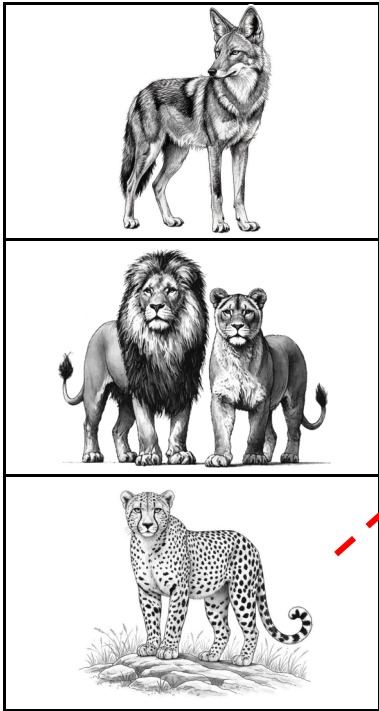

He bit'í ʉn khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ʉn yaálán je agé mú ʉná y'á tutéy láný suk'á.

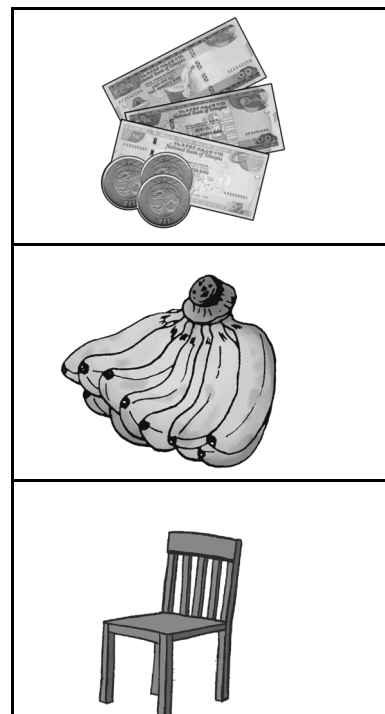
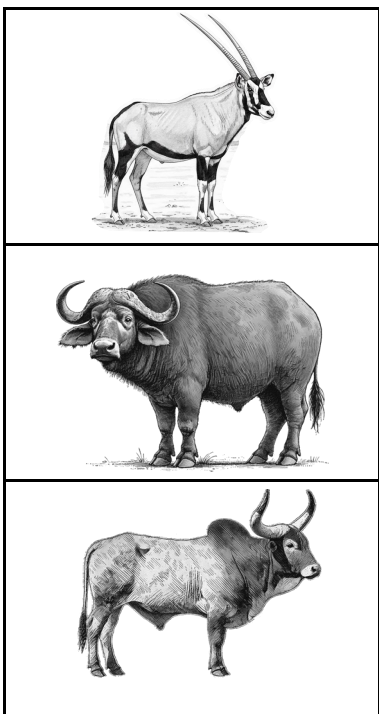
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ʉna t'ap'éyan. Kúnún ʉn tan án tigin.

12

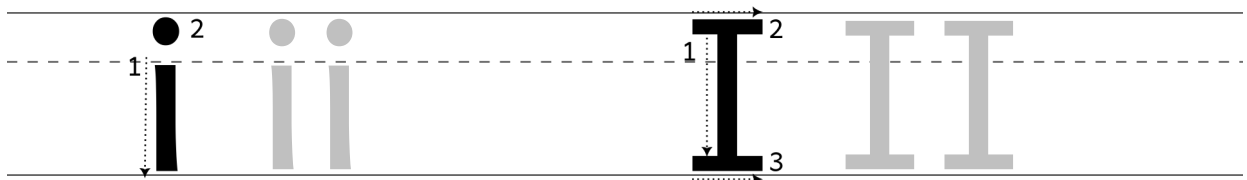
і о а і е е ъ а і о у е ъ а і

і

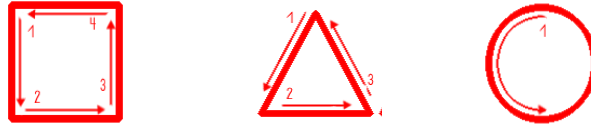
і

1. Raará t'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

1.1 Ak'úpkáy, rúkun hwan, gu rúkun tusu, gu ikura, súran abi wurit'ap'é agé mú un teyan aestíne. Pisá jéngasó d'ere.

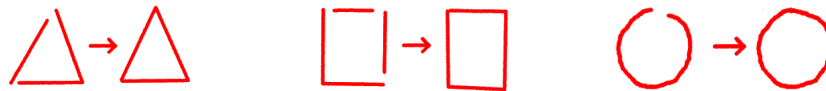

Abi k'orón, he bit'í ún thubá rúkun hwan mú to bi wurit'ap'é c'í, úmá khum jéngasó gu bit'í apad'yan gu k'uy. Tan mit'i d'ere gu rúkun tusu, gu ikura d'ere.

1.2 Yal ótá gúnan gá rúkuníni î bi mac'áp mún d'ere. Heun gá, ud'é, ára b'a k'uy abi rúkun d'é, ára khum jéngasó gu k'uy.

1.3 Yal he bit'í, ún t'ap'é wala súr rúkun hwan, gu rúkun tusu, gu ikura abi warak'át'á mún agé mú aná ja tutéy láný suk'á.

Waag: Gil nata mún. Mú lánýí rúkun d'uk'ú akaámá, he bit'í ún kaámán, agé mú un teyan aestíne.

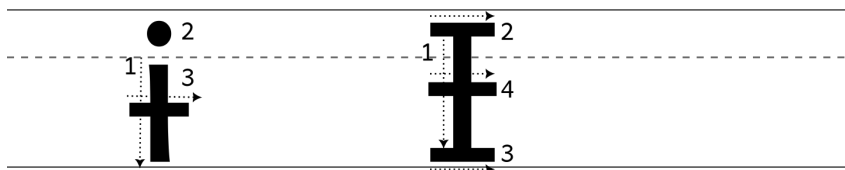

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**i I**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**i I**) abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jukan gá (**i mac'és**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**iii, iii, iii**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (**singk'í**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súréni.

T'ap'é (**singk'í**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'uy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**i**) abi jét'ét'éno (**singk'í**)?»

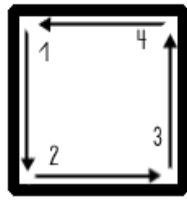
Yal toótóun gá «Uma gí gil (**i**) abi na mú un t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'uy! ... Ta (**i**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

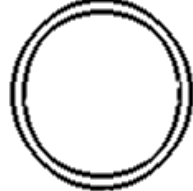
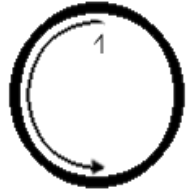
*** Nathubá téyéno, an c'á to bi c'é kujé. Mit'i, kúlá c'e d'é. ***

13

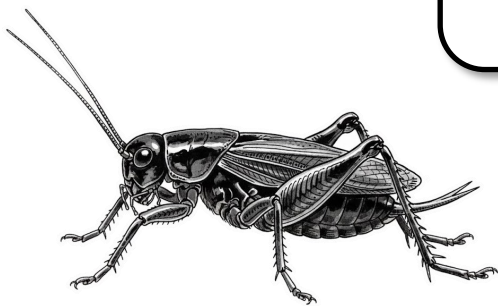
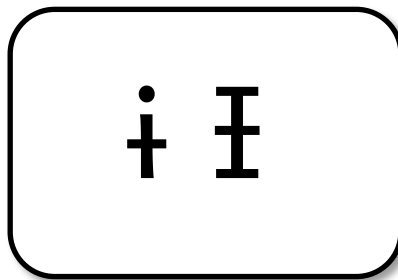
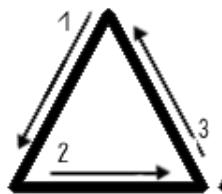
1.

2.

3.

sɪŋk'ɪ

ɪ ɪ

kɪl

ɪ

pɪti

ɪ ɪ

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ʉn dondol at'ak'úpí camduk. Heʉn ʉn númá jénat'ap'é mú ʉna juga gá (**i mac'és**) apen, ʉn thubán gu k'uy. Toótóʉn gá «ʉma kam ta (**i**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ʉna juga gá (**i mac'és**), gájayí ʉná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súrá k'úp'áy. Toótóʉn gá «Ta na ní ʉma gil abi súra tusúni?»

An káy abi súra mú to wus, toótóʉn gá «Jét'ét'éno gí kot k'úsú (**i**), wala d'úk'ú?»

Mú ʉn kam súra mú kot k'úsú (**i**), heʉn ʉn kaámá (**i**) mú to bi tálá gu súréni gu adímék'uy.

He bit'í gá ʉn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ʉn tan mit'i abi camdukí súra kóreng d'ere. Jénat'ap'é mú to bi tálá gu súra mú kot k'úsún, ʉn kaámán gu k'uy. Yalén ní aestíne:

1. c'e, c'ac', **c'ík'ír**

2. **kiw**, koy, kotholok'

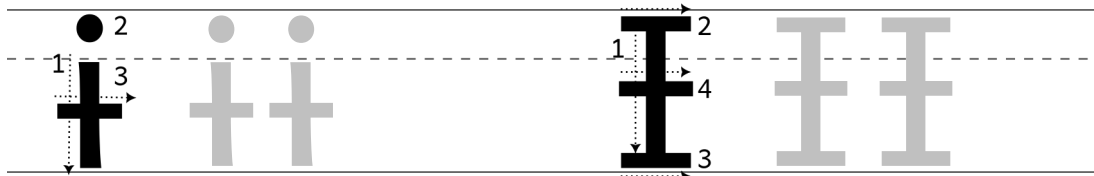
3. b'apha, b'isa, **bit'í**

4. tuutu, **tíling**, títi

5. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**i**), ikhalén gu itónín agé mú ʉn teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

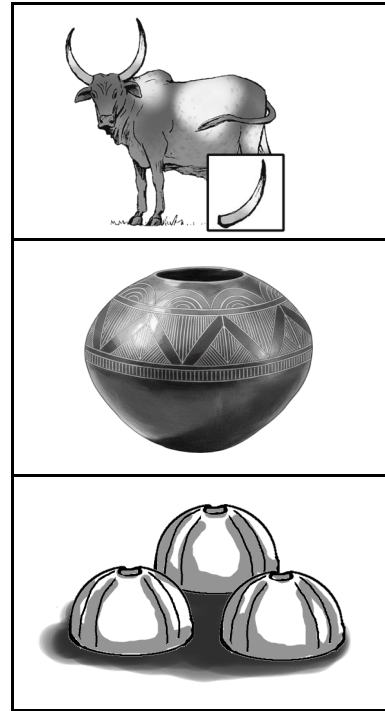

He bit'í ʉn kʉman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ʉn yaálán je agé mú ʉná y'á tutéy láný suk'á.

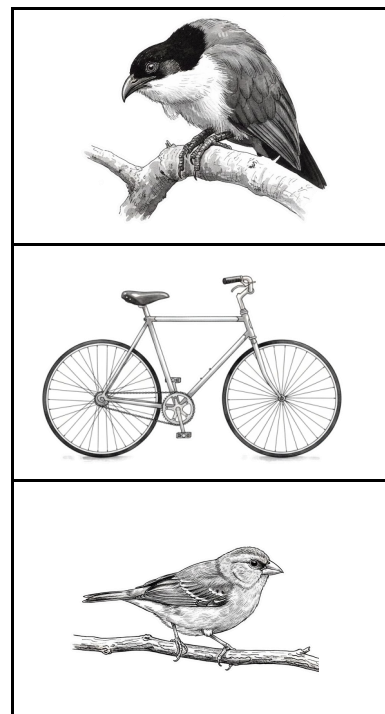
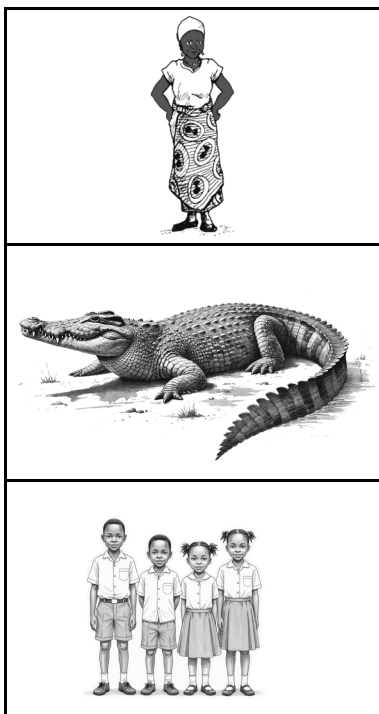
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ʉna t'ap'éyan. Kúnún ʉn tan án tigin.

13

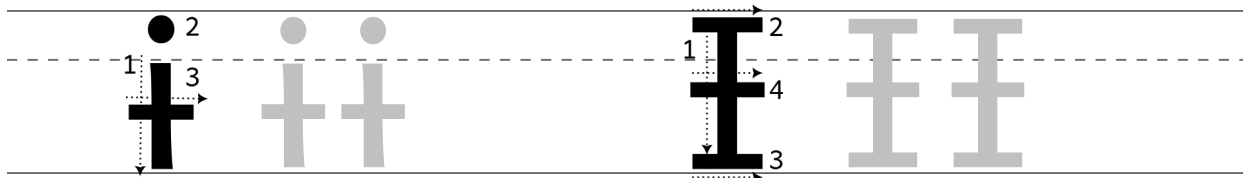
е ѓ і а і о ε ѓ а і е і о ѓ ѓ

і

і

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imó ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**d**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lányíni.»

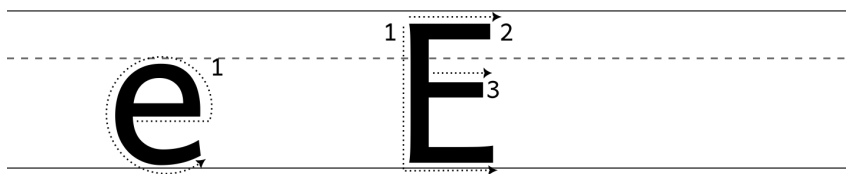
Mú una kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi lány kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imó thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**e E**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**e E**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jungan gá (**e k'áy**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**eee, eee, eee**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (**tene**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súdei.

T'ap'é (**tene**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'uy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**e**) abi jét'ét'éno (**tene**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**e**) abi na mú ún t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'uy! ... Ta (**e**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

* Nathubá téyeno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kálá c'e d'é. *

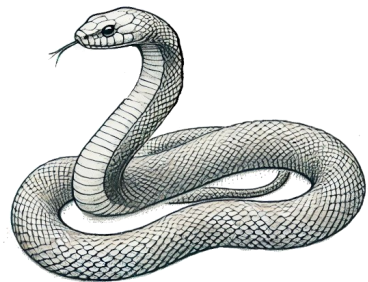
14

d	b	g	d
b	h	b	d
g	g	j	b
h	b	d	h
j	h	g	j

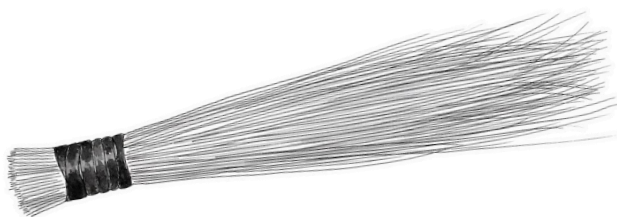
e E

tene
e e

pé
e

keres
e e

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ɛn dondol at'ak'úpí camduk. Heun ɛn númá jénat'ap'é mú ɛna juga gá (**e k'áy**) apen, ɛn thubán gu k'uy. Toótóun gá «Ɛma kam ta (**e**) pagís akusí jénat'ap'éní?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ɛna juga gá (**e k'áy**), gájayí ɛná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súrá k'úpk'áy. Toótóun gá «Ta na ní ɛma gil abi súra tusúni?»

An káy abi súra mú to wus, toótóun gá «Jét'ét'éno gí kot k'úsú (**e**), wala d'úk'ú?»

Mú ɛn kam súra mú kot k'úsú (**e**), heun ɛn kaámá (**e**) mú to bi tálá gu súréni gu adímék'uy.

He bit'í gá ɛn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ɛn tan mit'í abi camdukí súra kóreng d'ere. Jénat'ap'é mú to bi tálá gu súra mú kot k'úsún, ɛn kaámán gu k'uy. Yalén ní aestíne:

1. t'a, ji, **je**

2. akikíw, **c'ec'e**, singk'í

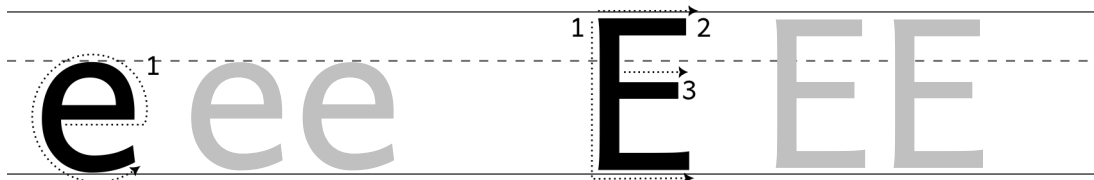
3. b'isa, kásak', **neje**

4. **thék'én**, tíling, cimit

5. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**e**), ikhalén gu itónín agé mú ɛn teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

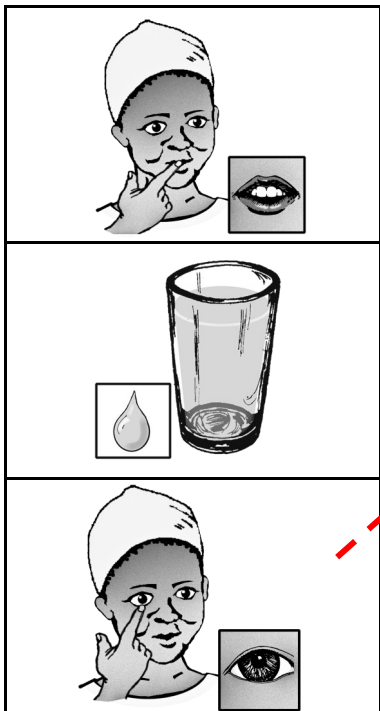

He bit'í ɛn khuman mit'í abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ɛn yaálán je agé mú ɛná y'á tutéy láný suk'á.

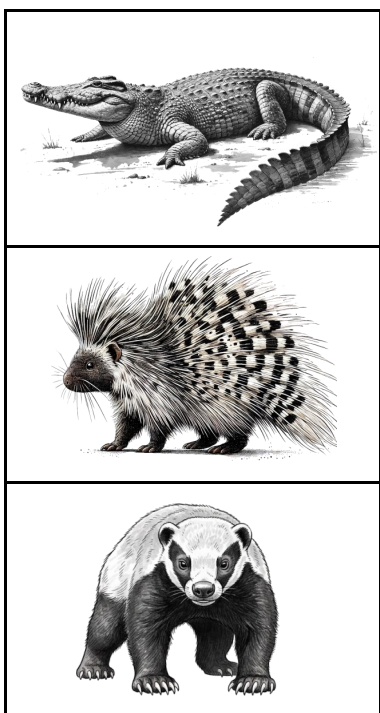
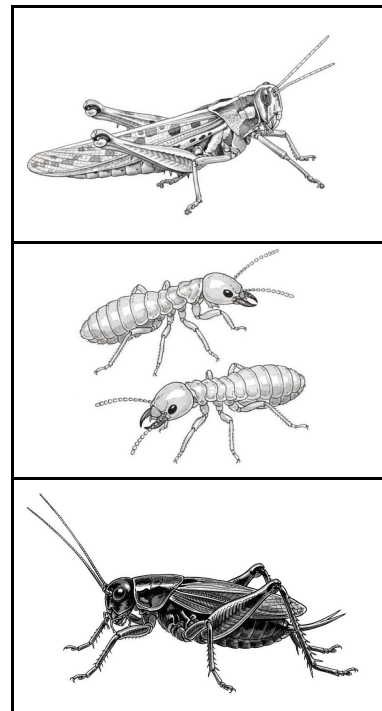
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ɛna t'ap'éyan. Kúnún ɛn tan án tigin.

14

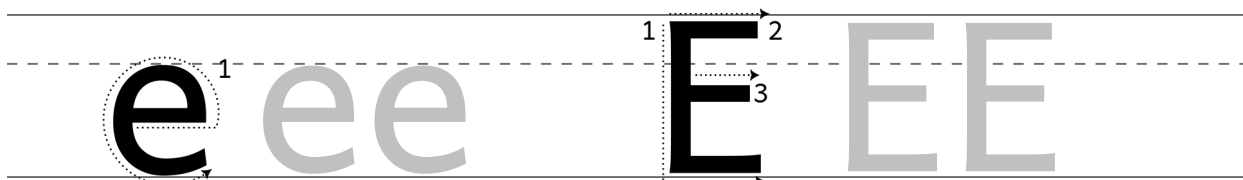
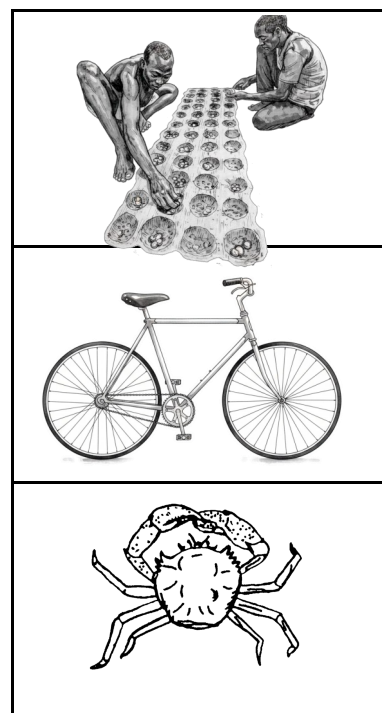
а і џ е ѓ э е і а е э о а

e

e

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**l**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýini.»

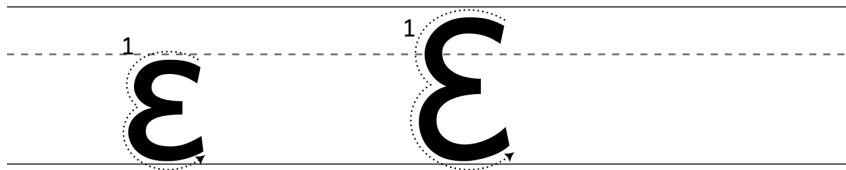
Mú úná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**ε ε**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**ε ε**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jukan gá (**e to at'a**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**εεε, εεε, εεε**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (**tene**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súde.

T'ap'é (**tene**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'uy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**e**) abi jét'ét'éno (**tene**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**e**) abi na mú ún t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'uy! ... Ta (**e**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

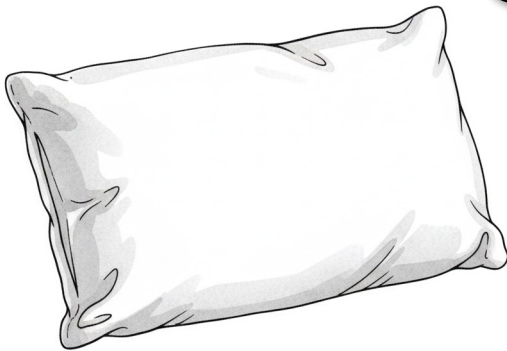
Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

* Nathubá téyeno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kálá c'e d'é. *

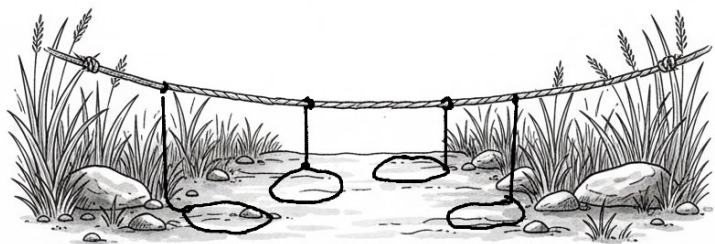
15

l	n	r	l
m	r	n	m
n	l	n	r
ny	ny	ng	m
ng	m	ng	ny

ε ε

thenε
ε ε

sérεk
ε ε

k'εp
ε

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ɯn dondol at'ak'úpí camduk. Heun ɯn númá jénat'ap'é mú ɯna juga gá (**e to at'a**) apen, ɯn thubán gu k'uy. Toótóun gá «ɯma kam ta (**e**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

Yal heun ɯn númá jénat'ap'é mú ɯna juga gá (**e k'áy**) apen, ɯn thubán gu k'uy. Toótóun gá «ɯma kam ta (**e**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ɯna juga gá (**e k'áy**), gájayí ɯná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súrá mú to d'ok'om. Toótóun gá «Ta na ní ɯma gil abi súdeeni?»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é muthák'uy abi tálá camduk, mú tan ní ta imú ɯn ledá.

An káy abi súra mú to wus, toótóun gá «Jét'ét'éno gí kot ta k'úsú jénat'ap'é máy?»

Mú ɯn kam súra mú kot k'úsú (**i i e e**) wala (**a**), heun ɯn kaámá jénat'ap'é gu súdeen gu adímék'uy.

He bit'í gá ɯn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ɯn tan mit'i abi camdukí súra mú to khiť d'ere. Yalén ní aestíne:

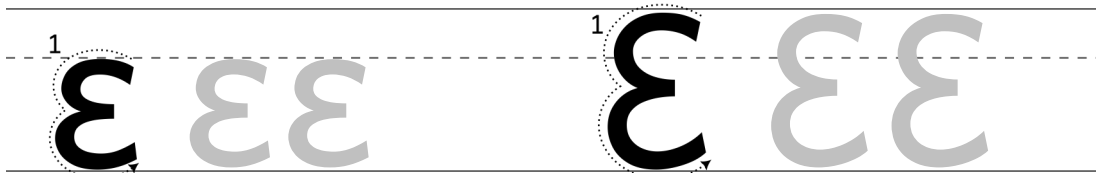
1. singk'í, k'ep, cimit, kásak', neje.

2. bala, je, pi, thene, tiling

5. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**e**), ikhalén gu itónín agé mú ɯn teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

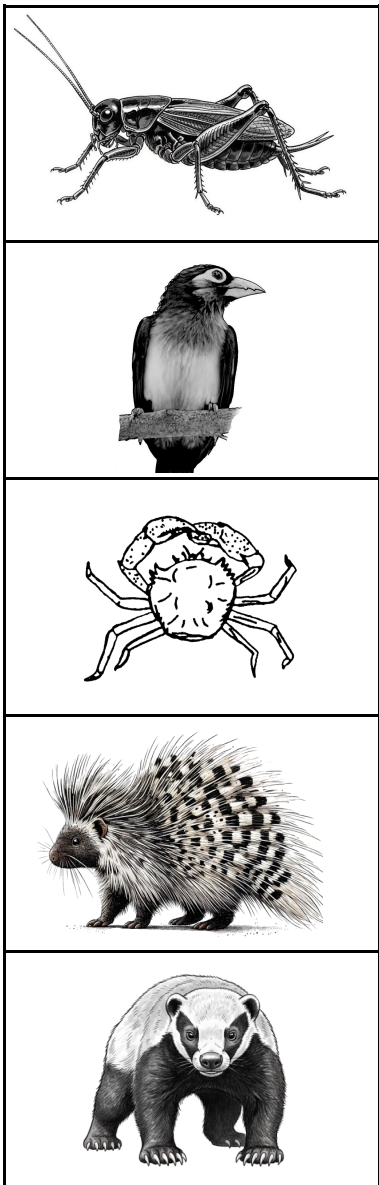

He bit'í ɯn khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ɯn yaálán je agé mú ɯná y'á tutéy láný suk'á.

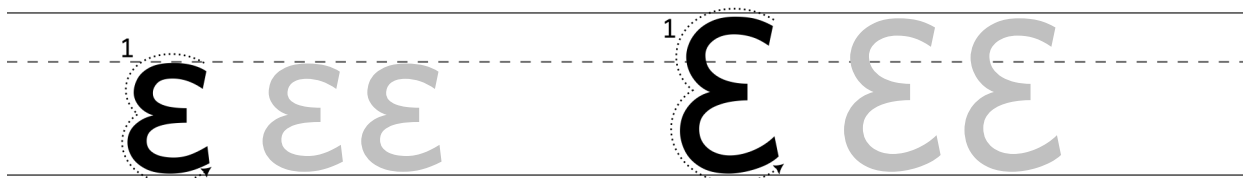
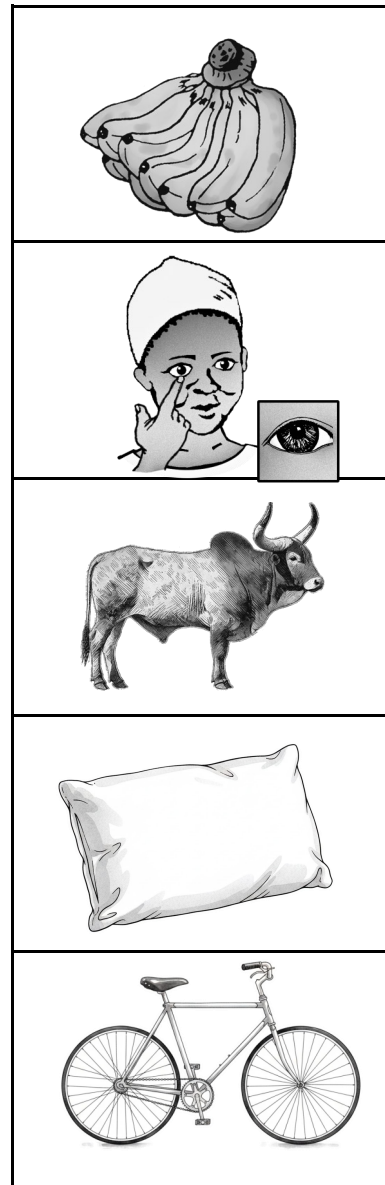
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ɯna t'ap'éyan. Kúnún ɯn tan án tigin.

15

o	b	o	c	ε	p	e
e	c	p	b	o	o	ε
ε	o	B	C	P	E	O
O	P	E	ε	B	C	o
p	b	o	c	ε	e	o

i
i
e
ε
a

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imó ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**p'**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é.**»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýíni.»

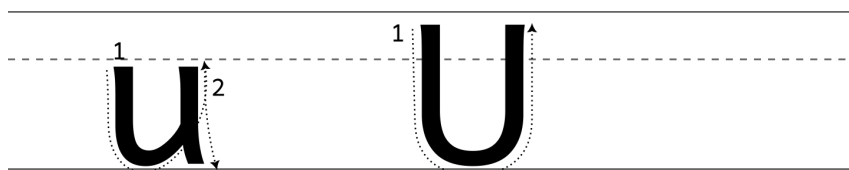
Mú úná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imó thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**u U**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**u U**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jukan gá (**u k'áy**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**uuu, uuu, uuu**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súrá k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (**gugu**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súréní.

T'ap'é (**gugu**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'úy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**u**) abi jét'ét'éno (**gugu**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**u**) abi na mú ún t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'úy! ... Ta (**u**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

* Nathubá téyéno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kálá c'e d'é. *

16

p'	b'	k'	p'
d'	d'	b'	k'
k'	c'	t'	k'
t'	t'	p'	b'
c'	k'	c'	d'

u U

gugu
u u

tuutu
uu u

úsú
u u

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ɛn dondol at'ak'úpí camduk. Heɛn ɛn númá jénat'ap'é mú ɛna juga gá (**u k'áy**) apen, ɛn thubán gu k'uy. Toótóɛn gá «ɛma kam ta (**u**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ɛna juga gá (**u k'áy**), gájayí ɛná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súra k'úpk'áy. Toótóɛn gá «Ta na ní ɛma gil abi súra tusúni?»

An káy abi súra mú to wus, toótóɛn gá «Jét'ét'éno gí kot k'úsú (**u**), wala d'úk'ú?»

Mú ɛn kam súra mú kot k'úsú (**u**), heɛn ɛn kaámá (**u**) mú to bi tálá gu súréni gu adímék'uy.

He bit'í gá ɛn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ɛn tan mit'i abi camdukí súra kóreng d'ere. Jénat'ap'é mú to bi tálá gu súra mú kot k'úsún, ɛn kaámán gu k'uy. Yalén ní aestíne:

1. sumú, tobo, **ku**

2. cuúgú, **urútu**, gók'ol

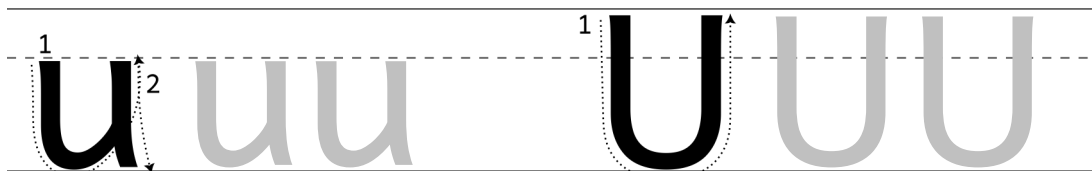
3. so, **kúmú**, susu

4. kotholok', khuba, **khugút**

5. Raára t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**u**), ikhalén gu itónín agé mú ɛn teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

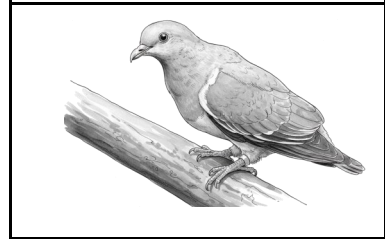
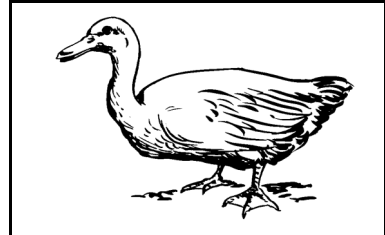
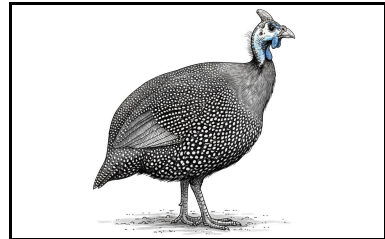
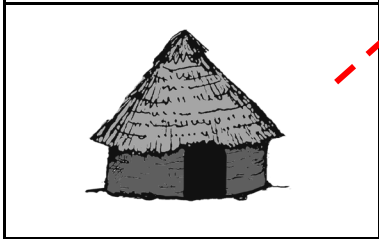
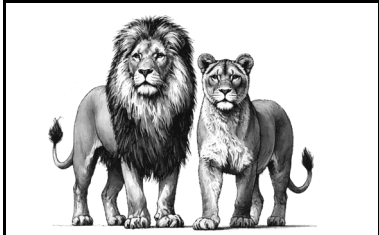
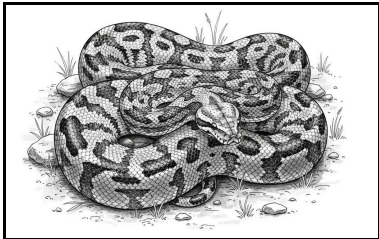

He bit'í ɛn khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ɛn yaálán je agé mú ɛná y'á tutéy lány suk'á.

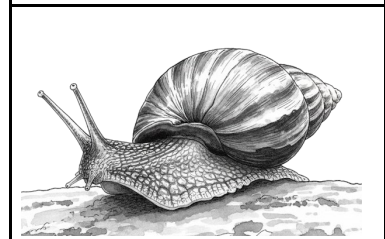
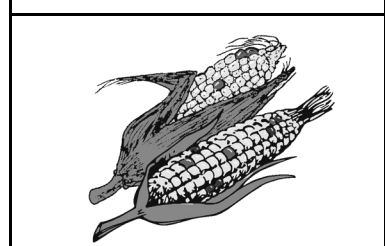
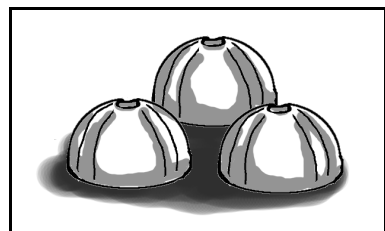
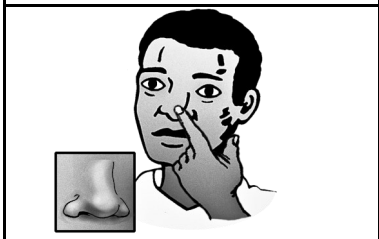
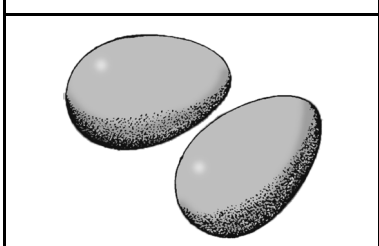
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ɛna t'ap'éyan. Kúnún ɛn tan án tigin.

16

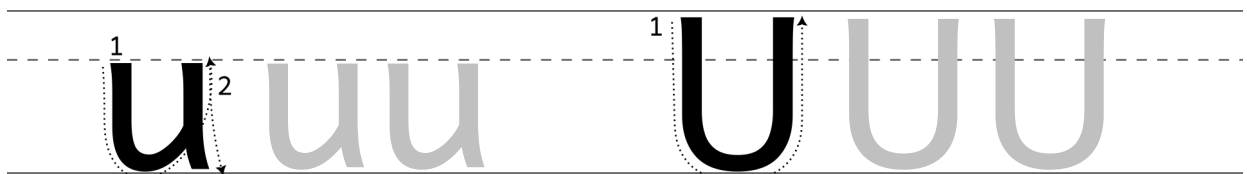
е і а и є о а і и е ч и є о и

и

и

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imó ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**th**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýíni.»

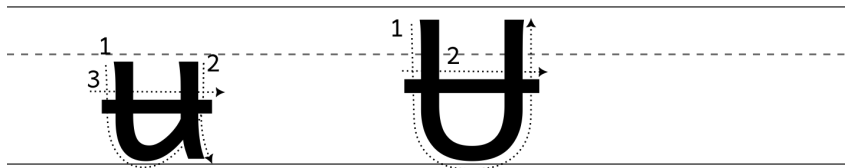
Mú úná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imó thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**u** **U**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**u** **U**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jukan gá (**u** **mac'és**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**uuu**, **uuu**, **uuu**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (**sumú**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súdei.

T'ap'é (**sumú**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'uy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**u**) abi jét'ét'éno (**sumú**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**u**) abi na mú ún t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'uy! ... Ta (**u**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

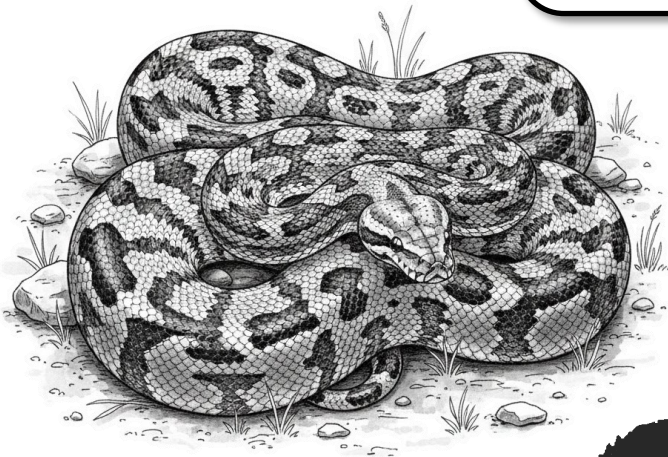
Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

* Nathubá téyeno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kálá c'e d'é. *

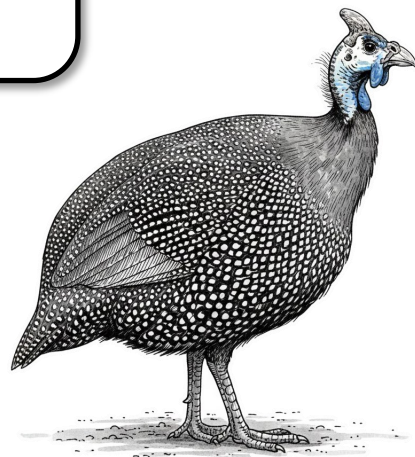
17

th	ph	kh	th
ph	kh	ch	ph
ch	ch	th	kh
kh	ph	kh	ch
h	ch	h	th

ㅈ ㅊ

sㅈmㅈ
ㅈ ㅈ

cㅈㅈgㅈ
ㅈㅈ ㅈ

k'ㅈp
ㅈ

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ɛn dondol at'ak'úpí camduk. Heɛn ɛn númá jénat'ap'é mú ɛna juga gá (**u mac'és**) apen, ɛn thubán gu k'uy. Toótóɛn gá «ɛma kam ta (**u**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ɛna juga gá (**u mac'és**), gájayí ɛná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súra k'úpk'áy. Toótóɛn gá «Ta na ní ɛma gil abi súra tusúni?»

An káy abi súra mú to wus, toótóɛn gá «Jét'ét'éno gí kot k'úsú (**u**), wala d'úk'ú?»

Mú ɛn kam súra mú kot k'úsú (**u**), heɛn ɛn kaámá (**u**) mú to bi tálá gu súréni gu adímék'uy.

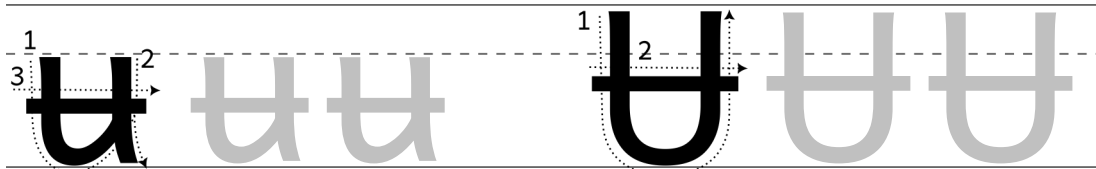
He bit'í gá ɛn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ɛn tan mit'i abi camdukí súra kóreng d'ere. Jénat'ap'é mú to bi tálá gu súra mú kot k'úsún, ɛn kaámán gu k'uy. Yalén ní aestíne:

1. tobo, ku, súy	2. urútu, luum , gók'ol
3. so, susu , kúmú,	4. khuba , kotholok', khugút

5. Raára t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'ám, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**u**), ikhalén gu itónín agé mú ɛn teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

He bit'í ɛn khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ɛn yaálán je agé mú ɛná y'á tutéy lány suk'á.

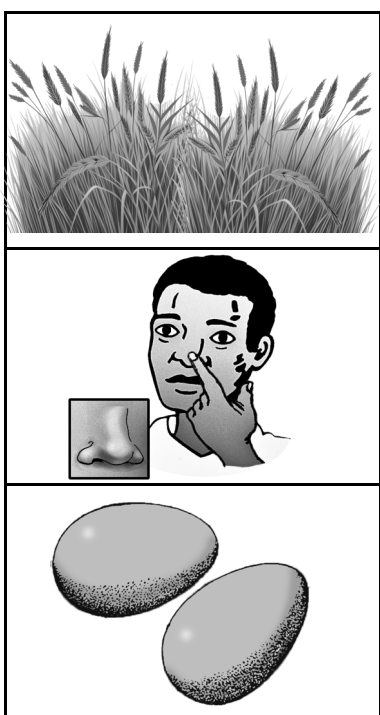
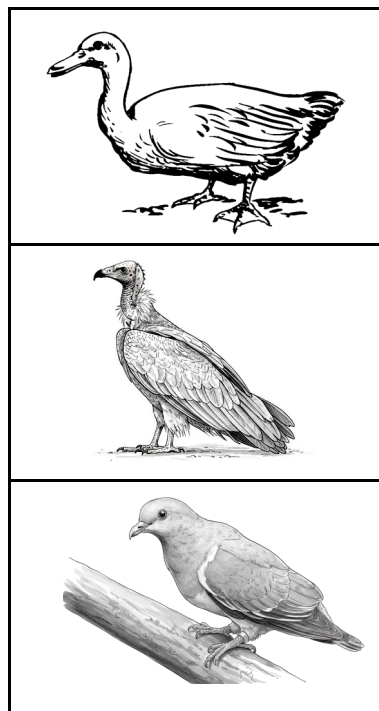
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ɛna t'ap'éyan. Kúnún ɛn tan án tigin.

17

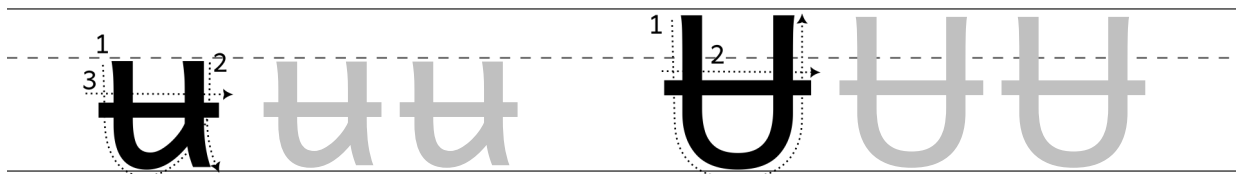
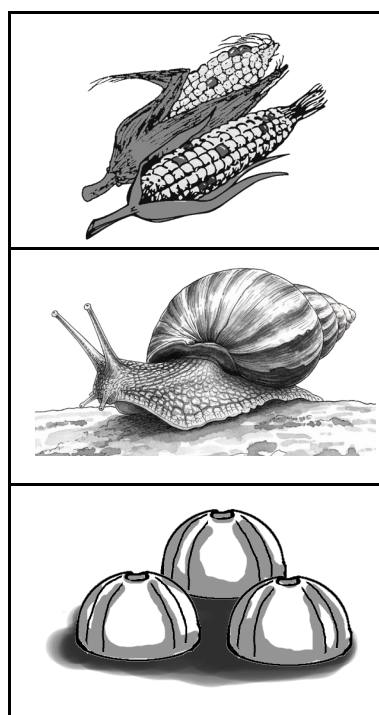
еѣиєѡиєіаѣєѡаиѣ

ѣ

ѣ

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imó ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**nng**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýíni.»

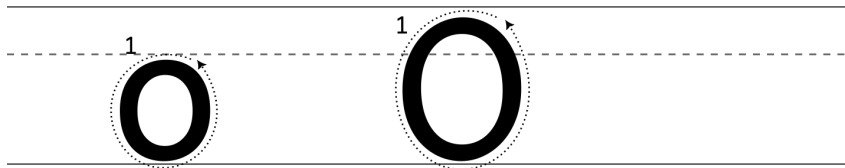
Mú úná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imó thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**o O**) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**o O**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jukan gá (**o k'áy**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**ooo, ooo, ooo**).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (**tobo**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súréní.

T'ap'é (**tobo**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'úy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**o**) abi jét'ét'éno (**tobo**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**o**) abi na mú ún t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'úy! ... Ta (**o**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

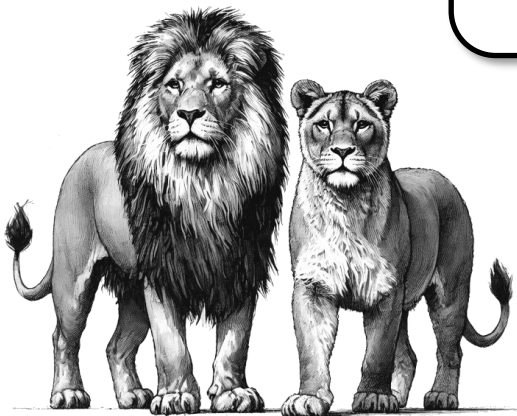
Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

* Nathubá téyeno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kálá c'e d'é. *

18

ngg	ng	ngk'	ngg
nyj	nyc	nyj	nyc'
mb	m	mp	mb
ngk	ngk'	ngk	ngg
nyc	nyj	nyc'	nyc

o O

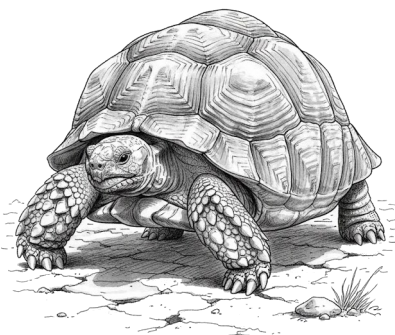
tobo

o o

woóyóm

oo o

k'osó

o ó

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ın dondol at'ak'úpí camduk. Heun ın númá jénat'ap'é mú ına juga gá (**o k'áy**) apen, ın thubán gu k'uy. Toótóun gá «Uma kam ta (**o**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ına juga gá (**o k'áy**), gájayí ına kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súra k'úp'áy. Toótóun gá «Ta na ní ına gil abi súra tusúni?»

An káy abi súra mú to wus, toótóun gá «Jét'ét'éno gí kot k'úsú (**o**), wala d'úk'ú?»

Mú ın kam súra mú kot k'úsú (**o**), heun ın kaámá (**o**) mú to bi tálá gu súréni gu adímék'uy.

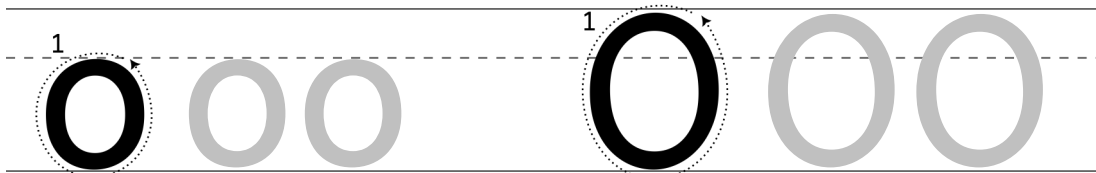
He bit'í gá ın k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ın tan mit'í abi camdukí súra kóreng d'ere. Jénat'ap'é mú to bi tálá gu súra mú kot k'úsú, ın kaámán gu k'uy. Yalén ní aestíne:

1. ku, sáy, tobo	2. gók'ol , urútu, luum
3. sush, so , tuutu,	4. bala, khugút, khotholok'

5. Raára t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**o**), ikhalén gu itónín agé mú ın teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

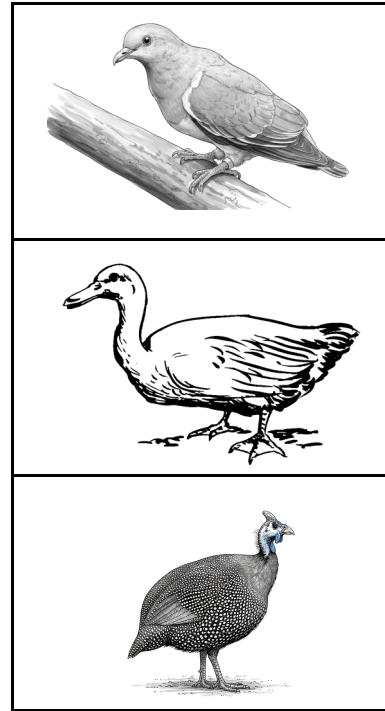
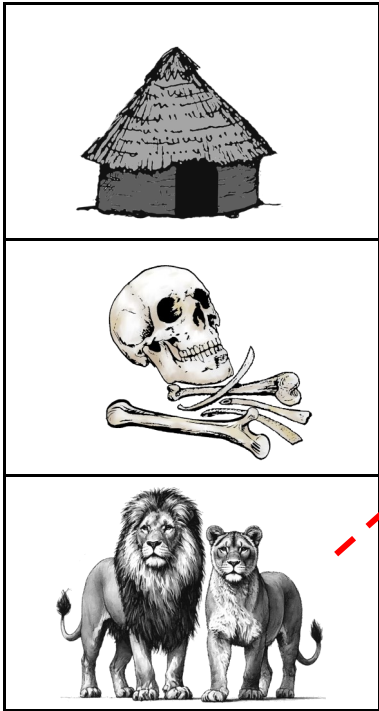

He bit'í ın khuman mit'í abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ın yaálán je agé mú ına y'á tutéy lány suk'á.

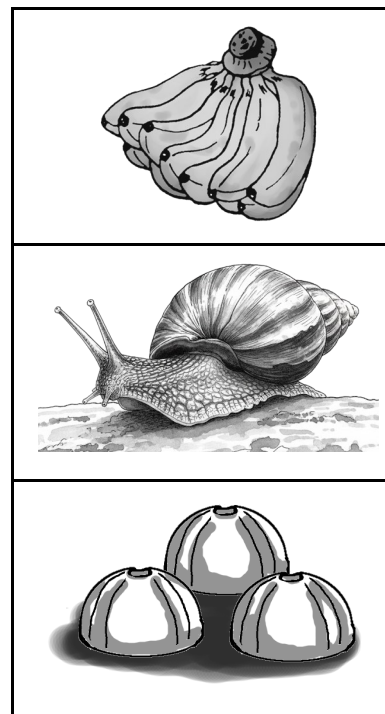
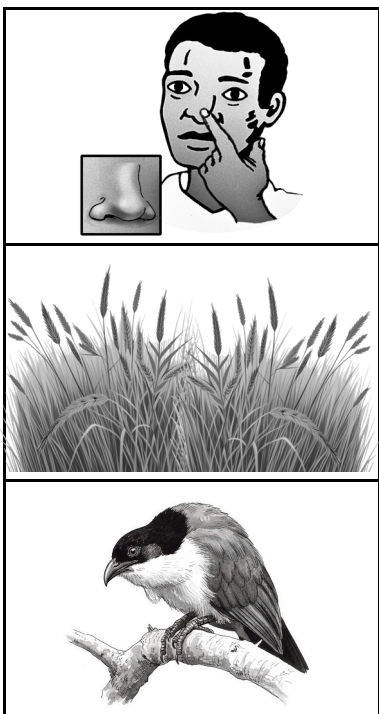
Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ına t'ap'éyan. Kúnún ın tan án tigin.

18

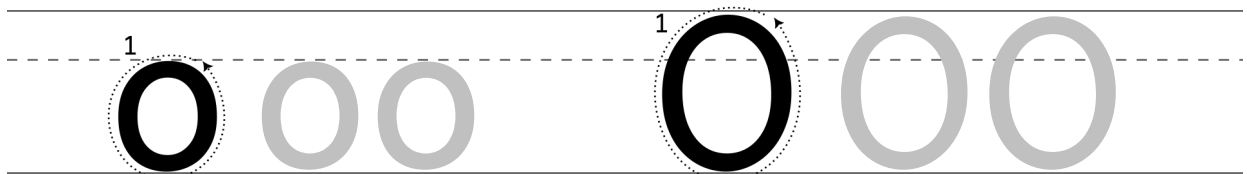
α ι υ ε ο υ ς ε ο ε ς ο ι ι α υ

ο

ο

1. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú ún dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «E» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyeno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýíni.»

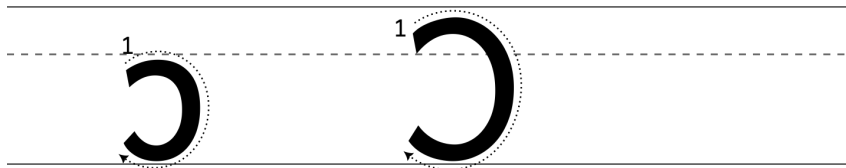
Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

2. Ledá k'úsúkhátá-t'a

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (ɔ ɔ) gu k'úsún.

2.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (ɔ ɔ) abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jungan gá (o to at'a). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (ɔɔ, ɔɔ, ɔɔ).»

2.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súrá k'úpkáy, toótóun gá «Tav na ní uma gil? ... Yee, ta (c'ɔp).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súdeeni.

T'ap'é (c'ɔp) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'úy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (ɔ) abi jét'ét'éno (c'ɔp)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (ɔ) abi na mú un t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'úy! ... Ta (ɔ) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

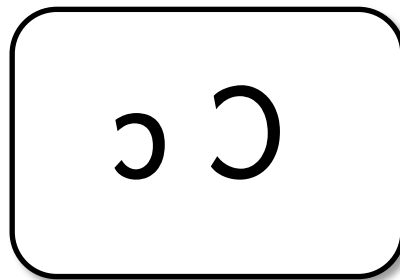
* Nathubá téyeno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kálá c'e d'é. *

19

E	B	C	E
ε	R	ε	E
B	B	K	R
K	R	B	K
R	B	E	R

c'op
ɔ

lót
ɔ

gór
ɔ

3. Númá jénat'ap'é

Thubá bit'í jénat'ap'é mú ʉn dondol at'ak'úpí camduk. Heun ʉn númá jénat'ap'é mú ʉna juga gá (**o to at'a**) apen, ʉn thubán gu k'uy. Toótóʉn gá «ʉma kam ta (**o**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

Yal heun ʉn númá jénat'ap'é mú ʉna juga gá (**o k'áy**) apen, ʉn thubán gu k'uy. Toótóʉn gá «ʉma kam ta (**o**) pagís akusí jénat'ap'éni?»

4. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kará k'úsú jénat'ap'é mú ʉna juga gá (**e k'áy**), gájayí ʉná kaámá súra gu jénat'ap'é.

Thubá bit'í camdukí súra mú to d'ok'om. Toótóʉn gá «Ta na ní ʉma gil abi súdeeni?»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é muthák'uy abi tálá camduk, mú tan ní ta imú ʉn ledá.

An káy abi súra mú to wus, toótóʉn gá «Jét'ét'éno gí kot ta k'úsú jénat'ap'é máy?»

Mú ʉn kam súra mú kot k'úsú (**i i e e**) wala (**a**), heun ʉn kaámá jénat'ap'é gu súdeen gu adímék'uy.

He bit'í gá ʉn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ʉn tan mit'i abi camdukí súra mú to khit d'ere. Yalén ní aestíne:

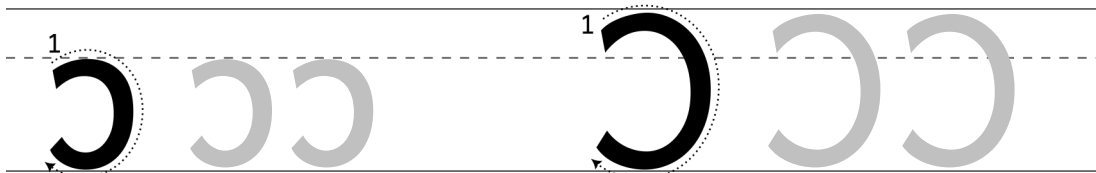
1. k'osó, awatála, c'úgú, c'öp kúmú

2. gugu, lot, b'ac', sumú, so

5. Raará t'ap'é

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í gu t'ap'é d'am, gájayí aná ta k'uy mún án tigin gu t'ap'é.

Nata: Thubá bit'í t'ap'é (**e**), ikhalén gu itónín agé mú ʉn teyan aestíne. Yaálán-je je tusu.

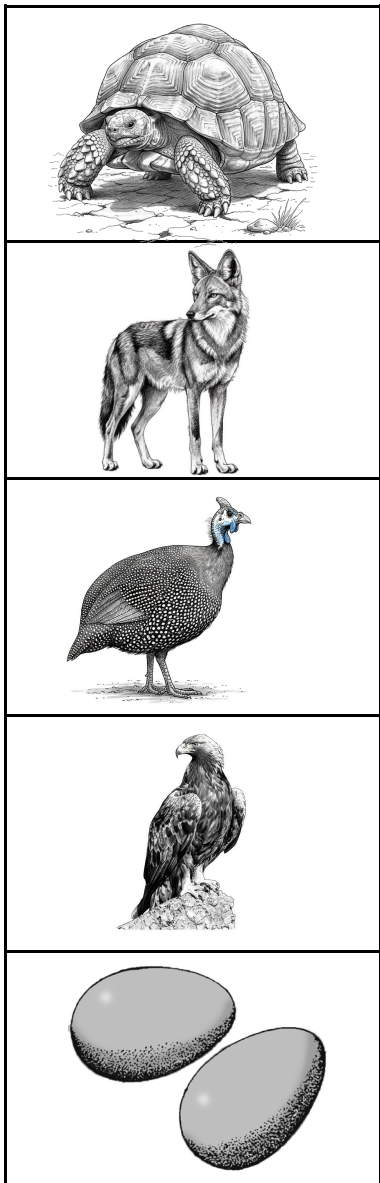

He bit'í ʉn khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ʉn yaálán je agé mú ʉná y'á tutéy láný suk'á.

Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ʉna t'ap'éyan. Kúnún ʉn tan án tigin.

19

ε	ο	β	ε	ρ	ς	ο
ς	ε	ο	ο	ε	ρ	β
Ρ	ς	Ε	Ο	Β	ο	ε
ο	β	ο	ε	ε	ρ	ς
Ρ	Ο	ε	ο	ς	Ε	Ρ

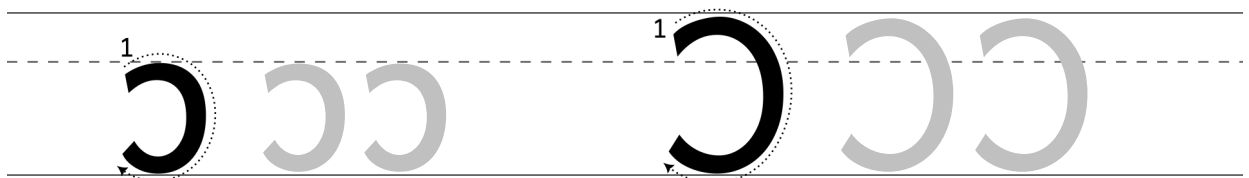
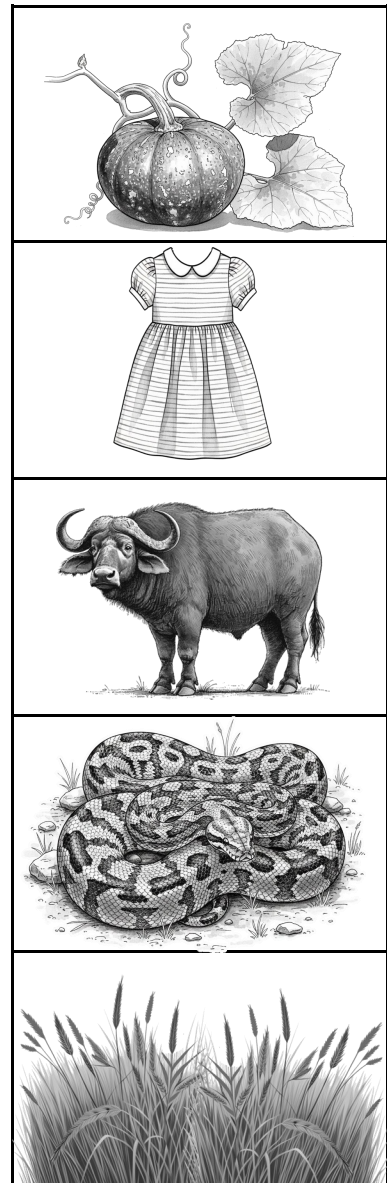
υ

ϣ

ο

ο

α

1. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu esphát'á k'úsúkhátá-t'a, gájayí ʉná númá jénat'ap'é.

Thubá bit'í súra k'úpkáy mú to d'ok'om awus. Toótóʉn gá «Ta na ní ʉma gil abi súréni? ... Yee, ta **wac'a**.»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é tusu mú î khitín, mú tan ní ta imú ʉn ledá.

Toótóʉn gá «Abi jénat'ap'é tusúni, (**a i o**), gí ta imáy ní ta k'úsú **wac'a**? ... Yee, ta (**a**).»

Mú ʉn kam k'úsún, kuran es agé mú ʉn teyan.

He bit'í ʉn tan mit'i abi súra kóreng. Yalén ní aestíne:

wac'a	k'osó
pi	tene
juwa	c'ec'e
woóyóm	parsá

2. Raára t'ap'é

Thubá bit'í t'ap'é (**a i e u o**). Yaálán-je je tusu. He bit'í ʉn khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ʉn yaálán je agé mú ʉná y'á tutéy lány suk'á.

Mú bit'í î atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ʉna t'ap'éyan. Kúnún ʉn tan án tigin.

3. Ledá súra khala abi súra tón

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kamí nakhala abi natón.

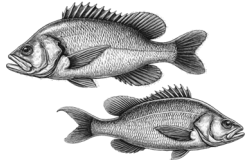
Nata: He bit'í gá ʉn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk. Toótóʉn na mú ʉn gil abi súra tón, heʉn ʉn t'et'á gu khímín abi búluk mún.

Abi k'orón, thubún súra khálá mú î estíne. Thubún imú súr **mángga**, toótóʉn na mú an súr. Pisá heʉn ʉn númá súra khaléni akusí súra tón. Yal heʉn ʉn númá súra khálá kóreng abi súra tón mit'i d'ere abi búluk mún.

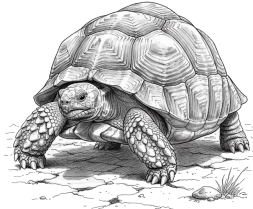
Súra mú ʉná kam, aní ge:

mángga
súku
ak'áp'á
ku
cákor-wone

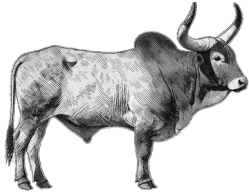
20

a i o

a u o

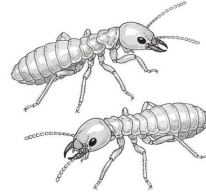
i e a

e i a

u o i

a i e

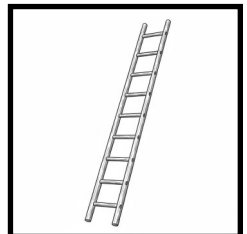
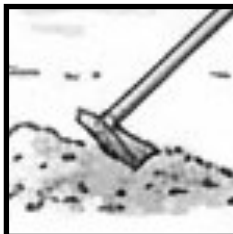
a o i

i u o

a i u e o a i u e o

1. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu esphát'á k'úsúkhátá-t'a, gájayí ʉná númá jénat'ap'é.

Thubá bit'í súrá k'úpkáy mú to d'ok'om awus. Toótóʉn gá «Ta na ní ʉma gil abi súréni? ... Yee, ta **b'ac'**.»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é tusu mú î khitín, mú tan ní ta imú ʉn ledá.

Toótóʉn gá «Abi jénat'ap'é tusúno, (**a i u**), gí ta imáy ní ta k'úsú **b'ac'**? ... Yee, ta (**a**).»

Mú ʉn kam k'úsú káy, kuran es agé mú ʉn teyan.

He bit'í ʉn tan mit'i abi súra kóreng. Yalén ní aestíne:

b'ac'	túgá
c'ík'ír	abár
susu	k'ep
c'ɔp	akikíw

2. Raará t'ap'é

Thubá bit'í t'ap'é (**a i e u ɔ**). Yaálán-je je tusu. He bit'í ʉn kʰuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ʉn yaálán je agé mú ʉná y'á tutéy lány suk'á.

Mú bit'í î atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ʉna t'ap'éyan. Kúnún ʉn tan án tigin.

3. Ledá súra khala abi súra tón

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kamí nakhala abi natón.

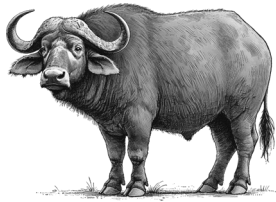
Nata: He bit'í gá ʉn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk. Toótóʉn na mú ʉn gil abi súra tón, heʉn ʉn t'et'á gu kʰimín abi búluk mún.

Abi k'orón, thubún súra khálá mú î estíne. Thubún imú súr **adímé tene**, toótóʉn na mú an súr. Pisá heʉn ʉn númá súra khaléni akusí súra tón. Yal heʉn ʉn númá súra khálá kóreng abi súra tón mit'i d'ere abi búluk mún.

Súra mú ʉná kam, aní ge:

adímé tene
khotholok'
jawótó
thoyímaa
akenggel

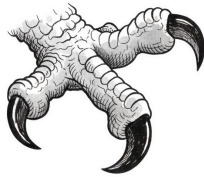
21

ā ī ũ

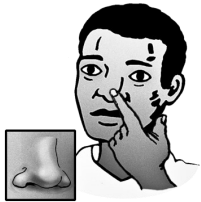
ī ũ ɔ

ī ε ā

ā ī ɔ

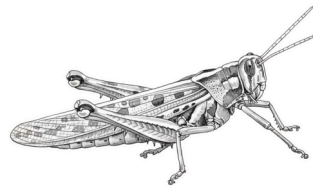
ũ ɔ ī

ā ī ε

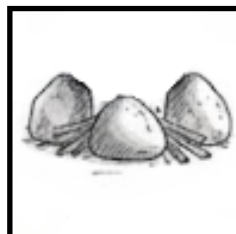
ā ɔ ī

ī ũ ɔ

ā ī ũ ε ɔ ā ī ũ ε ɔ

1. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu esphát'á k'úsúkhátá-t'a, gájayí ʉná númá jénat'ap'é.

Thubá bit'í súrá k'úpkáy mú to d'ok'om awus. Toótóʉn gá «Ta na ní ʉma gil abi súréni? ... Yee, ta **khugút**.»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é tusu mú î khitín, mú tan ní ta imú ʉn ledá.

Toótóʉn gá «Abi jénat'ap'é tusúno, (**u u o**), gí ta imáy ní ta k'úsú **khugút**? ... Yee, ta (**u**).»

Mú ʉn kam k'úsú káy, kuran es agé mú ʉn teyan.

He bit'í ʉn tan mit'i abi súra kóreng. Yalén ní aestíne:

khugút	gór
sumú	luum
k'osó	c'ɔp
kuduma	khuba

2. Raará t'ap'é

Thubá bit'í t'ap'é (**u u o ɔ**). Yaálán-je je tusu. He bit'í ʉn khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ʉn yaálán je agé mú ʉná y'á tutéy lány suk'á.

Mú bit'í î atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ʉna t'ap'éyan. Kúnún ʉn tan án tigin.

3. Ledá súra khala abi súra tón

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kamí nakhala abi natón.

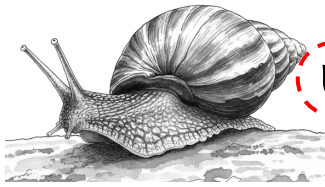
Nata: He bit'í gá ʉn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk. Toótóʉn na mú ʉn gil abi súra tón, heʉn ʉn t'et'á gu khímín abi búluk mún.

Abi k'orón, thubún súra khálá mú î estíne. Thubún imú súr **ak'óskhéngga**, toótóʉn na mú an súr. Pisá heʉn ʉn númá súra khaléni akusí súra tón. Yal heʉn ʉn númá súra khálá kóreng abi súra tón mit'i d'ere abi búluk mún.

Súra mú ʉná kam, aní ge:

ak'óskhéngga
b'acardjaw
adímé cari
kelúwa
c'ec'e

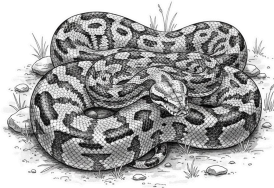
22

и ѣ о

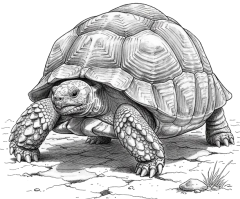
ѣ о џ

и ѣ о

ѣ о џ

и ѣ о

ѣ о џ

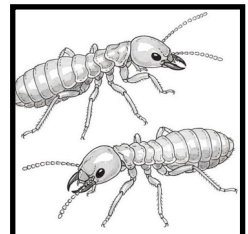
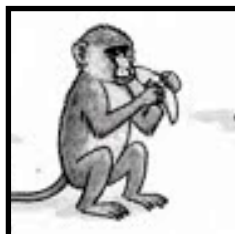
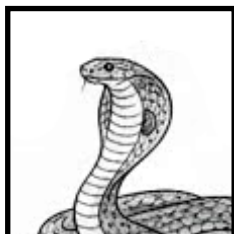
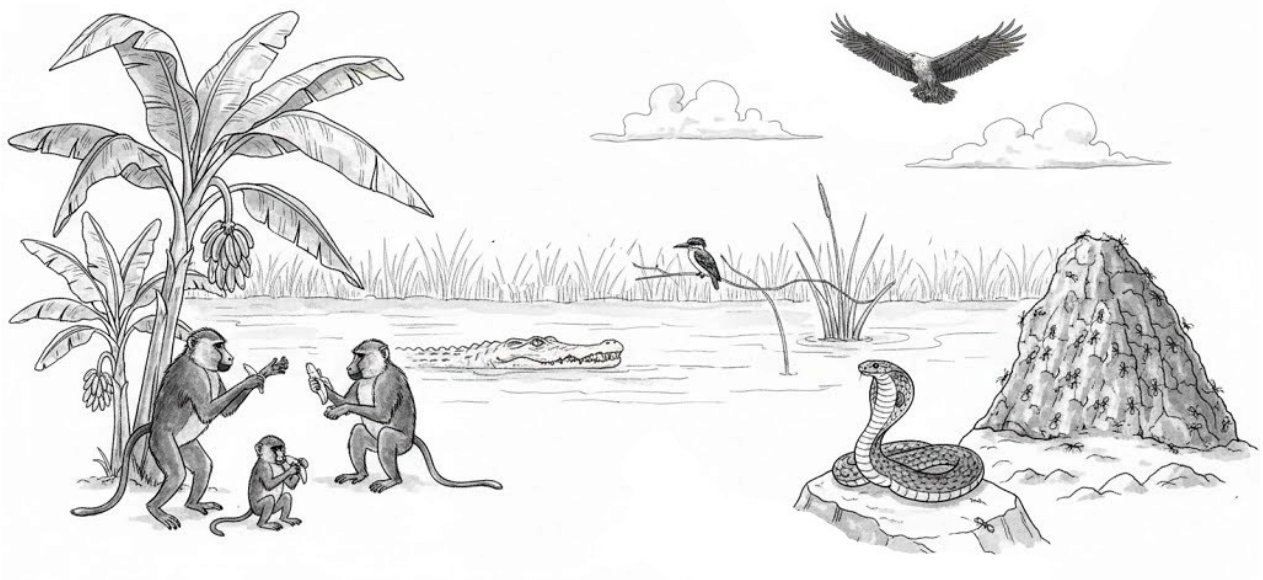
и ѣ о

ѣ о џ

и ѣ о џ и ѣ о џ

1. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu esphát'á k'úsúkhátá-t'a, gájayí ʉná númá jénat'ap'é.

Thubá bit'í súrá k'úpkáy mú to d'ok'om awus. Toótóʉn gá «Ta na ní ʉma gil abi súréni? ... Yee, ta **cimit**.»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é tusu mú î khitín, mú tan ní ta imú ʉn ledá.

Toótóʉn gá «Abi jénat'ap'é tusúno, (**i i e**), gí ta imáy ní ta k'úsú **cimit**? ... Yee, ta (**i**).»

Mú ʉn kam k'úsú káy, kuran es agé mú ʉn teyan.

He bit'í ʉn tan mit'i abi súra kóreng. Yalén ní aestíne:

cimit	kíl
c'ec'e	thene
sing'í	keres
b'isa	bit'í

2. Raará t'ap'é

Thubá bit'í t'ap'é (**i i e e**). Yaálán-je je tusu. He bit'í ʉn kʉman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ʉn yaálán je agé mú ʉná y'á tutéy láný suk'á.

Mú bit'í î atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú ʉna t'ap'éyan. Kúnún ʉn tan án tigin.

3. Ledá súra khala abi súra tón

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í gu kamí nakhala abi natón.

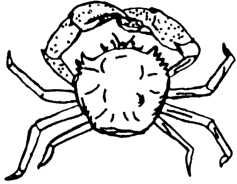
Nata: He bit'í gá ʉn k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk. Toótóʉn na mú ʉn gil abi súra tón, heʉn ʉn t'et'á gu khímín abi búluk mún.

Abi k'orón, thubún súra khálá mú î estíne. Thubún imú súr **cá**, toótóʉn na mú an súr. Pisá heʉn ʉn númá súra khaléni akusí súra tón. Yal heʉn ʉn númá súra khálá kóreng abi súra tón mit'i d'ere abi búluk mún.

Súra mú ʉná kam, aní ge:

cá
thoyísi
kura
ímbíri
adíme mú ahe kíw

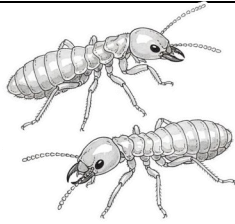
23

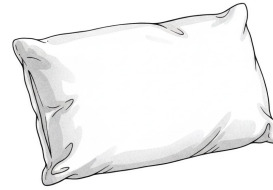
i i e

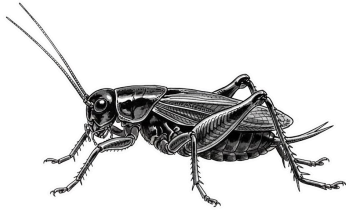
i e e

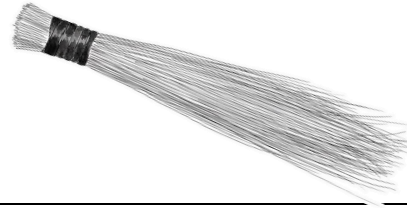
i i e

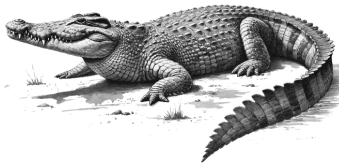
i e e

i i e

i e e

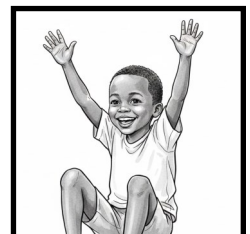
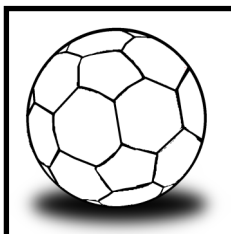
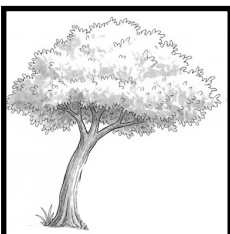
i i e

i e e

i i e e i i e e

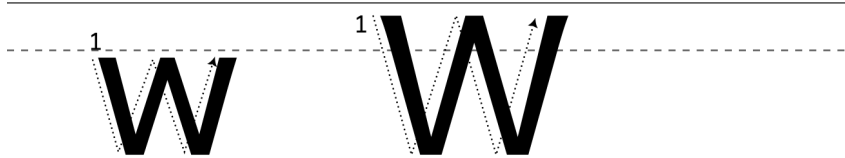

1. Ledá k'úsúhú'á-t'a

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**w W**) gu k'úsún.

1.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**w W**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jungan gá (**wa**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**w, w, w**). K'úsún, ana gé (**u u**) wala (**o**), téé mú iyi hean iyi húc'á t'a. Mit'i, tan ní una juga gánan gá k'úsúhú'á-t'a.»

1.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Ta na ní uma gil? ... Yee, ta (**wac'a**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súde.

T'ap'é (**wac'a**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'úy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**w**) abi (**wac'a**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**w**) abi na mú ún t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'úy! ... Ta (**w**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

2. Raará kúndíl.

T'ap'é k'úsúkhátá-t'a k'ánisúk'á abi láný abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan.» To kúndílan, yaálán-je.

Yal t'ap'é k'úsúkhátá-t'a k'ánisúk'á abi láný d'é aestíne láný k'úpkáy. Id'é, pisá (**w**) ak'orón agé mú ún teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan. Gilá, mú ún pisá (**w**) ak'orón mit'i, ana thawú k'úsú d'é, gájayí ana pumá k'úsú súk'á apad'yan.» To kúndíl lánýini gu bit'í apad'yan.

Yal t'ap'é k'úsúkhátá-t'a k'ánisúk'á abi láný d'é aestíne isúk'á láný. Id'é, pisá (**w**) akuíjén agé mú ún teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan. Gilá, mú ún pisá (**w**) akuíjén mit'i, ana thawú k'úsú d'é, gájayí ana pumá k'úsú súk'á apad'yan.» To kúndíl lánýini gu bit'í apad'yan.

3. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Thubá bit'í súra k'úpkáy mú to d'ok'om awus. Toótóun gá «Ta na ní uma gil abi súde? ... Yee, ta **kiw**.»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é mú ún pumá gá súk'á súk'á mú î bi tálá súra.

Toótóun gá «Abi jénat'ap'éni ún pumá gá súk'á súk'á di, (**aw iw wu ew**), gí ta imáy ní ta k'úsú **kiw**? ... Yee, ta (**iw**).»

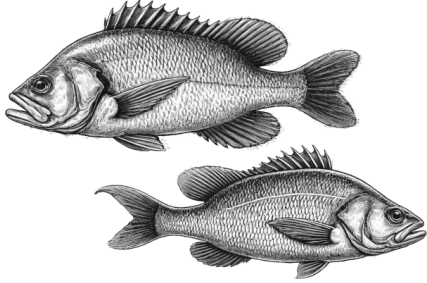
Mú ún kam k'úsú k'áy, kaámán gu láný agé mú ún teyan.

He bit'í ún tan mit'i abi súra kóreng. Yalén ní aestíne:

kiw awúlt'ew wu gew wuri cáw wuri d'iw

24

w W

wac'a
w

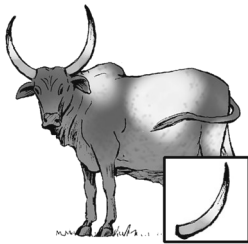

wujá
w

jaw
w

a	i	ɨ	e	u	ʈ	o
wa	wi	wɨ	we	wu	wʈ	wo
aw	iw	ɨw	ew	uw	ʈw	ow

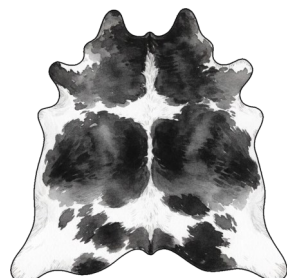
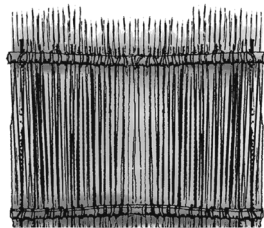
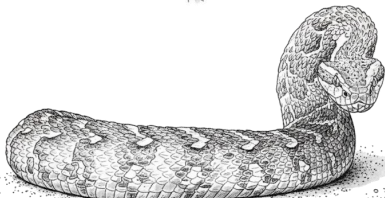
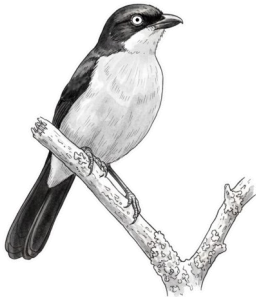
aw

ɨw

wu

ew

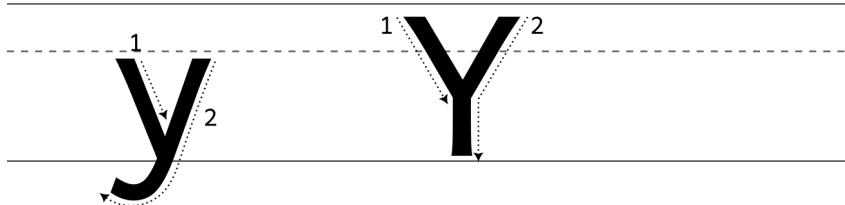

1. Ledá k'úsúhú'á-t'a

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jénat'ap'éno (**y Y**) gu k'úsún.

1.1 T'ap'é jénat'ap'é

Ak'úpkáy, t'ap'é (**y Y**) abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan aestíne. He bit'í gége «Jénat'ap'éno, una jungan gá (**ya**). Gil tó ikhalén gu tó itónín mú aga t'ap'é. Jénat'ap'éno, ana he gá (**y, y, y**). K'úsún, ana gé (**i i**) wala (**e**), téé mú iyi hean iyi húc'á t'a. Mit'i, tan ní una juga gánan gá k'úsúhú'á-t'a.»

1.2 Thubá bit'í súra mú î bi mac'áp mún.

Thubún súra k'úpkáy, toótóun gá «Ta na ní uma gil? ... Yee, ta (**yíla**).»

Toótóun totó kóreng gu khímí súdei.

T'ap'é (**yíla**) abi wurit'ap'é c'í, thubá bit'ían, heun gá «Mí kúndíl jét'ét'éno apad'yan.»

To kúndíl gunan, athubán gu k'úy.

Yal toótóun gá «Uma gí kara k'úsú (**y**) abi (**yíla**)?»

Yal toótóun gá «Uma gí gil (**y**) abi na mú ún t'ap'é? ... An ga? Thubán gu k'úy! ... Ta (**y**) pagís ní uma gil abi jét'ét'éno?»

Yal tan mit'i gu súra kóreng ab'igín.

2. Raará kúndíl.

T'ap'é k'úsúkhátá-t'a k'ánisúk'á abi lány abi wurit'ap'é c'í agé mú ún teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan.» To kúndílan, yaálán-je.

Yal t'ap'é k'úsúkhátá-t'a k'ánisúk'á abi lány d'é aestíne lányí k'úpkáy. Id'é, písá (**y**) ak'orón agé mú ún teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan. Gilá, mú ún písá (**y**) ak'orón mit'i, ana thawú k'úsú d'é, gájayí ana pumá k'úsú súk'á apad'yan.» To kúndíl lányíni gu bit'í apad'yan.

Yal t'ap'é k'úsúkhátá-t'a k'ánisúk'á abi lány d'é aestíne isúk'á lány. Id'é, písá (**y**) ak'újén agé mú ún teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan. Gilá, mú ún písá (**y**) ak'újén mit'i, ana thawú k'úsú d'é, gájayí ana pumá k'úsú súk'á apad'yan.» To kúndíl lányíni gu bit'í apad'yan.

3. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Thubá bit'í súra k'úpkáy mú to d'ok'om awus. Toótóun gá «Ta na ní uma gil abi súdei? ... Yee, ta **tagay**.»

Písá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é mú ún pumá gá súk'á súk'á mú î bi tálá súra.

Toótóun gá «Abi jénat'ap'éni ún pumá gá súk'á súk'á di, (**ay uy uy oy ya yi yo**), gí ta imáy ní ta k'úsú **tagay**? ... Yee, ta (**ay**).»

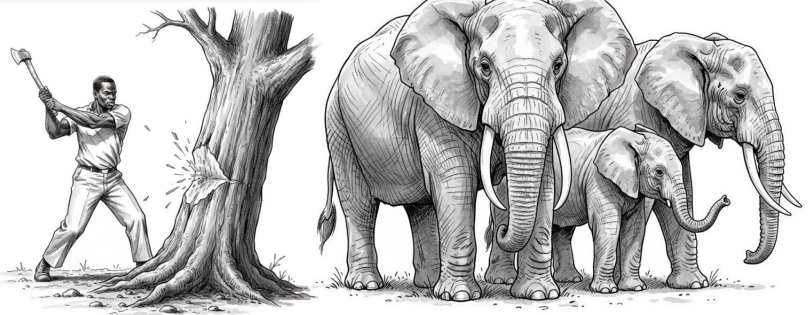
Mú ún kam k'úsú káy, kaámán gu lány agé mú ún teyan.

He bit'í ún tan mit'i abi súra kóreng. Yalén ní aestíne:

tagay súy w'áy adoy cuy iya atápayí suyé woóyóm

25

y Y

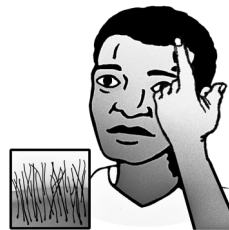
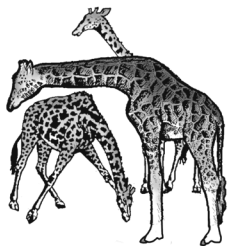

yíla
y

yeep
y

bay
y

a	i	ɨ	e	u	ɥ	o
ya	yi	yɨ	ye	yu	yɥ	yo
ay	iy	ɨy	ey	uy	ɥy	oy

ay uy ɥy oy
ya yi yo

1. Kaámá súra gu jénat'ap'é

Thubá bit'í súrá k'úpkáy mú to d'ok'om awus. Toótóun gá «Ta na ní uma gil abi súréni? ... Yee, ta **juwa**.»

Pisá, thubúnan gá an kot jénat'ap'é mú un pumá gá suk'á suk'á mú î bi tálá súra.

Toótóun gá «Abi jénat'ap'éni un pumá gá suk'á suk'á di, gí ta imáy ní ta k'úsú **juwa**? ... Yee, ta (**uw**) gu (**wa**).»

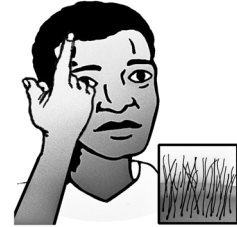
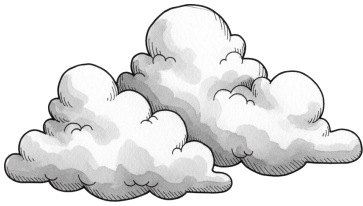
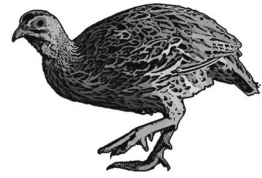
Mú un kam k'úsú káy, kaámán gu lány agé mú un teyan.

He bit'í ún tan mit'i abi súra kóreng. Yalén ní aestíne:

juwa	jibay	jaw	luy	d'iw	biya
jay	wujá	kiw	gew	akikíw	iya
siya	k'uy	suyé	garáy	woóyóm	

* Nathubá téyéno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kúlá c'e d'é. *

26

yi yɪ ye ya

yu yʉ yo

wi wɪ we wa

wu wʉ wo

iy ɪy ey ay

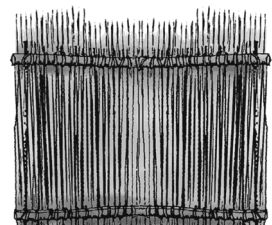
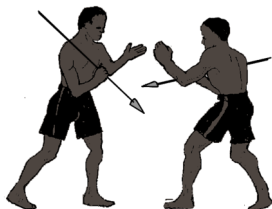
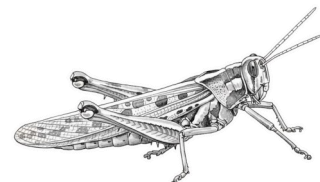
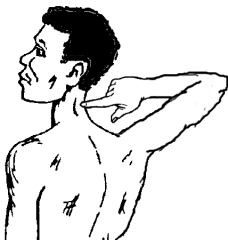

uy ʉy oy

iw ɪw ew aw

ʉw uw ow

2. Raára t'ap'é

Thubá bit'í nat'ap'é agé mú un teyan abi mac'áp mún. He bit'í ún khuman mit'i abi warak'át'á mún. Pisá, he bit'í ún yaálán je agé mú uná y'á tutéy c'e d'yan.

Mú bit'í í atan, iya akus mún, gil t'ap'é mú una t'ap'éyan. Kúnún ún tan án tigin.

3. Raára kúndíl.

T'ap'é k'úsúkhátá-t'a hwan (**a i i e**) abi láný abi wurit'ap'é c'í. Yal t'ap'éan gu (**w**) ak'orón abi láný d'é aestiné lánýí k'úpkáy. Yal t'ap'éan gu (**w**) akuíjén abi láný d'é aestiné isuk'á láný agé mú un teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan.» Kúndílan apad'yan, yaálán-je.

T'ap'é k'úsúkhátá-t'a hwan (**a u u o**) abi láný abi wurit'ap'é c'í. Yal t'ap'éan gu (**y**) ak'orón abi láný d'é aestiné lánýí k'úpkáy. Yal t'ap'éan gu (**y**) akuíjén abi láný d'é aestiné agé mú un teyan. He bit'í gá «Mí kúndíl jénat'ap'éno apad'yan.» Kúndílan apad'yan, yaálán-je.

4. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú í d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú un dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**kw**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jénat'ap'é**.»

Í he gá «An k'áy asimán!»

Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **jénat'ap'é** d'é mú thómá guan abi kusí lánýíni.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

26

i u ɨ ʉ e o ɛ ɔ a

I U ɪ ʊ E O ɛ ɔ A

ay iw oy aw ew

ɨw ʉy ya wa wi

a	i	ɨ	e
wa	wi	wɨ	we
aw	iw	ɨw	ew

a	u	ʉ	o
ya	yu	yʉ	yo
ay	uy	ʉy	oy

kw	gw	hw	bw	kw	khw
gw	bw	khw	hw	gw	kw
hw	hw	gw	khw	kw	bw
bw	khw	bw	kw	gw	hw
khw	gw	kw	hw	bw	khw

1. Kaámá jénat'ap'é khálá gu icege

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledán gá jénat'ap'é, id'é ana kot ikhalén gu itónín.

He bit'í gége «Gil jénat'ap'é mú î bi camduk ad'ok'om, thómán gu imú î bi camduk akhit. Jénat'ap'éni gí koótá ta mos gís? Yee, imú d'ok'om ta ikhálá, gí imú khít ta icege.»

Yal toótóun gá «Jénat'ap'é k'úpkáy ad'ok'om, an gí ta imáy? ... Yee, ta (**u mac'és**), an k'áy! Gil lánýíni kaámá jénat'ap'é khala gu itón di. Ta jénat'ap'é máy ní an kaámá guan? ... Yee, ta (**u mac'és**) d'ere, téé ta itónín. Ta ní ún kaámá gánan mit'i, gájayí id'é ta ikhala gí id'é ta itón.»

He bit'í ún kaámá jénat'ap'é kóreng gu k'úy mit'i, ikhálá gu icege. Kurún k'ó gá d'yan d'yan wala suk'á suk'á, an k'áy.

2. Ledá b'ílí k'úsú

T'ap'é k'úsúkhátá-t'a tusu abi wurit'ap'é c'í. Yal t'ap'éan gu b'ílí k'úsú agé mú ún teyeen (**a o e á ó é**). Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno, an gí koótá ta mos gís? ... Yee, id'é kot arí b'ílí khala at'ak'úp. B'ílíni, ana thubán gá k'úsúkhátá-t'én phót'ó-es.» Gura b'ílí k'úsú d'é es, aní bit'í ún gílan.

Yal t'ap'é (**khapa**) gu (**khápá**) abi wurit'ap'é c'í. He bit'í gá «Kara k'úsú jét'ét'é suk'éno.» To kúndíl gúnan, yaálán-je. Imú iyi kúndíl, thubán gu k'úy.

Toótó bit'í gá «Ta jét'ét'é máy ní k'úsún phót'ó-es? ... Yee, ta imú to khít. Gí ta imáy ní kot b'ílí k'úsú? ... Yee, ta jian. Ta imú to khít d'ere. An thómá, gájayí b'ílí k'úsú, tan ní athubán gá k'úsún phót'ó-es. Mit'i, k'úsú mú phót'ó-es, una t'ap'é tan gu b'ílí k'úsú gá píyopíyo.»

3. Númá jénat'ap'é, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil jénat'ap'é mú î d'ok'om, ún númá jénat'ap'é mú thómá guan abi imú ún dondol akhit, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í «**á**» mú to d'ok'om awus, toótóun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **a**.»

Í he gá «An k'áy asimán! Úmá pisá gílan gá jénat'ap'éno kot b'ílí k'úsú.»

Í yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **a** d'é mú thómá guan, mú kot b'ílí k'úsú, abi kusí lánýíni.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú ún teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún gil jénat'ap'é mú to d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhit.

27

ʈ
i
e
a
ɨ
ɛ
u
o
ɔ

ɔ
ɨ
U
I
ɛ
A
ʈ
O
E

O
E
I
ɔ
ɛ
A
ɨ
ʈ
U

i
ɛ
u
o
a
ɔ
e
ʈ
ɨ

a o e á ó é

khapa khápá

á	a	o	á	ó	e
í	ɨ	i	ɨ	í	ɛ
ɨ	i	a	í	ɨ	ɨ
ó	ɔ	ó	ɔ	o	a
é	é	ɛ	e	ɔ	ɛ
ʈ	ú	ʈ	o	ʈ	u

1. Kúndíl juga agé nad'yan

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá jét'ét'é suk'á asé. Ta jugá ukaj gá **Ukáy** gu jugá b'apha gá **B'athug**.

Waag: D'uk'ú tan gá uná dandayí jét'ét'é tusúni gu kúndíl gu jénat'ap'én gá d'yan d'yan. Gísí, uná ledá tan agé nad'yan. Mit'i, ngecun guan agé an ta nad'yan. Jénat'ap'é mú î kusín, nanún guan kur ngec.

1.1 Ledá Ukáy gu B'athug

Thubá bit'í súra bit'í suk'á. Toótoun gá «Bit'í suk'éní, tá be? Uma gí ledúní? Uná síná júgún gís?»

Heun gá «Ukajíno, una jugar gá **Ukáy**. Gí b'aphéno, una jugab gá **B'athug**. Un tá bit'í tusú.»

Yal thubá bit'í juga mú un t'ap'é aestiné súra. Toótoun gá «Jét'ét'éno un t'ap'é aestiné **Ukáy** ge, aná síná he tan gís? ... Yee, ana he gá **Ukáy**, gájayí ta t'ap'é jugá adíméno. Pisá jét'ét'éno un t'ap'é aestiné **B'athug** ge, aná síná he tan gís? ... Yee, ana he gá **B'athug**, gájayí ta t'ap'é jugá adíméno.»

T'ap'é jugá bit'í suk'éní abi wurit'ap'í c'í je suk'á agé mú un teyeen. Thubán, he bit'í «Mí kúndíl juga bit'íno apad'yan.» To kúndíl gunan, yaálán-je.

1.2 T'et'á gu khímí bit'í tusú

Toótó bit'í gége

- «**Ukáy**, ará síná ta mosí adíme máy? Cangír gí k'áyí? Ar wa ta kámáy? Ar gí kot uham wala ub'am kórengí? Ta na ní ara óyá tén?»
- «Gí **B'athug**, abá síná ta mosí adíme máy? Cangí k'áyí? Ab wa ta kámáy? Ab gí kot uham wala ub'am kórengí? Ta na ní aba óyá tén?»

2. Númá juga

Thubá bit'í jugá bit'í suk'á mú î d'ok'om. Heun gá «Ta jugá Ukáy gu B'athug nú.» Yal thubá bit'í juga kóreng mú un t'ap'é ad'ok'om.

Toótó bit'í gá «Uma gí gil jugá Ukáy akusí jugéni? Gilan án k'áy aní úmá kaman.»

Toótó bit'í gá «Uma gí gil jugá B'athug akusí jugéni d'ere? Gilan án k'áy aní úmá kaman.»

3. Númá juga, an káy ad'ok'om ja khít.

Bit'í-bi-kúwarak'át'á, ún gil juga mú î d'ok'om, ún númá juga mú thómá guan abi imú un dondol akhít, an káy ad'ok'om ja khít.

Ak'úpkáy, thubá bit'í jugá **Ukáy** mú to d'ok'om awus, toótoun gá «Néno gí ta na?»

Bit'í áyalán gá «Ta **jugá Ukáy**.»

Í he gá «An k'áy athap athap!»

Yal heun gá «Apíyéno, úmá númá **jugá Ukáy** d'é mú thómá guan, abi kusí lánýíni.»

Mú uná kaman, í kuran es agé mú un teyan. Í he bit'í ún tan mit'i d'ere abi láný kóreng, ún kam **jugá Ukáy wala B'athug** mú î d'ok'om, ún númá imú thómá guan akhít.

*** Nathubá téyéno, an c'á to bi c'é kuíje. Mit'i, kúlá c'e d'é. ***

Ɔkáy

B'athug

Ɔkáy Ɔkáy

B'athug B'athug

Ɔkáy
B'athug

Ɔtápa
Ɔkaj
B'apha
B'athug
Ɔkáy
B'awarpa

Ɔkáy	Ɔtápa	B'athug	Ɔkáy	Ɔkaj
B'athug	Ɔkáy	B'athug	B'awarpa	B'apha
Ɔkáy	Ɔkaj	Ɔkáy	B'athug	Ɔtápa
B'athug	B'awarpa	B'apha	Ɔkaj	B'athug
Ɔkáy	B'athug	Ɔtápa	B'apha	Ɔkáy
B'athug	B'apha	B'awarpa	B'athug	Ɔtápa

4. Kúndílí (**gil**) agé nad'yan

Lútí nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledá (**gil**) asé.

Waag: D'uk'ú tan gá uná dandayí jét'ét'éni gu kúndílí gu jénat'ap'én gá d'yan d'yan. Gísí, uná ledá tan agé nad'yan. Mit'i, ngecun guan agé an ta nad'yan. Jénat'ap'é mú î kusín, nanún guan kur ngec.

4.1 Ledá gil.

Thubá bit'í súra je mú to bi mac'áp mún. Toótóun gá «Ta na ní uma gil abi súdeeni? ... Yee, ta **je**.»

Pisá thubún jéngasó mú aja khít. Toótóun gá «Ta na ní jéngasóni alút? Mú un pumá jéngasó gu je mot'o, aná síná lút ta na? ... Ana lút tan gá (**gil**) agé mú upo agiley d'ám.»

Yal thubún camduk mú kot (**gil**) akusín. Toótó bit'í gá «Jét'ét'éno, aná síná he tan gís? ... Yee, ana he gá (**gil**), tan ní un t'ap'é gánan at'ak'úpí súra (**gil**).» He bit'í ún ol jét'ét'éni, ún he jugén apad'yan.

T'ap'é (**gil**) abi wurit'ap'í c'í je suk'á agé mú un teyeen. Thubán, he bit'í «Mí kúndíl **gil** apad'yan.» To kúndílí gunan, yaálán-je.

4.2 Raará kúndílí

Thubá bit'í súra **Ukáy** gu **B'athug** gu **jéngasó**. Toótóun gá «Súdeeni gí alút ta na? ... Yee, ana lút tan gá **Ukáy gil B'athug**. Mit'i, pagát'ét'é mú un t'ap'é akusí jéngasó, aná síná he ta na? ... Yee ana he gá **Ukáy gil B'athug**.»

He bit'í, ún gil pagát'ét'éni, ún númá jugá **Ukáy**, gu **B'athug**, gu **gil** apen. Mú un kaman, ún olan gu k'uy ahe jugén.

Abi k'orón, thubún kúndílí, heun ún káyan ad'ok'om, ja khít, aol juga gá d'yan d'yan, agé mú uná y'á kúndíley pagát'ét'é ab'igín. Heun gá «An k'áy asimán, uma dandayí pagát'ét'é gu kúndílí!»

Yal thubá bit'í isuk'á súra **B'athug** gu **Ukáy** gu **jéngasó**. Toótóun gá «Súdeeni gí alút ta na? ... Yee, ana lút tan gá **B'athug gil Ukáy**. Mit'i, pagát'ét'é mú un t'ap'é akusí jéngasó, aná síná he ta na? ... Yee ana he gá **B'athug gil Ukáy**.»

He bit'í, ún gil pagát'ét'éni, ún númá jugá **B'athug**, gu **Ukáy**, gu **gil** apen. Mú un kaman, ún olan gu k'uy ahe jugén.

Abi k'orón, thubún kúndílí, heun ún káyan ad'ok'om, ja khít, aol juga gá d'yan d'yan, agé mú uná y'á kúndíley pagát'ét'é ab'igín. Heun gá «An k'áy asimán, uma dandayí pagát'ét'é gu kúndílí!»

4.3 Thubá jét'ét'é abi wurit'ap'é c'í

T'ap'é pagát'ét'éno abi wurit'ap'é c'í (**Ukáy gil atápayí**). Toótó bit'í gá «Ta wa ní áthubága jét'ét'é **Ukáy?**» Adíme mú tees k'uy, ár ja olan abi wurit'ap'é c'í. Yal toótóun gá «Ta wa ní áthubága jét'ét'é **gil?**»

T'ap'é pagát'ét'éno abi wurit'ap'é c'í (**B'athug gil cuágá**). Toótó bit'í gá «Ta wa ní áthubága jét'ét'é **B'athug?**» Adíme mú tees k'uy, ár ja olan abi wurit'ap'é c'í. Yal toótóun gá «Ta wa ní áthubága jét'ét'é **gil?**»

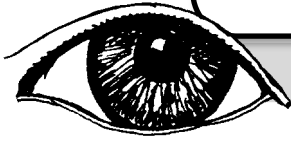
5. Raará kúndílí

He bit'í ún k'ó bi búluk gá suk'á wala tusu, ún raará kúndílí pagát'ét'é mú î bi mac'áp mún. Jét'ét'é mú un ledá, kurán ta **Ukáy** wala **B'athug** wala **gil**, ún kúndílan án k'áy. Gí súra mú uná kam, ún kará pen gu jugén.

28

gɪl

gɪl gɪl

Ɛkáy gɪl B'athug.

B'athug gɪl Ɛkáy.

Ɛkáy gɪl

Ɛkáy gɪl

Ɛkáy gɪl

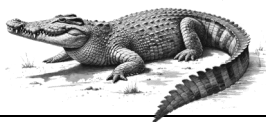
B'athug gɪl

B'athug gɪl

B'athug gɪl

1. Raará kúndíl gu númá k'úsúkhátá-t'a

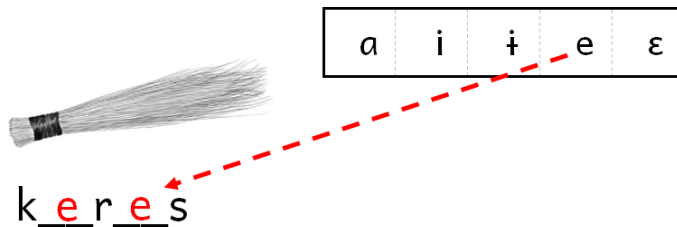
He bit'í ún k'ó bi búluk gá suk'á wala tusu, ún raará kúndílí pagát'ét'é mú î bi mac'áp mún. Jét'ét'é mú ún ledá, kurán ta **Ukáy** wala **B'athug** wala **gil**, ún kúndílan án k'áy. Gí súra mú uná kam, ún kará pen gu jugén.

Thubá bit'í jénat'ap'é k'úsúkhátá-t'a mú î was. Heun gá, mú uná kam súra d'é, ún númá k'úsúkhátá-t'a mú ta k'úsú jugá súreni, ún t'ap'éan abi warak'át'á mún agé mú ún teyan.

2. Cuwa k'úsúkhátá-t'a akusí jét'ét'é

He bit'í ún gil súra mú î estíne c'é mac'áp, gu camduk mú kot jénat'ap'é k'úsúkhátá-t'a akusín. Heun gá «Uma gí gil súreni? Uma gí pisá gilán gá an kot na mú ún t'ap'é aestínén, mú kot pa mú î at'áyí? ... An k'áy. Abi súra d'é, na mú ún t'ap'é aestínén ta jugén. Pa mú î at'áy, tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a. Mit'i, mú i kam jugá súra d'é, númá k'úsúkhátá-t'a mú alútan, kaámán gu pa mú î at'áy gu k'uy.»

Thubúnan agé mú ún teyan aestíne:

29

a i ï e ε

ፀkáy gɪl

ï

B'athug gɪl

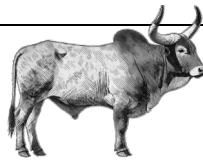
ፀkáy gɪl

B'athug gɪl

ፀkáy gɪl

B'athug gɪl

ፀkáy gɪl

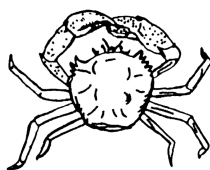
B'athug gɪl

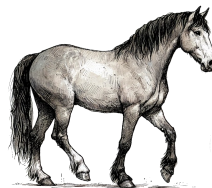
a i ï e ε

k__r__s

c__m__t

p__rs__

c'__k'__r

1. Raará kúndíl gu númá k'úsúkhátá-t'a

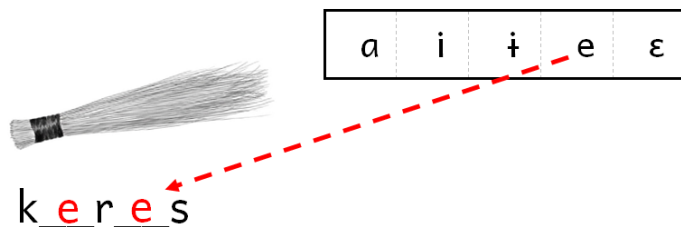
He bit'í ún k'ó bi búluk gá suk'á wala tusu, ún raará kúndílí pagát'ét'é mú î bi mac'áp mún. Jét'ét'é mú ún ledá, kurán ta **Úkáy** wala **B'athug** wala **gil**, ún kúndílan án k'áy. Gí súra mú uná kam, ún kará pen gu jugén.

Thubá bit'í jénat'ap'é k'úsúkhátá-t'a mú î was. Heun gá, mú uná kam súra d'é, ún númá k'úsúkhátá-t'a mú ta k'úsú jugá súréni, ún t'ap'éan abi warak'át'á mún agé mú ún teyan.

2. Cuwa k'úsúkhátá-t'a akusí jét'ét'é

He bit'í ún gil súra mú î estíne c'é mac'áp, gu camduk mú kot jénat'ap'é k'úsúkhátá-t'a akusín. Heun gá «Uma gí gil súréni? Uma gí pisá gilán gá an kot na mú ún t'ap'é aestínén, mú kot pa mú î at'áyí? ... An k'áy. Abi súra d'é, na mú ún t'ap'é aestínén ta jugén. Pa mú î at'áy, tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a. Mit'i, mú i kam jugá súra d'é, númá k'úsúkhátá-t'a mú alútan, kaámán gu pa mú î at'áy gu k'uy.»

Thubúnan agé mú ún teyan aestíne:

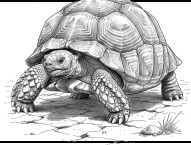
30

a u ʈ o ɔ

ʈkáy gɪl a

B'athug gɪl

ʈkáy gɪl

B'athug gɪl

ʈkáy gɪl

B'athug gɪl

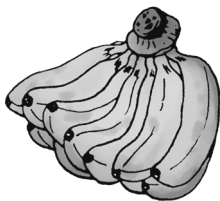
ʈkáy gɪl

B'athug gɪl

a u ʈ o ɔ

s__

b__l__

__s__

l__m

1. Raará kúndíl gu númá k'úsúkhátá-t'a

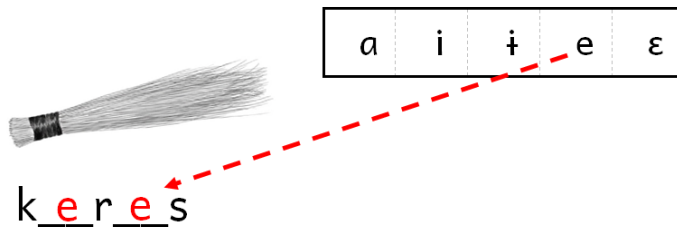
He bit'í ún k'ó bi búluk gá suk'á wala tusu, ún raará kúndílí pagát'ét'é mú î bi mac'áp mún. Jét'ét'é mú ún ledá, kurán ta **Úkáy** wala **B'athug** wala **gil**, ún kúndílan án k'áy. Gí súra mú uná kam, ún kará pen gu jugén.

Thubá bit'í jénat'ap'é k'úsúkhátá-t'a mú î was. Heun gá, mú uná kam súra d'é, ún númá k'úsúkhátá-t'a mú ta k'úsú jugá súreni, ún t'ap'éan abi warak'át'á mún agé mú ún teyan.

2. Cuwa k'úsúkhátá-t'a akusí jét'ét'é

He bit'í ún gil súra mú î estíne c'é mac'áp, gu camduk mú kot jénat'ap'é k'úsúkhátá-t'a akusín. Heun gá «Uma gí gil súreni? Uma gí pisá gilán gá an kot na mú ún t'ap'é aestínén, mú kot pa mú î at'áyí? ... An k'áy. Abi súra d'é, na mú ún t'ap'é aestínén ta jugén. Pa mú î at'áy, tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a. Mit'i, mú i kam jugá súra d'é, númá k'úsúkhátá-t'a mú alútan, kaámán gu pa mú î at'áy gu k'uy.»

Thubúnan agé mú ún teyan aestíne:

Ƨkáy gɪl

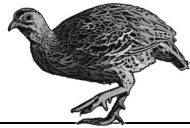

aw

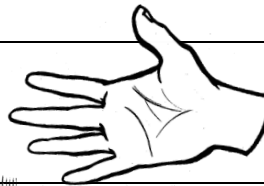
B'athug gɪl

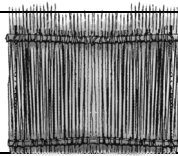
Ƨkáy gɪl

B'athug gɪl

Ƨkáy gɪl

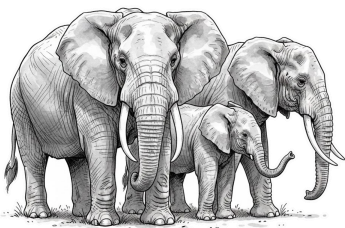
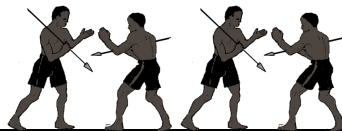
B'athug gɪl

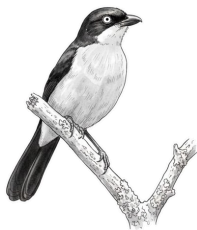
Ƨkáy gɪl

B'athug gɪl

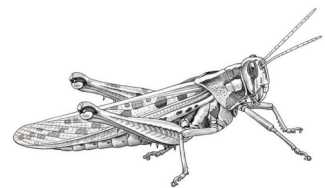
b_____

awúlt'_____

ad_____

akik_____

1. Kaámá jénat'ap'é khálá gu icege

Lúti nata: Naténo, aná kúná bit'í aní ún ledán gá jénat'ap'é, id'é ana kot ikhalén gu itónín.

He bit'í gége «Gil jénat'ap'é mú î bi camduk ad'ok'om, thómán gu imú î bi camduk akhit. Jénat'ap'éni gí koótá ta mos gís? Yee, imú d'ok'om ta ikhálá, gí imú khít ta icege.»

Yal toótóun gá «Jénat'ap'é k'úpáy ad'ok'om, an gí ta imáy? ... Yee, ta (**a**), an k'áy! Gil lánýíni kaámá jénat'ap'é khala gu itón di. Ta jénat'ap'é máy ní an kaámá guan? ... Yee, ta (**a**) d'ere, téé ta itónín. Ta ní ún kaámá gánan mit'i, gájáyí id'é ta ikhala gí id'é ta itón.»

He bit'í ún kaámá jénat'ap'é kóreng gu k'úy mit'i, ikhálá gu icege. Kurún k'ó gá d'yan d'yan wala suk'á suk'á, an k'áy.

2. Ledá b'ílí k'úsú

T'ap'é k'úsúkhátá-t'a muthák'úy abi wurit'ap'é c'í. Yal t'ap'éan gu b'ílí k'úsú agé mú ún teyeen (**a á i í i í u ú u ú**). Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno, an gí koótá ta mos gís? ... Yee, id'é kot arí b'ílí khala at'ak'úp. B'ílíni, ana thubán gá k'úsúkhátá-t'én phót'ó-es.» Gura b'ílí k'úsú d'é es, aní bit'í ún gilán.

Yal t'ap'é (**k'ama**) gu (**k'ámá**) abi wurit'ap'é c'í. He bit'í gá «Kara k'úsú jét'ét'é suk'éno.» To kúndíl gúnan, yaálán-je. Imú iyi kúndíl, thubán gu k'úy.

Toótó bit'í gá «Ta jét'ét'é máy ní k'úsún phót'ó-es? ... Yee, ta imú to khít. Gí ta imáy ní kot b'ílí k'úsú? ... Yee, ta jian. Ta imú to khít d'ere. An thómá, gájáyí b'ílí k'úsú, tan ní athubán gá k'úsún phót'ó-es. Mit'i, k'úsú mú phót'ó-es, una t'ap'é tan gu b'ílí k'úsú gá píyopíyo.»

3. Númá b'ílí k'úsú abi jét'ét'é

Thubá bit'í súra k'úpáy mú to d'ok'om awus. Toótó bit'í gá «Ta na ní uma gil abi súdeeni? ... Yee, ta **woóyóm**.»

Yal toótóun gá «Gí ta na ní ún t'ap'é aganggára súra **woóyómíni**? ... An k'áy athop, ta jugén mó! Mit'i, akusí jugá woóyóm mú ún t'ap'é, uma gí gil b'ílí k'úsú apení? ... An ga? Uma gil ta b'ílí k'úsú pagís?»

Mú ún kaman, guran agé mú ún teyan.

He bit'í ún gil súra kóreng ab'ígín, anúmá b'ílí k'úsú mú î bi jugén mit'i.

32

a
i
í
e
ε
u
υ
o
ɔ

U
I
İ
O
Ʈ
ε
A
E
Ɔ

a á
i í
í í
u ú
υ υ

k'ama k'ámá

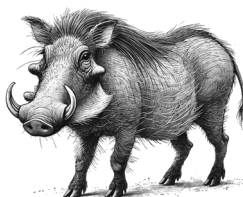
woóyóm

khúbá

wujá

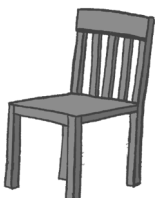
thark'á

zerú

garáy

cáwa

tíling

1. Cuwa k'úsúkhátá-t'a akusí jét'ét'é

1.1 Thubá bit'í súra **B'athug** gú **jéngasó** gu **agák**. Toótóun gá «Súréni gí alút ta na? ... Yee, ana lút tan gá **B'athug gil agák**. Mit'i, pagát'ét'é mú un t'ap'é akusí jéngasó, aná síná he ta na? ... Yee ana he gá **B'athug gil agák**.»

T'ap'é (**g** **k**) gu pa suk'á mú î at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan. He bit'í gá «Tée an kot pa mú î at'áy. Tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a mú ta imú **agák**. K'úsú khátá-t'a mú ta imú **agák**, an gí ta na? ... Yee ta (**a**).» Pisá t'ap'é (**a**) gu (**á**) apa suk'á mú î at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan.

1.2 Yal thubá bit'í súra **Ukáy** gú **jéngasó** gu **hút**. Toótóun gá «Súréni gí alút ta na? ... Yee, ana lút tan gá **Ukáy gil hút**. Mit'i, pagát'ét'é mú un t'ap'é akusí jéngasó, aná síná he ta na? ... Yee ana he gá **Ukáy gil hút**.»

T'ap'é (**h** **t**) gu pa mú to at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan. He bit'í gá «Tée an kot pa mú to at'áy. Tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a mú ta imú **hút**. K'úsú khátá-t'a mú ta imú **hút**, an gí ta na? ... Yee ta (**u**).» Pisá t'ap'é (**ú**) apa mú to at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan.

1.3 He bit'í ún gil pagát'ét'é gu súra. Heun gá «Uma gí gil súréni? Uma gí pisá gil an kot na mú un t'ap'é aganggáren, mú kot pa mú î at'áyí? ... An k'áy. Abi súra d'é, na mú un t'ap'é aganggáren ta jugén. Pa mú î at'áy, tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a. Mit'i, úmá kúndíl pagát'ét'éni. Mú i kam jugá súra d'é, númá k'úsúkhátá-t'a mú alútan, t'ap'éan abi warak'át'á mwá.»

33

B'athug gɪl a g á k

Ƨkáy gɪl

h ú t

B'athug gɪl

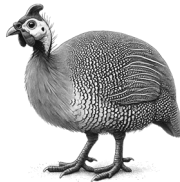
b'____c'

Ƨkáy gɪl

d____g____'

B'athug gɪl

c____'g____'

Ƨkáy gɪl

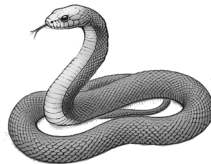
k____'g____'t

B'athug gɪl

____n____r____

Ƨkáy gɪl

j____

B'athug gɪl

____j____'m____l

Ƨkáy gɪl

t____m____t____m____

1. Cuwa k'úsúkhátá-t'a akusí jét'ét'é

1.1 Thubá bit'í súra **B'athug** gú **jéngasó** gu **kura**. Toótóun gá «Súréni gí alút ta na? ... Yee, ana lút tan gá **B'athug gil kura**. Mit'i, pagát'ét'é mú un t'ap'é akusí jéngasó, aná síná he ta na? ... Yee ana he gá **B'athug gil agák.**»

T'ap'é (**k__r__**) gu pa suk'á mú î at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan. He bit'í gá «Tée an kot pa mú î at'áy. Tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a mú ta imú **kura**. K'úsú khátá-t'a mú ta imú **kura**, an gí ta na? ... Yee ta (u) gu (**a**).» Pisá t'ap'é (**u**) gu (**a**) apa suk'á mú î at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan.

1.2 Yal thubá bit'í súra **Ukáy** gú **jéngasó** gu **tene**. Toótóun gá «Súréni gí alút ta na? ... Yee, ana lút tan gá **Ukáy gil tene**. Mit'i, pagát'ét'é mú un t'ap'é akusí jéngasó, aná síná he ta na? ... Yee ana he gá **Ukáy gil tene.**»

T'ap'é (**t__n__**) gu pa mú to at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan. He bit'í gá «Tée an kot pa mú î at'áy. Tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a mú ta imú **tene**. K'úsú khátá-t'a mú ta imú **tene**, an gí ta na? ... Yee ta (**e**).» Pisá t'ap'é (**e**) apa suk'á mú î at'áy abi wurit'ap'é c'í agé mú un teyan.

1.3 He bit'í ún gil pagát'ét'é gu súra. Heun gá «Uma gí gil súréni? Uma gí pisá gil an kot na mú un t'ap'é aganggáren, mú kot pa mú î at'áyí? ... An k'áy. Abi súra d'é, na mú un t'ap'é aganggáren ta jugén. Pa mú î at'áy, tan ní ta pa mú alút k'úsúkhátá-t'a. Mit'i, úmá kúndíl pagát'ét'éni. Mú i kam jugá súra d'é, númá k'úsúkhátá-t'a mú alútan, t'ap'éan abi warak'át'á mwá.»

34

B'athug gɪl

kura

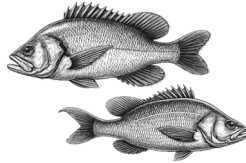

Ɔkáy gɪl

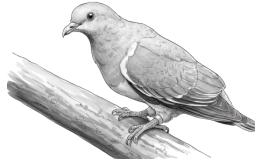
tene

B'athug gɪl

w____c'____

Ɔkáy gɪl

g____'k'____l

B'athug gɪl

k____d____m____

Ɔkáy gɪl

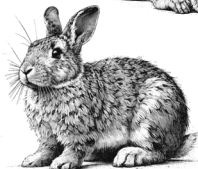
ph____'k'____'

B'athug gɪl

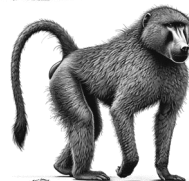
____b____'g____'

Ɔkáy gɪl

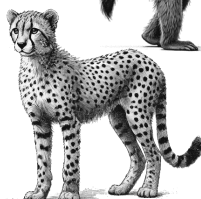
_w____'r____'m

B'athug gɪl

c____r____

Ɔkáy gɪl

k____b____'

WONE 3

K'úsúhúc'á-t'a

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **joo** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **j**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní **umaa** gíl dī? ... Yee, ta **joo!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Joo gí awa ta kámáy?

Mú joo adong upo, ta na ní akamar?

Ta mosí joo máy ní uma ledá?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, **una** jogan gá **ja**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, **ana** he gá **j**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **j**, **uma** gí akaran abi jugá **joo?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyéno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Émá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **j**, tees k'uy.»

juwa, gipay, kibú, **je**, **jay**, b'apha, **ukaj**, **ajámal**, b'ic', c'ac', **ji**, bay, **baj**

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyéno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Émá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **j**, tees k'uy.»

c'op, jekis, **anyáro**, wujá, **ímbíri**, **atamác'ímáy**, jaw, jiráy, **c'ém**, **tas**

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**joo**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **joo**.» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**j**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **oo**.» Abi k'orón, hathá k'uy abi (**j**), ja musa (**oo**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **j**.»

2.2 Yal t'ap'é (**j**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **j**.» Abi k'orón, t'ap'é (**oo**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **oo**.» Kaámá (**j**) gu (**oo**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **joo**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**jo**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ja, ju, ji ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **w** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **aw** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **jaw**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

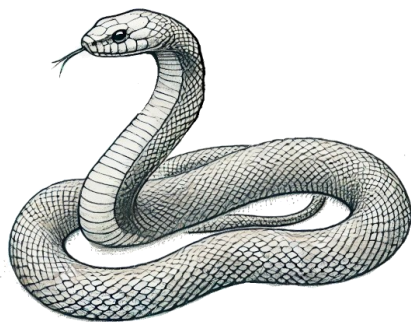
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndílí ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndílí ta pá k'úp'á, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndílí jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: ju > wa > juwa**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

35

1

j J

joo

3

2

joo
oo
j

j
oo
joo

ja
ju ji
jɬ jɬ
jo je
jɔ jɛ

4

w aw jaw

u ju wa juwa

a ay jay

u wu já wujá

5

jɬ

ju wa
juwa

a je jew
ajejew

joo

ji

wu já
wujá

6

j J

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **Joo ja** → ana lút tan gá joo d'yan pothés.
- **Joo jaa** → ana lút tan gá joo say khomú.
- **Joo ju** → ana lút tan gá joo d'yan b'erú.
- **Joo y'á** → ana lút tan gá joo say poóthés.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **gil**
- **wiya**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú joo gu wujá ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Joo gu wujá, an gí y'á ta kámáy? Ta na ní an y'á gán kámíni?**
- **Ta na ní joo gil? Gí ta na ní wujá gil d'ere?**
- **Joo gu wujá, an gí tá bikayá? ... Gá na?**
- **Po gí ak'ama joo agé mú una k'amey wujá? ... Gá na?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

36

1

Joo ja.

Joo jaa.

Joo j̣.

Joo y'á.

2

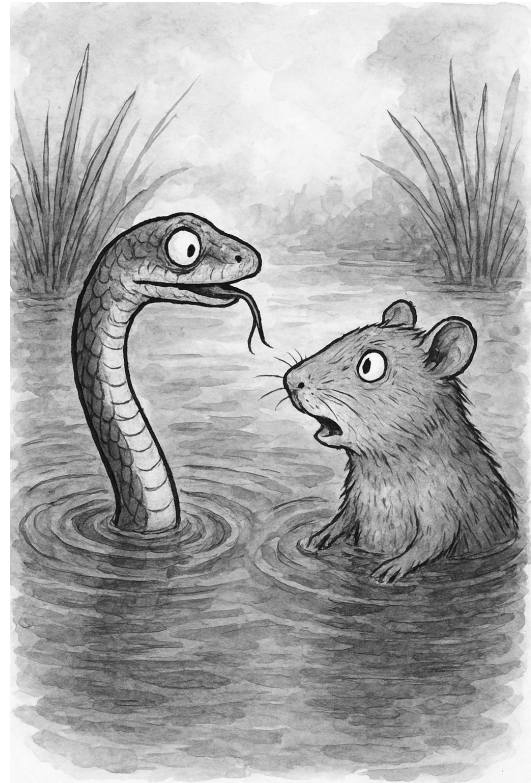
Joo ja ji.

Wujá ja ji.

Wujá gɪl joo.

Joo gɪl wujá.

Wujá wiya.

3

j J

wujá joo

Wujá wiya.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **gugu** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **g**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **gugu**!*»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gən apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Ta na ní gugu alút?

Gí ta wawú máy ní una sey gugu?

Ta suma máy ní aóyá sá gugu?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jugan gá **ga**. Un d'uk'ú tan ajuga gá **ji***» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **g**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **g**, uma gí akaran abi jugá **gugu**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **g**, tees k'uy.*»

gew, gugum, juwa, kásak', gúsúgúsú, ímbiri, gugel, c'ígí, b'asílsil, agák

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **j**, tees k'uy.*»

jaw, gégés, b'ac', k'óc'ó, gipay, básal, gengger, jibay, paga, gara, úsú, ílíl

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**gugu**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **gugu**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**gu**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **gu**.*» Abi k'orón, yal musa (**u**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **g**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**g**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **g**.*» Abi k'orón, písá t'ap'é (**gu**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **gu**.*» Písá t'ap'é (**gu**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **gu**.*» Kaámá (**gu**) gu (**gu**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **gugu**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**gu**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: gu, gu, go ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **w** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ew** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **gew**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú í pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndílí ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndílí ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndílí jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: ji > gí > jigí**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú í bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

37

g G

gugu

3

ga	
gu	gi
gɥ	gɪ
go	ge
gɔ	gɛ

2

gugu
gu
g

g
gu
gugu

4

w	ew	gew
é	gé	égé

a	ga	jí	gají
i	ji	gí	jigí

5

wag

gɥ

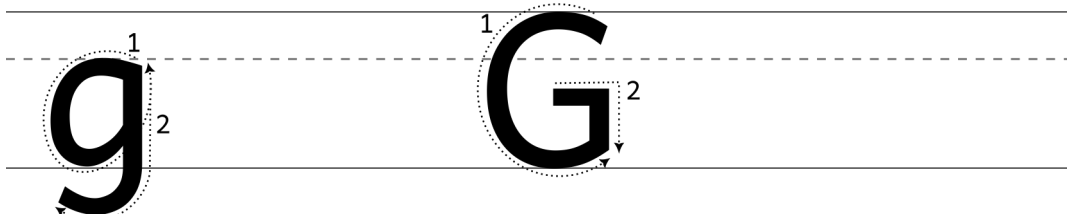
**ji gí
jigí**

gá

**gé ge
gége**

**gá ja yí
gájayí**

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **gu**, ta jét'ét'é mú una juga gá nakaamá-jét'ét'é, gájayí ana kaamá jét'ét'é suk'á abi búluk d'yan.
- **gu**, an pisá athubá na mú una ta d'ám guan, agé pagát'ét'éno «*Baj k'ósó suma gu angerang.*»
- **gu** una t'ap'éan gége: **g... u...** (ta **ga gu u machés**).

T'ap'é **gu** abi wurit'ap'é c'í, He bit'í gége «*Mí kúndíl gu apad'yan.*»

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **gil**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú joo gu wujá ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Ta na ní wujá jigí gán gugu?
- Ta na ní joo wag gán gugu?
- Joo gí asá gugu? Wujá gí asá joo? Ta na ní sá na?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

juwa **g** wujá
 gugu **g** gaágá
 jaw **g** gew

Wujá gıl gugu. Joo gıl gugu.
 Wujá jigí gugu.
 Joo wag gugu, ja.

g **G**

jigí wag

Joo gıl gugu.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **bubá** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **b**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **bubá!** D'úk'ú ta **háré!***»
T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gūn apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra: *Esphátá bubá gu háré gí ta na?*
Bubá gí awa ta kámáy?
Nasá bubá gí ta na?
Po gí ak'ama bubá? ... Gá na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jugan gá **ba k'áy.***» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **b.***» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **b,** uma gí akaran abi jugá **bubá?***» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **b,** tees k'uy.*»

bay, baj, b'ic', pal, bala, athambay, b'apha, bul, d'agí, garáy, abarkom

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **b,** tees k'uy.*»

bubá, susu, je, barc'ímáy, burk'us, bar, atápayí, p'ut'a, bot, háré

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**bubá**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **bubá.***» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**bá**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **bu.***» Abi k'orón, yal musa (**u**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **b.***»

2.2 Yal t'ap'é (**b**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **b.***» Abi k'orón, písá t'ap'é (**bá**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **bá.***» Písá t'ap'é (**bu**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **bu.***» Kaámá (**bu**) gu (**bá**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **bubá.***»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**bu**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: bu, ba, bi ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **j** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **aj** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **baj.***» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

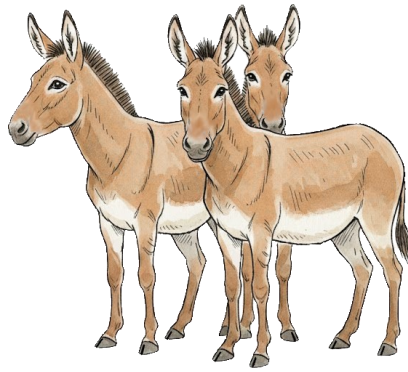
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: bi > ya > biya**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'a mún.

39

1

b B

bubá

3

2

bubá
bu
b

b
bá
bu
bubá

ba
bu bi
bɛ bi
bo be
bɔ be

4

j aj baj

i ya iya biya

a ay bay

ɪ bi biɪ

5

baj

bi

bi ya
biya

bay

é bé
ébé

be be
bebe

6

1 2 1 2

b B

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- (.) → b'ílino, una jagan gá **b'ílí jewur**. Una t'ap'éan apagutí pagát'ét'é mú k'áy, mú d'uk'ú ta toótó wala imú una he asimán.
- (?) → b'ílino, una jagan gá **b'ílí toótó**. Una t'ap'éan apagutí pagát'ét'é mú ta toótó.
- **gí**, ta jét'ét'é mú una t'ap'é akusí toótó → «An **gí** k'áyí?»
Un pisá at'ap'éan án kaamá pagá t'ét'é suk'á → «Ar gil bay, **gí** ar khuman.»

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **bijar**
- **y'á**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo **aní mí gil na mú baj suk'éni y'á kam.**» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Ta na ní baj suk'éni y'á gán bijar?
- Ta na ní un kam abijar?
- Mú baj suk'éni b'eréy bijar ak'úpkáy, suméni gí î?
- Mú umaá síná y'á bijar agé biyéni, uma gí ásiná kam ta mosí suma máy?

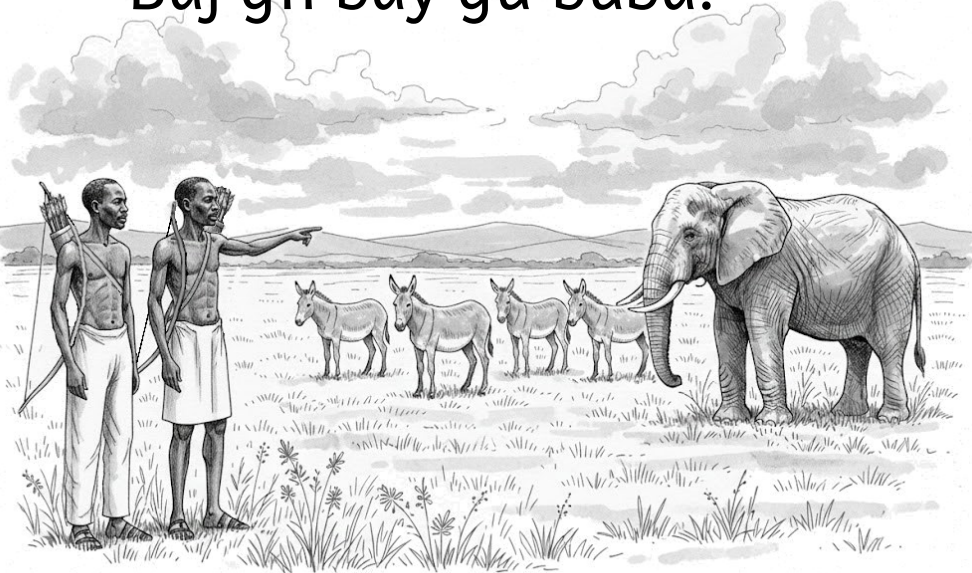
3. T'ap'é

Jéna'tap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Bay jɛ. Bay gɛ́ jɛ?
Baj jaɑ. Baj gɛ́ jaɑ?

Baj y'á bijar. Bubá jaɑ. Bay jɛ.
Baj gɛ́l bay gɛ́ bubá.

1 2
b

1 2
B

bijar bubá

Baj gɛ́l bay.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **susu** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **s**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **susu**!*»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gūn apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Uma gí koot susu pagís? An kot kus pagís?

Ta na ní po ata gu susu mún?

Ta susu na ní akanggal d'ám asimán, ta imú upo wala imú tene?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jugan gá **sa**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **s**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **s**, uma gí akaran abi jugá **susu**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **s**, tees k'uy.*»

joo, say, buná, suma, sumú, ji, asapó, agúndaré, es, c'e, sak'a, je

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **s**, tees k'uy.*»

suyé, wone, nasut'a, b'iya, lit'á, só, k'uy, súp, nakha, síp'á, kuduma

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**susu**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **susu**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**su**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **su**.*» Abi k'orón, yal musa (**u**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **s**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**s**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **s**.*» Abi k'orón, pisá t'ap'é (**su**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **su**.*» Pisá t'ap'é (**su**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **su**.*» Kaámá (**su**) gu (**su**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **susu**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**su**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: su, so, sa ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ay** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **say**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

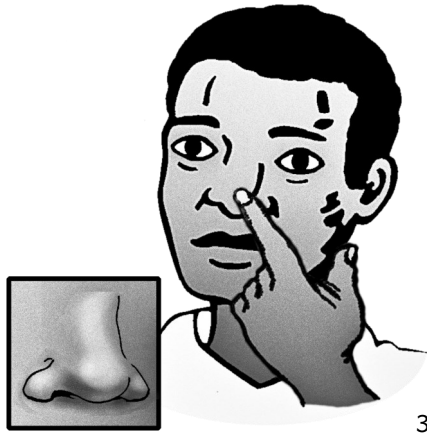
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: u > sa > usa**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'a mún.

41

1

s S

sʈsʈ

3

2

sʈsʈ
sʈ
s

s
sʈ
sʈsʈ

sa	
su	si
sʈ	sɨ
so	se
so	se

4

a ay say

u su bó subó

á áw sáw

í sí si sísi

5

sá

so

u sa
usa

es

se

es sáw
essáw

6

1 S 1 S

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **sá** → mú «sá» to at'áy, k'as «a» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá un usa d'ám muthá.
- **asá** → mú «sá» kot «a k'áy» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá una usa d'ám gá píyopíyo.
- **ásá** → mú «sá» kot «á b'ílí k'úsú» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá un d'uk'ú d'ám kur usa.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno to estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **mit'í**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú kam juwéni.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní se sáw gán juwa?**
- **Mú se sáweyan, ta na ní an ja ta?**
- **Gí ta na ní es pisá sáw gán juwa? ... Ta mosí nasá máy ní alút juwa?**
- **Gí ta mosí nasá máy ní alútuma bit'í?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

42

1

Wujá sá so.

Wujá **asá** so.

Wujá **ásá** so.

2

Juwa sá wujá.

Se sáw juwa.

Mit'i, juwa ja sá so.

Es sáw juwa.

3

1 **S** 1 **S**

essáw

Se sáw juwa.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **táy** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **t**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní *uma* gil di? ... Yee, ta **táy!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Nata táy gí ta na?

Na mú akará pá táy ajec'í gí ta na?

Táy gí akiítú tan akhímáy? An gí acútá tan akhímáy?

Mú ud'é ásná gil táy asimán, ta na ní ásná ta abesír?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, *una* jagan gá **ta k'áy.**» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, *ana* he gá **t.**» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **t**, *uma* gí akaran abi jugá **táy?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá *gúma* jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **t**, *tees* k'uy.»

dolo, tas, dongk'á, usa, toótó, tobo, t'írá, atápayí, t'ap'é, gut, kágát

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá *gúma* jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **t**, *tees* k'uy.»

pogo, teme, susu, háré, je, tees, tam, tús, kuduma, tút, wac'a, thor

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**táy**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **táy.**» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**t**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **áy.**» Abi k'orón, hathá k'uy abi (**t**), ja musa (**áy**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno *ahe* tan gís? ... Yee ta **t.**»

2.2 Yal t'ap'é (**t**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **t.**» Abi k'orón, t'ap'é (**áy**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **áy.**» Kaámá (**t**) gu (**áy**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno *akaámá* mot'o, *ana* he tan gís? ... Yee, ta **táy.**»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igin agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**ta**). Toótó bit'í gá «Néno *ahe* tan gís?» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ta, tu, ti ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khit, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno *ahe* tan gís? ... Yee ta **ó** ... Gí néno *ahe* tan gís?... Yee ta **tó** ... gí néno *ahe* tan gís? ... Yee ta **ótó.**» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

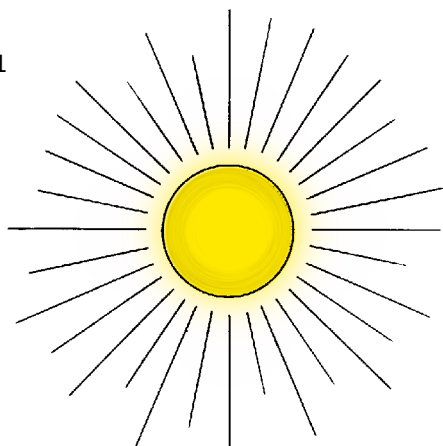
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndílí ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndílí ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndílí jét'ét'é ab'igin. (**ithubén: ti > sa > tisa**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'a mún.

43

1

t T

táy

3

2

táy
áy
t

t
áy
táy

ta	
tu	ti
tə	tɪ
to	te
tɔ	tɛ

4

ó tó ótó

o to bo tobo

i ti ta tita

á tá báy tábáy

5

tab

ó yá
óyá

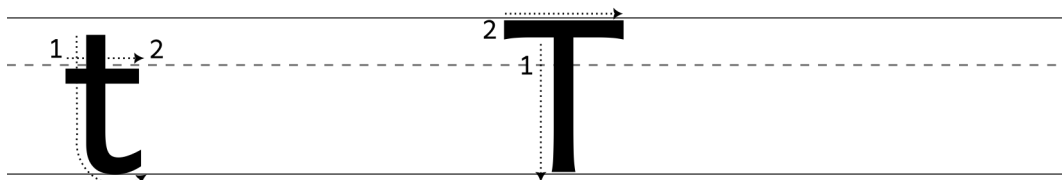
ti sa
tisa

té té
tété

toó tó
toótó

tí tí
títí

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **d'uk'ú**, ta jét'ét'é mú awut pagát'ét'é, mú amaní lútín.
- He gá «Wac'a to.» Mú i pisá **d'uk'ú** apen, ana he gá «Wac'a d'uk'ú to.» Wac'a gí to apíyeno, wala an k'as? An k'as, gájayí d'uk'ú maní lútín.»
- **d'uk'ú**, una t'ap'éan gége: **d'... u... k'... ú** (ta **dí kaw, u machés, ka kaw, gu u machés b'ílí k'úsú**).

T'ap'é **d'uk'ú** abi wurit'ap'é c'í, He bit'í gége «*Mí kúndíl d'uk'ú apad'yan.*»

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **gá**
- **yét**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo **aní mí gil na mú títi gu tobo t'et'á gu khímín.**» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní tobo toótó títi?**
- **Gí ta na ní títi ótá gán?**
- **Ta na ní tobo tab gán? ... Ta mosí nasá máy ní alút tobo?**
- **An gí kot tisa mú k'áy gá po ún usa? An gí kot imú khó d'ere?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Táy asá.

Táy d'ɛk'ɛ́ asá.

Bisay tete jaw.

Bisay d'ɛk'ɛ́ jaw tete.

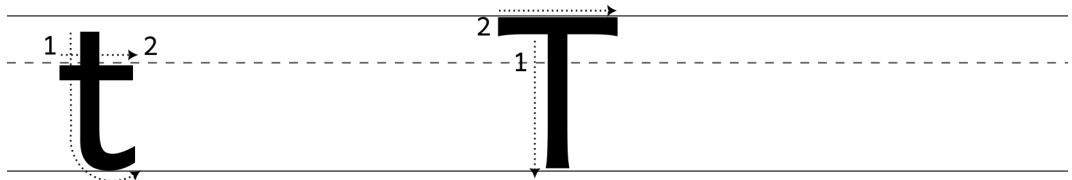

Tobo toótó tíí yetí tisa.

Tíí ótá tó yetí tisa gá tobo .

Tobo ja sá tisa, ja tab.

Tobo d'ɛk'ɛ́ tíí óyá.

tíí tisa

Tobo ja tab.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **ruwa** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **r**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **ruwa**!*»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gūn apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Ruwa, po gí ata tan gu na?

Ta na ní po akop gu ruwa?

Ruwa gí k'áy gu ji súpí? ... Gá na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jogan gá **ra**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **r**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **s**, uma gí akaran abi jugá **ruwa**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **r**, tees k'uy.*»

rojo, jaw, rús, k'osó, jibay, riímís, res, síra, sema, pogo, bul, phará,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **s**, tees k'uy.*»

rar, sír, athambay, Hwar, bay, tobo, nárí, súra, ajámál, roróm, thark'á, subó

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**ruwa**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ruwa**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**wa**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ru**.*» Abi k'orón, yal musa (**u**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **r**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**r**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **r**.*» Abi k'orón, písá t'ap'é (**ru**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ru**.*» Písá t'ap'é (**wa**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **wa**.*» Kaámá (**ru**) gu (**wa**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **ruwa**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**ru**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ru, ri, ra ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **e** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **es** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **res**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

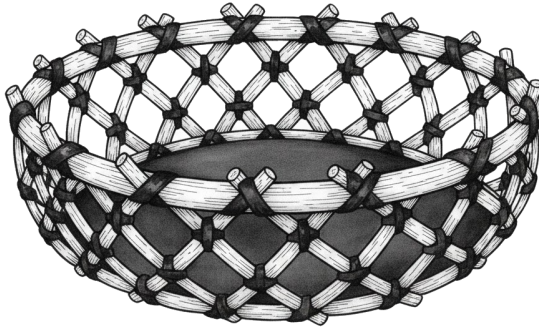
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: sí > ra > síra**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

45

1

r R

ruwa

3

2

ruwa
ru
r

r
ru
ruwa

ra
ru ri
rɛ ri
ro re
rɔ rɛ

4

e es res

o jo ro rojo

ú rú úrú

ú sú ra súra

5

ar

sír

sí ra
síra

sɛ

a wɛs
awɛs

wu ri
wuri

6

1 2 3

r R

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **ar gil** → mú «ar» to k'uyíd'ók'omí «gil», ana thubán gá ta ukaj ní gil d'ám.
- **ab gil** → mú «ab» to k'uyíd'ók'omí «gil», ana thubán gá ta ukaj ní gil d'ám.
- **gilar** → mú «ar» akaámá gu «gil» ak'uyíkhít, ana thubán gá ta ukaj ní ún gil.
- **gilab** → mú «ab» akaámá gu «gil» ak'uyíkhít, ana thubán gá ta b'apha ní ún gil.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **uta-wuri**
- **gu**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil natá uta-wuri.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní uta-wuri káy ta ak'úpáy?**
- **Ta na ní uta-wuri sáy gán wuri gu jí?**
- **Ta na ní uta-wuri sír gán wuri awus?**
- **Natá wuri say. Ta na ní po atará gu wuri?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

46

1

Ar gɪlab.

Ab gɪlar.

Ar gɪlar.

Ab gɪlab.

2

Ƨta-wuri ábá wuri es.

Ar sɥ wuri gɥ birí.

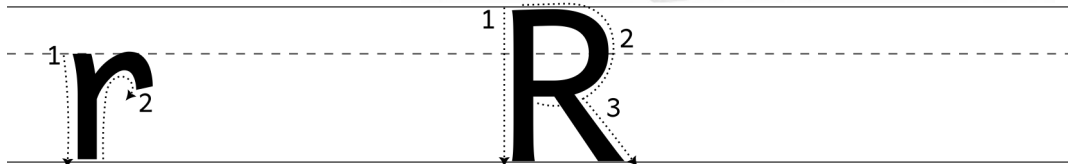
Ar sáy wuri gɥ ji.

Ar ś wuri gɥ śra.

Ar śr wuri awɥs.

3

wuri birí

Ar śr wuri.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **neje** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **n**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní *uma* gíl dī? ... Yee, ta **neje!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gún apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Neje, an gí awa ta kámáy?

Neje gí asá ta na?

Neje gí khó gu jay? ... Gá na?

*Mú *uma* síná kaámá gu neje akuíso, ta na ní iyí síná ta?*

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, *una* jogan gá **na**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, *ana* he gá **n**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **s**, *uma* gí akaran abi jugá **neje?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **n**, tees k'uy.»

akamdání, nárí, nene, como, nasut'a, buná, baj, angér, anyáró, nudú,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **n**, tees k'uy.»

b'apha, nakha, ngét, nyún, anáanas, nasá, síra, sina, phoo, d'agí, nor, tobo

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**neje**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **neje**.» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**je**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ne**.» Abi k'orón, yal musa (**e**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **n**.»

2.2 Yal t'ap'é (**n**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **n**.» Abi k'orón, písá t'ap'é (**ne**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ne**.» Písá t'ap'é (**je**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **je**.» Kaámá (**ne**) gu (**je**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **neje**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**ne**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ne, ni, ne ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **é** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **né** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **éné**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

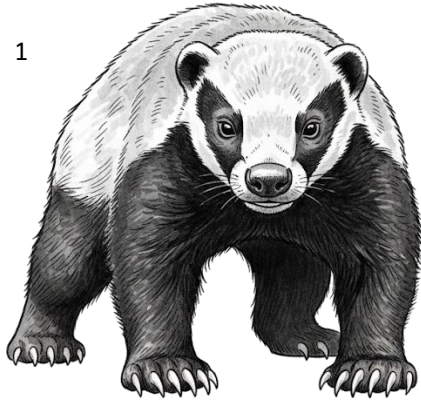
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: na > ná > naná**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'a mún.

47

1

n N

neje

3

na	
nu	ni
nɤ	nɨ
no	ne
ɲɔ	nɛ

2

neje
ne
n

n
ne
neje

4

é	né	éné
---	----	-----

í	sí	ɥsí	ɥsín
---	----	-----	------

a	na	ɥna
---	----	-----

e	je	ná	jená
---	----	----	------

5

an

tas

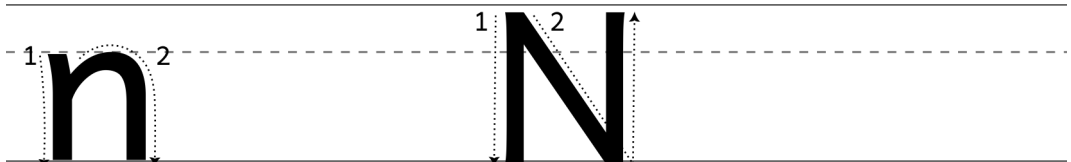
na ná
naná

na bú
nabú

ná rí
nárí

ne ne
nene

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **un gil** → mú «un» to k'uyíd'ok'omí «gil», ana thubán gá ta bisay ní gil d'ám.
- **an gil** → mú «an» to k'uyíd'ok'omí «gil», ana thubán gá ta suma ní gil d'ám.
- **gilun** → mú «un» akaámá gu «gil» ak'uyíkhít, ana thubán gá ta bisay ní un gil.
- **gilan** → mú «an» akaámá gu «gil» ak'uyíkhít, ana thubán gá ta suma ní un gil.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khúmi na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **gájayí**
- **mit'i**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú kam neje.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní neje ja gán bi ji?**
- **Ta na ní neje nene gán abi ji?**
- **Tas, an gí say tan asényji? ... Gá na?**
- **Ta na ní ta nasá tas?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

ʔn gilan.

An gılʔn.

ʔn gılʔn.

An gilan.

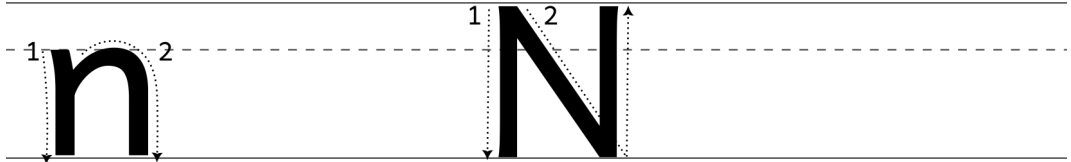
Neje ja bɪ ji.

Tas say.

An sá neje.

Mit'i, neje nene abɪ ji.

Naná bɪ ji ja gájayɪ tas say.

neje nene

Neje ja bɪ ji.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **parsá** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **p**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní *uma* gíl dī? ... Yee, ta **parsá**!»
T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gún apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra: *Parsá gí kot wone pagís?*
Natá parsá gí ta na?
Nasá parsá gí ta na?
Ta parsá at'én ní po akor sít'iníní? ... An gí kot suma kóreng?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, *una* jугаn gá **pi k'áy**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, *ana* he gá **p**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ían, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **s**, *uma* gí akaran abi jugá **parsá**?» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **p**, tees k'uy.»

luum, pogo, b'isa, piti, po, anumaje, pa, barát, kaárap, b'út', bes, pap,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **p**, tees k'uy.»

burk'us, bala, piti, puer, baray, pálpal, hújá, kanáp, p'isa, didok', súp,

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**parsá**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **parsá**.» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**sá**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **par**.» Abi k'orón, yal musa (**r**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **pa**.» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **p**.»

2.2 Yal t'ap'é (**p**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **p**.» Abi k'orón, písá t'ap'é (**pa**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **pa**.» Písá t'ap'é (**r**) akuíjé (**pa**) án ta (**par**). Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **par**.» Písá t'ap'é (**sá**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **sá**.» Kaámá (**par**) gu (**sá**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **parsá**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**pa**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: pa, pu, pu ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **o** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **po** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **upo**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

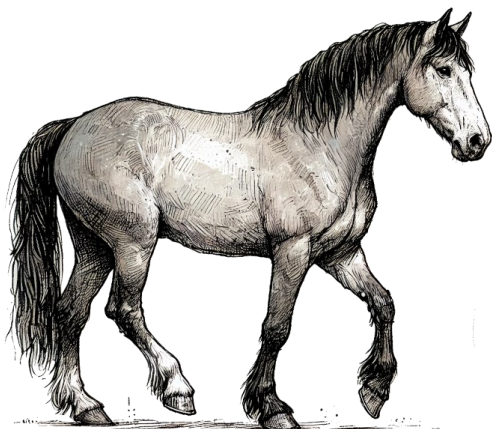
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: na > ná > naná**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

49

1

p P

parsá

3

2

parsá
par
pa
p

p
pa
par
parsá

pa
pu pi
pɸ pɪ
po pe
pɔ pε

4

o po ɸpo

a pa ga paga

a ay pay

ú pú pa púra

5

pi

pa

pa ga
paga

pe

u sa
usa

ɸ pó nɪ
ɸpónɪ

6

1 2 1 2

p P

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **jaw / upo / parsá** → mú jét'ét'éni î esín mit'i, an d'uk'ú paín athubá.
- **jawíno / upóno / parséno** → mú un t'ap'é «-íno» abesí jét'ét'éni ak'uyíkhít, ana thubán gá paín isú.
- **jawíni / upóni / parséni** → mú un t'ap'é «-íni» abesí jét'ét'éni ak'uyíkhít, ana thubán gá paín sit'.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **gilan**
- **y'á**
- **d'uk'úan**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú parsá gu pi ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní parsá y'á gán uphí gu pi?**
- **Ta na ní upo yal gán parsá pa, d'uk'ú gán pi yal?**
- **Parsá gí akayá gu pi gá píyopíyo?**
- **Nasá parsá gu nasá pi, an gí koótá mosí?**

3. T'ap'é

Jéna't'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

jaw jawíno jawíni
 ɛpo ɛpóno ɛpóni
 parsá parséno parséni

Parsá gɛ pi,
 an y'á bi so usa.
 ɛpo gɪlan.
 ɛpóni, ar paga parsá pa.
 Gí pi, ar d'ɛk'ɛan pa paga.

1 2 1 2
 p P

parsá paga

ɛpo paga parsá pa.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **mápo** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **m**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní *umaa gíl dī?* ... Yee, ta **mápo!**»
T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gūn apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gū khímí súra: *Po gí ata ta mápo gū nasá máy?*
Un gí aábá ta mápo es gís?
Ta nasut'a máy ní umaa óyá usén gū mápo apad'yan?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, *una jugan gá ma.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, *ana he gá m.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gū he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gū bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **m**, *uma gí akaran abi jugá mápo?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gū bit'í gū khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, *agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Émá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é kot k'úsú m, tees k'uy.*»

me, nárí, neje, mit'i, mún, anumaje, akhathélék', mata, nene, khum, khunun, kam,

Yal pogo gū bit'í gū khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, *agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Émá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é kas k'úsú m, tees k'uy.*»

angér, mángga, tutulú, marité, ngasó, tinggalé, maay, míní, nus, gugum, númá, tam

2. K'ayá jét'ét'é us gū yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**mápo**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **mápo.**» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**po**) gū k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **má.**» Abi k'orón, yal musa (**á**) gū k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno *ahe tan gís?* ... Yee ta **m.**»

2.2 Yal t'ap'é (**m**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **m.**» Abi k'orón, písá t'ap'é (**má**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **má.**» Písá t'ap'é (**po**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **po.**» Kaámá (**má**) gū (**po**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno *akaámá mot'o, ana he tan gís?* ... Yee, ta **mápo.**»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gū k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gū k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gū Jét'ét'é nathubá (**ma**). Toótó bit'í gá «Néno *ahe tan gís?*» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ma, mi, mu ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gū bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno *ahe tan gís?* ... Yee ta **a ...** Gí néno *ahe tan gís?*... Yee ta **aw ...** gí néno *ahe tan gís?* ... Yee ta **maw.**» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

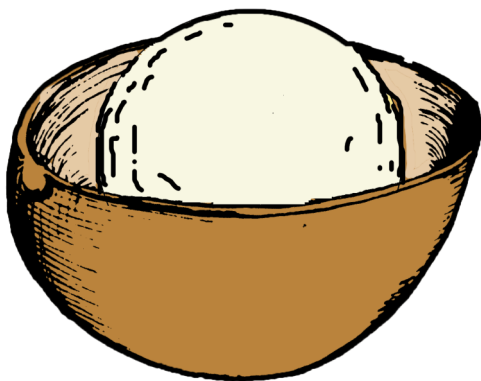
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gū bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: nú > má > númá**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gū t'ap'é abi warak'át'a mún.

51

1

m M

mápo

3

ma

mu

mi

mɤ

mɨ

mo

me

mɔ

mɛ

2

mápo

má

m

m

má

mápo

4

a

aw

maw

a

ma

na

mana

aa

aay

maay

á

má

ná

máná

5

me

maa

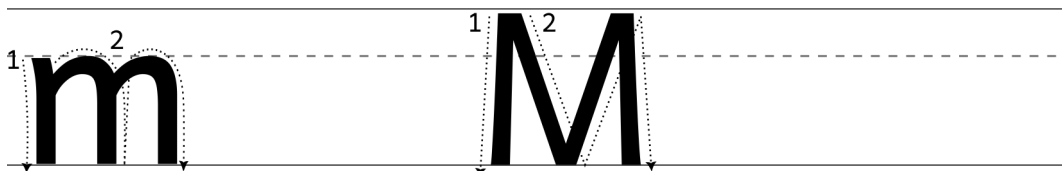
nú má
númá

mú

na sá
nasá

a si mán
asimán

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **míní** → ta jét'ét'é mú athubá homaní d'ám. Míní alút tan gá, uta mú akaray, tar ní ta homaní d'ám.
- **mwá** → alút tan gá, bisay mú akaray, tun ní tá bibání d'ám.
- **mína** → alút tan gá, ay gu biya mú akaray, tuma ní tá bibání d'ám.
- **máná** → alút tan gá, ay gu bikóreng, tuma ní tá bibání d'ám. Biya mú iyi t'ét'á gún k'ás pen.
- **mún** → alút tan gá, bikóreng mú d'uk'úay akara, tun ní tá bibání d'ám.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **gileyan**
- **asimán**
- **muthá**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú me ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Ta na ní me númá?
- Ta na ní me d'uk'ú gán maa mú alút po kha?
- Po gí gil me to asá maa múní?
- Po gí ásíná ta ta na abesí meéni?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

me mǐnǐ

me mwá

me mína

me máná

me mún

Me númá nasá.

An gɪl maa mú ɛna ta.

An ja sá mápo asɪmán.

Mú po gɪleyan, mápo mún muthá.

m

M

me

mápo

Me sá mápo asɪmán.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **karbí** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **k**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní *umaa gíl dī?* ... Yee, ta **karbí!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gún apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Po gí akam ta karbí akámáy?

Ta na ní asá karbí?

Ekají karbí gu b'aphá karbí, an gí koótá mos gu gílí?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, *una jagan gá ka k'áy.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, *ana he gá k.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **k**, *uma gí akaran abi jugá karbí?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, *agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é kot k'úsú k, tees k'uy.*»

k'úp, kaay, gipay, kaárap, jibay, kaká, besér, kara, thark'á, gut, kibú, kára, katamá,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, *agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é kas k'úsú k, tees k'uy.*»

gwará, kásak', ku, tarbéza, k'ac', gugu, kaay, kasa, kásá, gác, duda, bul, kágát, kuduma

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**karbí**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **karbí.**» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**bí**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **kar.**» Abi k'orón, yal musa (**r**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno *ahe tan gís?* ... Yee ta **ka.**» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno *ahe tan gís?* ... Yee ta **k.**»

2.2 Yal t'ap'é (**k**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **k.**» Abi k'orón, písá t'ap'é (**ka**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **ka.**» Písá t'ap'é (**r**) akuíjé (**ka**) án ta (**kar**). Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **kar.**» Písá t'ap'é (**bí**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe tan gís?* ... Yee, ta **bí.**» Kaámá (**kar**) gu (**bí**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno *akaámá mot'o, ana he tan gís?* ... Yee, ta **karbí.**»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**ka**). Toótó bit'í gá «Néno *ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ka, ki, ku ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno *ahe tan gís?* ... Yee ta **u ...** Gí néno *ahe tan gís?*... Yee ta **up ...** gí néno *ahe tan gís?* ... Yee ta **kup.**» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: ka > ra > kara**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

53

1

k K

karbí

3

ka

ku

kə

ko

kɔ

ki

kɪ

ke

kɛ

2

karbí

kar

ka

k

k

ka

kar

karbí

4

i

is

kis

ɛ

ka

aj

ɛkaj

u

up

kup

e

ke

res

keres

5

kis

kam

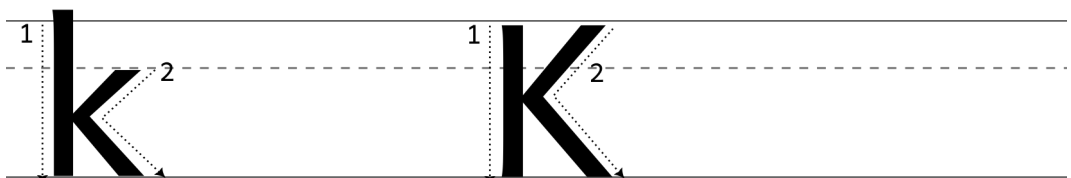
ka ra
kara

nú má
númá

koy í
koyí

ká gát
kágát

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **Ún koorú wus** → aga to wus, ún káy î tíne, jaa wus.
- **Ún koorú tíne** → aga to tíne, ún káy î wus, jaa tíne.
- **Ún koorú awus** → aga to tíne, ún káy î wus, jaa tíne.
- **Ún koorú atíne** → aga to wus, ún káy î tíne, jaa wus.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **patar-je**
- **d'uk'úan**
- **gilúan**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú karbí gu kis ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Karbí gu kis, ta na ní an d'uk'ú gán ji kam?**
- **Ta na ní kágát d'uk'ú gán karbí gu kis sá?**
- **Kágát gí akoy tan gís? Uma gí adandayán gu he?**

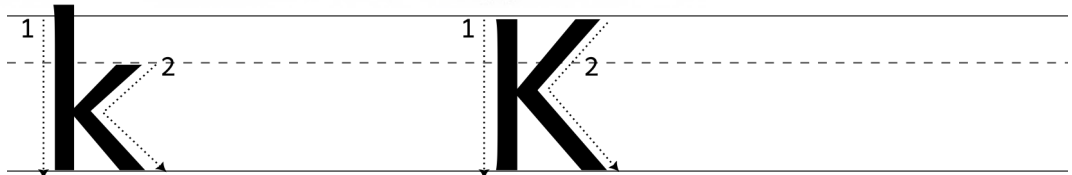
3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

ʘn koorú wʘs.
 ʘn koorú tíne.
 ʘn koorú awʘs.
 ʘn koorú atíne.

Karbí gʘ kis î patar-je.
 An númá ji, d'ʘk'ʘan kam.
 Kágát gílʘan awʘs, anúmá sén.
 Karbí gʘ kis kara koyí kágát.

kis karbí

Kara kíwí kágát.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **dandára** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **k**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **dandára**!*»
T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gūn apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gū khímí súra: *Po gí akam ta dandára akámáy?*
Dandára akoy tan gís?
Dandára gí khú'ú ta je gá nata máy?
Dandára gí ata ta kuún gís?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jagan gá **dí k'áy**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **d**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gū he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gū bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **d**, uma gí akaran abi jugá **dandára**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gū bit'í gū khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **d**, tees k'uy.*»

táy, tháy, t'áy, dáy, dum, tum, t'ám, dínka, t'arom, adagatár, dúr, tút, durú,

Yal pogo gū bit'í gū khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **d**, tees k'uy.*»

tusumay, dumay, dimbi, télá, didok', thoc'o, thec'e, donk'á, tas, dadá, d'agí, adoy

2. K'ayá jét'ét'é us gū yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**dandára**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **dandára**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**dára**) gū k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **dan**.*» Abi k'orón, yal musa (**n**) gū k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **da**.*» Abi k'orón, yal musa (**a**) gū k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **d**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**d**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **d**.*» Abi k'orón, pisá t'ap'é (**da**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **da**.*» Pisá t'ap'é (**n**) akujé (**da**) án ta (**dan**). Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **dan**.*» Pisá t'ap'é (**dá**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **dá**.*» Kaámá (**dan**) gū (**dá**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **dandá**.*» Pisá t'ap'é (**ra**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ra**.*» Kaámá (**dandá**) gū (**ra**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **dandára**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gū k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gū k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gū Jét'ét'é nathubá (**da**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: da, di, du ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gū bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **o** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **ot** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **dot**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gū bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: di > gá > digá**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gū t'ap'é abi warak'át'á mún.

55

1

dandára

d D

2

dandára
dan
da
d

d
da
dan
dandára

da
du di
dɛ dɪ
do de
dɔ dɛ

4

o ot dot

i di gá digá

a da dá dadá

u du su dusu

5

daa

dúr

di gá
digá

du dá
dudá

du gu
dugudugu

di gén
digén

6

1 1 2
2 d D

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **koy** → mú «koy» to at'áy, k'as «a» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá an koy muthá.
- **akoy** → mú «koy» kot «a k'áy» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá ana koy gá píyopíyo.
- **ákoy** → mú «koy» kot «á b'ílí k'úsú» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá an d'úk'ú kur koy.
- **to akoy** → mú «koy» kot «to a» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá an to akoy apíyéno.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **sugan**
- **d'úk'ú**
- **adisi-je**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú dandára gu dugudugu ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní dandára wa pen?**
- **Mú dandára giley dugudugu, ta na ní dugudugu to ata?**
- **Mú dandára digéy dugudugu, c'ac'í dugudugu gí k'áyí? ... Gá na?**
- **Mú umaa gil dandára gu dugudugu, ta na ní ta esphátén?**

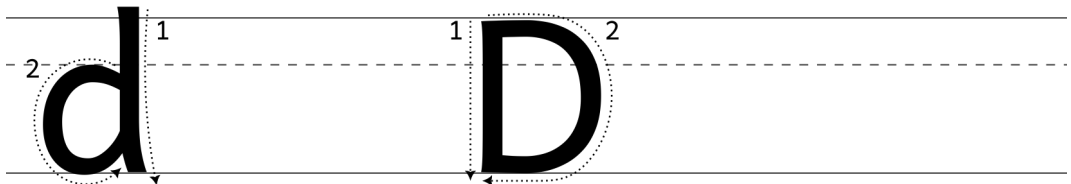
3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Dandára koy.
 Dandára **a**koy.
 Dandára **á**koy.
 Dandára **to a**koy.

Dandára wa bi daa.
 An gíl dugudugu.
 Dugudugu to adisi-je.
 Dandára sугan gɛ digá.
 Dugudugu d'ɛk'ɛ digén óyá.

digá disí

Dandára digá dugudugu.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **cari** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **c**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **cari**!*»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gūn apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Cari gí kot wone pagís?

Cari gí asá ta na?

Cari gí awa tan at'éní, wala ana k'ó gu búluk?

Eshphátá cari gu ubígí gí ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jugan gá **ca**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **c**. An d'úk'ú ahe gá **k***» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **c**, uma gí akaran abi jugá **cari**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Émá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **c**, tees k'uy.*»

cá, sót, cimit, can, suma, cár, como, c'ík'ír, cáw, jame, jerú, caymún, cáwa, c'ém,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Émá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **c**, tees k'uy.*»

t'áy, kurú, cot, cuwa, c'úg, cocomot, sumá, cipín, suyén, camduk, c'ámá, cir, c'í, juga,

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**cari**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **cari**.*» Abi k'orón, musa khímed'é jét'ét'é mú ta (**ri**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khímed'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ca**.*» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khímed'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **c**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**c**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **c**.*» Abi k'orón, písá t'ap'é (**ca**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **caa**.*» Písá t'ap'é (**ri**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ri**.*» Kaámá (**ca**) gu (**ri**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **cari**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**ca**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ca, ci, cu ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **i** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **iw** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ciw**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

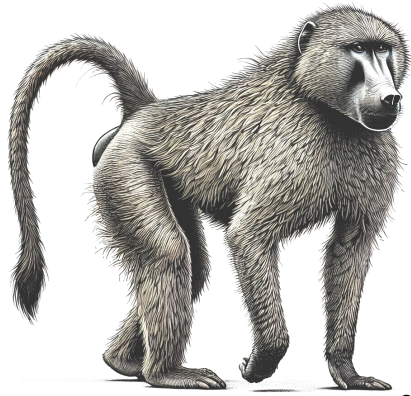
Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: ci > mit > cimit**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

57

1

c C

3

cari

2

cari
ca
c

c
ca
cari

ca	
cu	ci
cɥ	cɨ
co	ce
cɔ	cɛ

4

i iw ciw

í cí pín cípín

o co ro coro

e ce ge cege

5

cá

co mo
como

ci mit
cimit

kus

kot

ca rí
carí

6

1 C 1 C

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **como, kúra, ku** → mú jét'ét'é to at'áy mot'o, an d'uk'ú homaní d'ám athubá.
- **comór, kúrér, kuúr** → mú un pisá b'ílí k'úsú gu «r» akuíjé jét'ét'é, ana thubán gá ta ukaj ní ta homaní d'ám.
- **comób, kúréb, kuúb** → mú un pisá b'ílí k'úsú gu «b» akuíjé jét'ét'é, ana thubán gá ta b'apha ní ta b'abání d'ám.
- **comómá, kúréma, kuúma** → mú un pisá b'ílí k'úsú gu «má» akuíjé jét'ét'é, ana thubán gá tay uta mú at'ét'é ní ta homaní d'ám.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- gájayí
- d'uk'ú
- kiítá

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú cari gu cimit ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílin ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

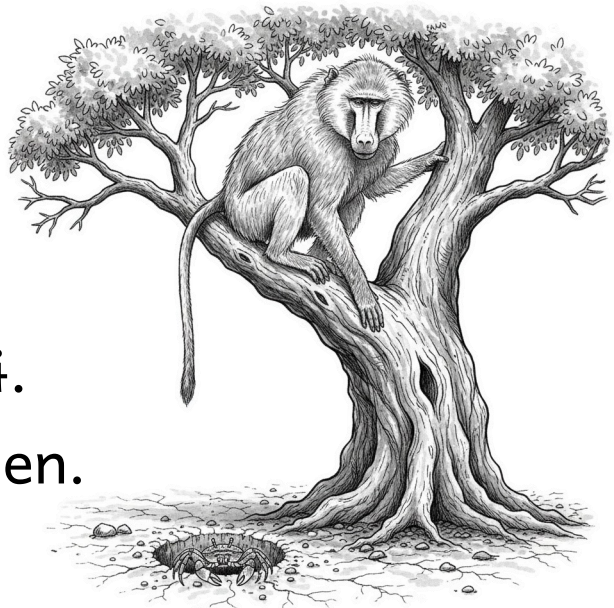
2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Ta na ní cimit ta?
- Ta na ní cari ta?
- Ta wa ní káy carí wa?
- Esphátá cari gu cimit gí ta na?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

como	kúra	ku
comór	kúrér	kuúr
comób	kúréb	kuúb
comómá	kúréamá	kuúamá

An kot cimit gɛ carɪ.
 Cimit ca kus, kiítá pen.
 Carɪ kor wɛsɪ cá.
 Cimit carí carɪ, gájayí an d'ɛk'ɛ kus kot.
 Carɪ carí cimit, gájayí an d'ɛk'ɛ wɛs akor.

c C

carɪ cimit

Carɪ kor wɛsɪ cá.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **licabá** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **l**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **licabá!***»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Licabá gí asá ta na?

Licabá gí ta suma wala lit? ... Esphátá suma gu lit gí ta na?

Licabá gí sék' gá lit say ab'igín?

Licabá gí akoy tan gís?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jugan gá **la**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **l**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **l**, uma gí akaran abi jugá **licabá?***» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **l**, tees k'uy.*»

lemán, cocomot, lus, cir, t'írá, luum, lalá, lamu, abongk'ó, asísi, lelem, laáláy, khala

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **l**, tees k'uy.*»

lilay, atápayí, lame, jibay, c'ec'e, lit'á, lop, luda, karbí, luy, kásak', garáy, jíljl, jiráy

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**licabá**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **licabá**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**bá**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **lica**.*» Abi k'orón, yal musa (**ca**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **li**.*» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **l**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**l**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **l**.*» Abi k'orón, písá t'ap'é (**li**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **li**.*» Písá t'ap'é (**ca**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ca**.*» Kaámá (**li**) gu (**ca**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'ó, ana he tan gís? ... Yee, ta **lica**.*» Písá t'ap'é (**bá**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **bá**.*» Kaámá (**lica**) gu (**bá**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'ó, ana he tan gís? ... Yee, ta **licabá**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**li**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: li, la, le ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **i** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **it** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **lit**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: li > lay > lilay**)

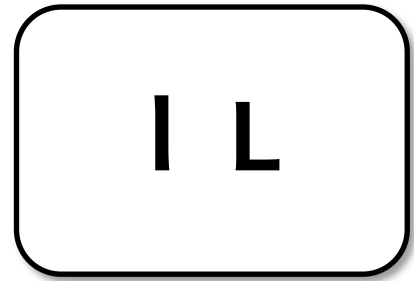
6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

59

1

licabá

2

licabá
lica
li
l

l
li
lica
licabá

la
lu li
lɥ lɪ
lo le
lɔ lɛ

4

i it lit

ɥ ɥɥ ɥum lɥum

a la lá lalá

a la da lada

5

lus

lɥy

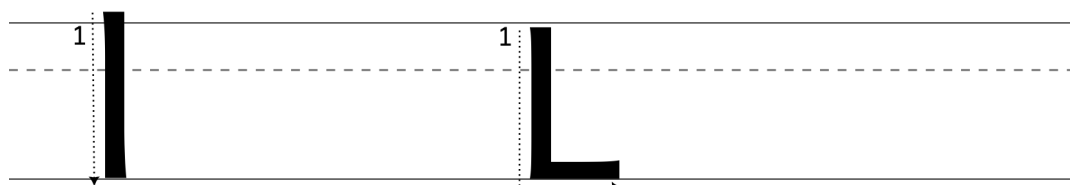
lɪ lay
lɪlay

a dí me
adíme

líl mó
lílmó

la me
lame

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **ar** → mú «ar» to k'uyíd'ok'omí «lusan», ana thubán gá ta ukaj ní lus d'ám.
- **ab** → mú «ab» to k'uyíd'ok'omí «lusan», ana thubán gá ta b'apha ní lus d'ám.
- **un** → mú «un» to k'uyíd'ok'omí «lusan», ana thubán gá ta bisay ní lus d'ám.
- **aga** → mú «aga» to k'uyíd'ok'omí «lusan», ana thubán gá ta ay ɔta mú at'ét'é ní lus d'ám.
- **i** → mú «i» to k'uyíd'ok'omí «lusan», ana thubán gá ta ɔta mú akara t'ét'é míní ní lus d'ám.
- **uma** → mú «uma» to k'uyíd'ok'omí «lusan», ana thubán gá ta biya mú akara t'ét'é míní ní lus d'ám.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **adíme**
- **akós**
- **lusan**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú adíme gu licabá ta.*» Abi k'orón, he bit'í ɔd'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní adíme wa apen?**
- **Ta na ní adíme to ata?**
- **Ta na ní licabá ta?**
- **Ta jayí na ní licabá kabus gán lílmó, ja lus gánan?**

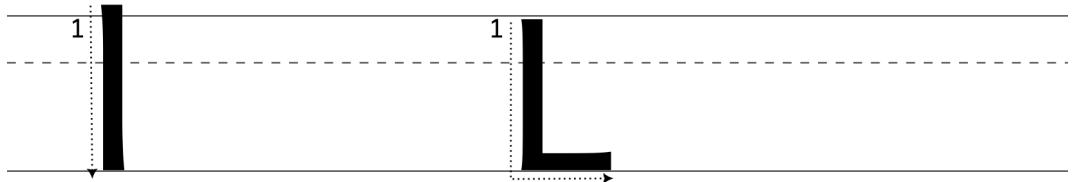
3. T'ap'é

Jéna'tap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Ar lusan. Aga lusan.
 Ab lusan. I lusan.
 Un lusan. Uma lusan.

Adíme wa bi lily. Ar to akós sema
 gɛ lílmó. Licabá jɛ gilan. An kabus
 lílmó. An ja lusan akusí lame.

lily licabá

An lus lílmó akusí lame.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **háré** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **h**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní **umaa** gíl dī? ... Yee, ta **háré!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Háré gí akoy tan gís?

Háré gí aóyá ta nasá máy?

Ta na ní háré ata?

Koótá mosí háré gu parsá gí ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, **una** jagan gá **ha**. Un d'uk'ú tan ajuga gá **ech** gu t'á Po.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, ana he gá **h**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **h**, **uma** gí akaran abi jugá **háré?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **h**, tees k'uy.»

hadí, duda, ham, lélék, hút, paga, hamatí, gwará, húk'ú, khárúm, hámtú, tháy

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **h**, tees k'uy.»

háláwak', tháy, hwan, thark'á, háláp', khala, he, ac'úbu, hagaday, gap, háli, agák

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**háré**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **háré.**» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**ré**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **há.**» Abi k'orón, yal musa (**á**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **h.**»

2.2 Yal t'ap'é (**h**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **h.**» Abi k'orón, písá t'ap'é (**há**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **há.**» Písá t'ap'é (**ré**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ré.**» Kaámá (**há**) gu (**ré**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **háré.**»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**ha**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: ha, hi, hu ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **am** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ham.**» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

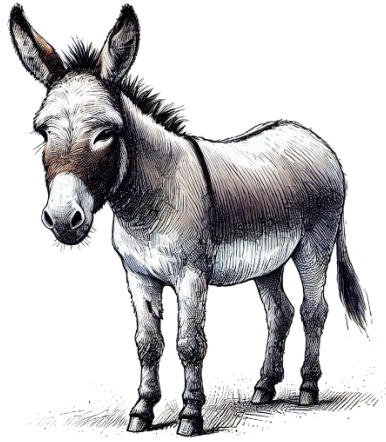
Jét'ét'é mú i pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: ham > í > hamí**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú i bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

61

1

h H

háré

3

2

háré
há
h

h
há
háré

ha
hu hi
hə hɪ
ho he
hɔ hɛ

4

a am ham

í hí já hújá

a wa wan hwan

aú haú má haúmá

5

he

haan

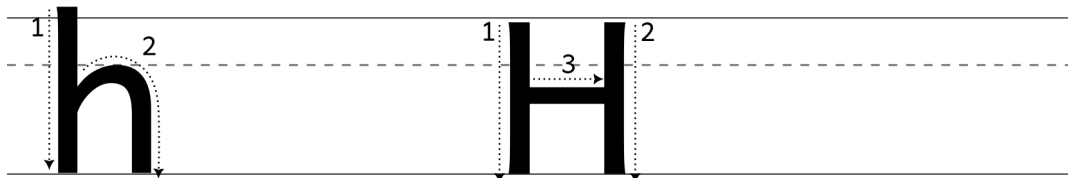
**hí ján
híján**

**ha dí
hadí**

**kú bí
kúbí**

**ham í
hamí**

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- « » → B'ílino («) gu b'ílino (»), una jugan gá b'ílí t'ét'é, gájayí ana jigí t'ét'é mú una he.
- Jét'ét'é wala pagát'ét'é mú to kusí («) gu (»), tan ní ta t'ét'é mú un he.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- aóyá
- jecoko
- toótóeyar
- mit'i

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú adíme gu háre ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Ta na ní adíméni aóyá?
- Gí ta na ní adíméni ta abesí háre ní ar cokoe po je?
- Gí ta juga máy ní po khí adíméni? ... Gá na?
- Suma gí adandayí abi gu hijá agé po?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Ar he gá «Háré.»

Ar he gá «Hámtú.»

Ar he gá «Hút.»

Ar he gá «Hadí.»

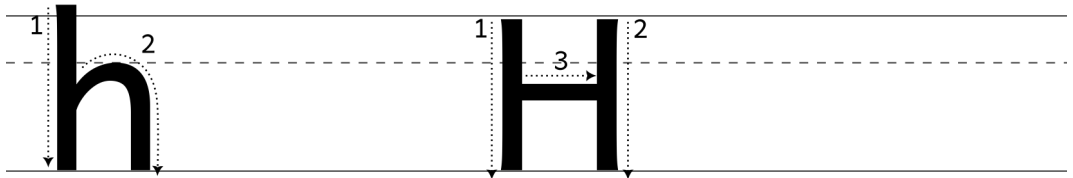

An kot adíme mǎ aóyá jecoko.

Ar kam háré, híján abi gǎ kúbí.

Mǎ ɛn toótóeyar, ar he gá «Ta haǎmá.»

Mit'i, ɛn jugar gá hamí háré.

háré haǎmá

ɛn jugar gá hamí háré.

An káy abi wonéno, jénat'ap'é mú umaá thubá bit'í, an cobá gá suk'á.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **ngasó** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **ng**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní umaá gil di? ... Yee, ta **ngasó!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Po gí ata ta ngasó gu na? ... Ta cá máy ní k'áy gá teén?

Natá ngasó gí ta na?

Ngasó gí phátá ta es gu ut'íthor gís?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, una jugan gá **nga**. Uma gí gilán gá an cobá gá suk'á? Mú una t'ap'é jénat'ap'éno án tón, ta ik'úp'káyí jénat'ap'é at'én ní atón.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, ana he gá **ng**» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **ng**, uma gí akaran abi jugá **ngasó?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyéno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **ng**, tees k'uy.»

ngak, nyonyo, sínggír, mina, longá, dumay, langgarét, gugú, agwángádála, susu, ngec

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyéno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **ng**, tees k'uy.»

húruk', ngwál, kurák', angerang, cethán, ngal, manyjúlá, singk'í, neje, mángga, mu

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**ngasó**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ngasó.**» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**só**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **nga.**» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **ng.**»

2.2 Yal t'ap'é (**ng**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ng.**» Abi k'orón, písá t'ap'é (**nga**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **nga.**» Písá t'ap'é (**só**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **só.**» Kaámá (**nga**) gu (**só**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **ngasó.**»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**nga**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: nga, ngi, ngu ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **e** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ec** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ngec.**» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú i pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndílí ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílílan apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndílí ta pá k'úp'káy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndílí jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: nung > gur > nunggur**)

6. T'ap'é

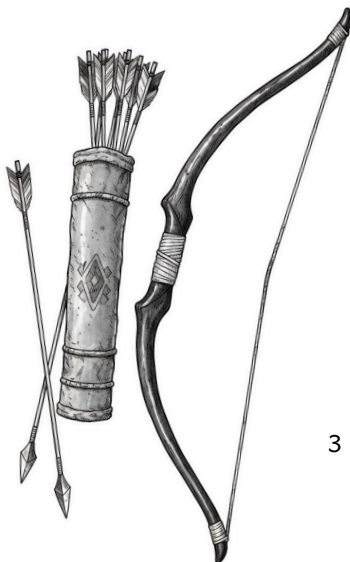
Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú i bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'a mún.

63

1

ng Ng

ngasó

3

2

ngasó
nga
ng

ng
nga
ngasó

nga
ngu ngi
ngɛ ngɛ
ngo nge
ngɔ nge

4

e ec ngec

o ngé ongé

a wa ngwa

na bong go nabonggo

5

ngal

lam

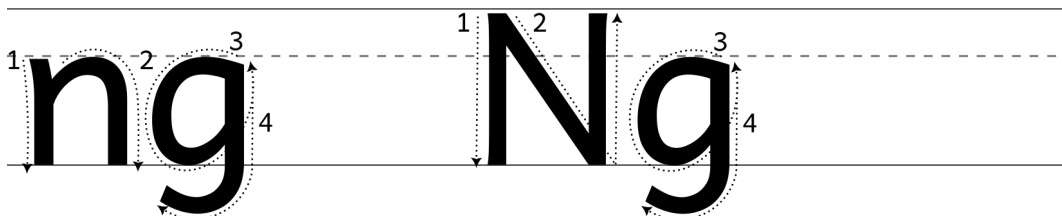
nung gur
nunggur

ca ngí
cangí

túng kí
túngkír

wos és
wosés

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **ja** → ana lút tan gá ud'yan pothés.
- **y'á** → ana lút tan gá bisay poóthés.
- **aga, ar, ab, i** → ana thubá ta ud'yan wala b'ad'yan.
- **mina, mana, un, uma** → ana thubá ta bisay.
- **ja, ana iya apad'yan gu aga, ar, ab, gu i.**
- **y'á, ana iya apad'yan gu mina, mana, un, gu uma.**

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **Atélád'iw**
- **kuíká**
- **Mit'i**
- **gájayí**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú Atélád'iw ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Atélád'iw ja ta kámáy? ... Ta ní ar ja gán?**
- **Ta na ní Atélád'iw kam akuíká?**
- **Atélád'iw gí ta ta nunggur gís?**
- **Téla nunggur gu ngasó gí isú?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Aga **ja**Mina **y'á**Ar **ja**Mana **y'á**Ab **ja**Ƨn **y'á**I **ja**Ƨma **y'á**

2

Atélád'iw, ar paga ngasó, ja kuícá.
 Ar ja kam nunggur mǎ say apen.
 Ar télá nunggur gǎ ngasó, gájayí
 ar ta lam. Mit'í, nunggur wosés.

3

ng Ng

ngasó nunggur

Ar paga ngasó, ja kuícá.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **nyol** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **ny**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **nyol**!*»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Un gí ahúk'ú ta nyol gu na?

Po gí ata ta na gu nyol?

Natá nyol gu natá k'ót'ó gí koótá ta mos gís?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jagan gá **nyi**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **nya**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **ny**, uma gí akaran abi jugá **nyol**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **ny**, tees k'uy.*»

nyún, apárb'ac', nyonyo, amolong, bunyjálé, b'amardésá, manyjálá, nyer, c'ámá

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **ny**, tees k'uy.*»

sényji, wac'a, manyjar, neje, g'ok'ol, múnycut, nyerá, atamcímay, nyeng, panyjá, ngasó

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**nyol**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **nyol**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**l**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **nyo**.*» Abi k'orón, yal musa (**o**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **ny**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**ny**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **nyo**.*» Abi k'orón, písá t'ap'é (**nyo**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **nyo**.*» Písá t'ap'é (**l**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **L**.*» Kaámá (**nyo**) gu (**l**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **nyol**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**nyo**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: nya, nyi, nyu ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **e** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **eng** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **nyeng**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

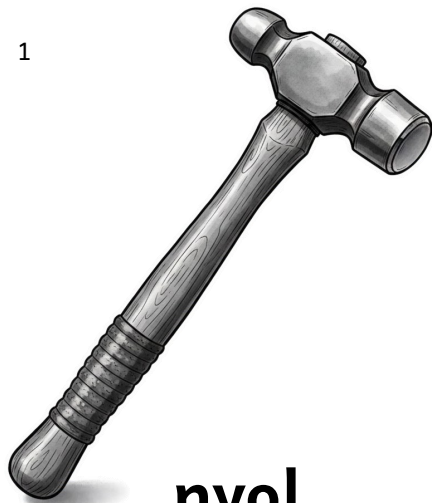
Jét'ét'é mú i pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: nyo > nyo > nyonyo**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú i bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

65

1

ny Ny

nyol

3

nya

nyu nyi

nyæ nyí

nyo nye

nyɔ nyɛ

2

nyol

nyo

ny

ny

nyo

nyol

4

e

eng

nyeng

buny

já

lé

bunyjálé

ci

ciny

jir

cinyjir

sé

sény

ji

sényji

5

jény

nyún

nyo nyo

nyonyo

nany jér

nanyjér

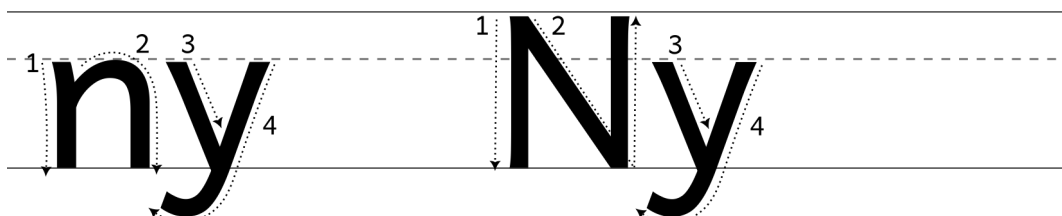
su yén

suyén

a nyá ró

anyáró

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **uma / úmá** → mú «uma» k'as b'ílí k'úsú, ta na mú un ta muthá. Mú «uma» kot b'ílí k'úsú, ta na mú una heuma gu kaw.
- **i / í** → mú «i» k'as b'ílí k'úsú, ta na mú un ta muthá. Mú «i» kot b'ílí k'úsú, ta na mú una heay gu kaw.
- **aga / ágá** → → mú «aga» k'as b'ílí k'úsú, ta na mú un ta muthá. Mú «aga» kot b'ílí k'úsú, ta na mú iyi númá í ta.
- **mina / mí** → → mú «mina» k'as b'ílí k'úsú, ta na mú un ta muthá. Mú «mina» wut gá «mí», ta na mú iyi he mí ta, wala na mú iyi númá mí ta.
- **mana / máná** → mú «mana» k'as b'ílí k'úsú, ta na mú un ta muthá. Mú «mana» kot b'ílí k'úsú, ta na mú iyi númá úmá ta gu bikóreng.
- **!** → b'ílíno, una jagan gá b'ílí woórá, tan ní athubá na mú una he gu kaw, wala na mú una he asiman.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **suyénín**
- **besín**
- **asimán**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú kam anyáró.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Ta na ní anyáró ta? ... Ta na ní an kiítá gán ku?
- Ta na ní líl besí anyáró? ... Ta na ní nyonyo líl gán besín, kitá gán kusí suyénín?
- Ta na ní anyáró he nyonyo?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Ƨma y'á.

Ƨmá y'á !

I ja.

Í ja !

Aga ja.

Ágá ja !

Mina y'á.

Mí y'á !

Mana y'á.

Máná y'á !

2

Anyáró, an kiítá ku.

Nyonyo líl besín, kitá kusí
suyénín, nyúnan. Anyáró nene
asímán. An he nyonyo gá «Ƨmá
nyeérá, naná jény!»

3

ny Ny

anyáró nyonyo

Nyonyo nyún anyáró.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **b'akoko** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **b'**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gil di? ... Yee, ta **b'akoko**!*»
T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gən apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra: *Un gí akam ta b'akoko akámáy?*
B'akoko gí ta suma, wala lit, wala d'iw?
B'akoko gí coro wone pagís?
Un gí akam ta b'akoko awawá máy?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jagan gá **ba kaw**. An gil agé **ba k'áy**, té an kot b'ílí khala (') akujén. Uma gí gil b'ílíno? Una jagan gá **b'ílí kaw**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **b'**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **b'**, uma gí akaran abi jugá **b'akoko**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **b'**, tees k'uy.*»

b'a, basal, b'anapa, abá, opho, b'asa, muúra, b'apha, paga, b'út', abongk'ó

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **b'**, tees k'uy.*»

b'unyc'ú, phárá, b'ac', bay, b'ic', phót'ó, bala, b'ut', b'ánggo, mángga

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**b'akoko**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **b'akoko**.*» Abi k'orón, musa khímed'é jét'ét'é mú ta (**ko**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khímed'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **b'ako**.*» Abi k'orón, yal musa (**ko**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khímed'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **b'a**.*» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khímed'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **b'**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**b'**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **b'**.*» Abi k'orón, pisá t'ap'é (**b'a**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **b'a**.*» Pisá t'ap'é (**ko**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ko**.*» Pisá t'ap'é (**ko**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ko**.*» Kaámá (**b'a**) gu (**ko**) gu (**ko**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **b'akoko**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igin agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**b'**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: b'a, b'i, b'u ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **am** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **b'am**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú i pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igin. (**ithubén: b'a > ká > ga > b'akága**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú i bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

67

1

b' B'

b'akoko

3

2

b'akoko
b'ako
b'a
b'

b'
b'a
b'ako
b'akoko

b'a
b'u b'i
b'ɥ b'ɪ
b'o b'e
b'ɔ b'ɛ

4

a am b'am

a' b'a' má b'a'má

a ak' b'ak'

a b'a tón b'atón

5

b'á

daa

b'a ká ga
b'akága

b'a sa
b'asa

bɪ ka yá
bikayá

b'a card jaw
b'acardjaw

6

1 2 3
b'

1 2 3
B'

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **ta** → ana iya apad'yan gu ud'yan wala nad'yan, athubá toón.
- **tá** → ana iya apad'yan gu bisay wala nasay, athubá ín.
- **ta** → ana thubá nata asé.
- **tará** → ana thubá ta jeyaálá nata.
-

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **nagwíná**
- **akusí**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú b'acardjaw gu b'akoko ata.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta be ní tá bikayá?**
- **B'akoko akúná b'acardjaw gís?**
- **B'acardjaw akúná b'akoko gís?**
- **Ta na ní b'akága anúma abesí d'iwíni?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

An **ta** b'akoko.

An **tá** bikayá.

An **ta** nata.

An **tará** nasay.

2

B'akoko gɛ b'acardjaw tá bikayá. B'akoko,
mú ana iya akusí daa, mú ana gɪl
nagwíná, ana ótán gá b'acardjaw.

B'acardjaw, mú ana wa k'úpí daa, mú ana
gɪl b'akága to ajɛ, ana ótán gá b'akoko.

3

1 2' 3
b

1 2' 3
B

b'akoko b'akága

B'akoko aiya akusí daa.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **d'agí** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **d'**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gil di? ... Yee, ta **d'agí!***»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gən apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

D'agí gí ahoc'o ta po wala akhíc' ta po?

D'agí gí kot wone pagís?

Mú d'ag'í akhíc' upo, ta na ní akamar?

Eshátá d'agí gu cimit gí ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jagan gá **di kaw**. An gil agé **di k'áy**, té an kot b'ílí khala (') akujén. Uma gí gil b'ílíno? Una jagan gá **b'ílí kaw**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **d'**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **d'**, uma gí akaran abi jugá **d'agí?***» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **d'**, tees k'uy.*»

d'ódá, dolo, d'ám, t'áy, d'o, d'úbá, dongk'á, dumay, thát, d'ok'om

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **d'**, tees k'uy.*»

d'il, toótó, thabá, d'ák'á, d'em, táy, d'áy, tháy, d'ere, t'ere

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**d'agí**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **d'agí.***» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**gí**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **d'a.***» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **d'.***»

2.2 Yal t'ap'é (**d'**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **d'.***» Abi k'orón, pisá t'ap'é (**d'a**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **d'a.***» Pisá t'ap'é (**gí**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **gí.***» Kaámá (**d'a**) gu (**gí**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **d'agí.***»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**d'**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: d'a, d'i, d'u ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **á** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **ám** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **d'ám.***» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: d'e > re > d'ere**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

69

1

d' D'

d'agí

3

2

d'agí
d'a
d'

d'
d'a
d'agí

d'a
d'u d'i
d'ɥ d'ɨ
d'o d'e
d'ɔ d'ɛ

4

á ám d'ám

a ya d'ya d'yan

á d'á bá d'ábá

té ye d'é téyed'é

5

d'o

d'em

d'e re
d'ere

d'ú

d'ay

na d'é
nad'é

6

d' D'

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **d'o** → mú «d'o» to at'áy, k'as «a» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá po d'o d'ám muthá.
- **ad'o** → mú «d'o» kot «a k'áy» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá po ad'o d'ám gá píyopíyo.
- **maal** → mú «maal» to at'áy, k'as «a» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá po maal suma muthá.
- **amaal** → mú «maal» kot «a k'áy» ak'uyíd'ok'om, ana lút tan gá po amaal suma gá píyopíyo.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **acáran**
- **maalan**
- **pacuún**
- **d'uk'úan**
- **abíkulí**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú kwasí ata.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní kwasí amaal?**
- **Ta na ní kwasí ad'o gán d'agí pacuún?**
- **Ta na ní kwasí d'uk'ú gán d'agí ad'em?**
- **Abíkulí gu kwasí, thómén gu esphátén gí ta na?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Po d'o d'ám pa.
 Po **a**d'o d'ám pa.
 Po maal suma.
 Po **a**maal suma.

Kwasí acáran gá d'agí d'úbá.
 Ana maalan akuíso, ad'oan pacuún.
 Ana usa d'agí ad'ay. An d'ɛk'ɛan ad'em.
 D'ú d'agí asá abí kɛlɛ d'ere.

d

D

d'agí d'ere

ɛna d'em d'ám.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **t'arom** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **t'**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gil di? ... Yee, ta **t'arom**!*»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

T'arom gí akáy tesín gaa?

Ta po ní aca t'arom wala ta Hwar ní b'án?

Espátá t'arom gu ábol gí ta na?

Ta wawú máy ní t'arom akhú'úey?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jagan gá **ta kaw**. An gil agé **ta k'áy**, té an kot b'ílí khala (') akujén. Uma gí gil b'ílíno? Una jagan gá **b'ílí kaw**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **t'**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **t'**, uma gí akaran abi jugá **t'arom**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **t'**, tees k'uy.*»

t'ére, thabá, t'a, t'ímá, dongk'á, tháy, t'at'ay, thát, thark'á, t'umá

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **t'**, tees k'uy.*»

t'á Po, doló, taámá, t'akop, t'ak'á, t'ab'út, toótó, táy, p'ut'a, dumay

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**t'arom**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **t'arom**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**om**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **t'ar**.*» Abi k'orón, yal musa (**r**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **t'a**.*» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **t'**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**t'**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **t'**.*» Abi k'orón, pisá t'ap'é (**t'a**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **t'a**.*» Pisá t'ap'é (**rom**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **rom**.*» Kaámá (**t'a**) gu (**rom**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **t'arom**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igin agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**t'a**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: t'a, t'i, t'u ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **á** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **áy** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **t'áy**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú una kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igin. (**ithubén: t'é > ré > t'ére**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

71

1

t'arom

t' T'

2

t'arom
t'ar
t'a
t'

t'
t'a
t'arom

3

t'a
t'u t'i
t'ɬ t'ɨ
t'o t'e
t'ɔ t'ɛ

4

á áy t'áy

a t'a t'am

é t'é t'ét'é

í t'í má t'ímá

5

t'in

t'a

t'é ré
t'ééré

t'in es
t'in-es

li t'á
lit'á

mi t'ɨ
mit'ɨ

6

t' T'

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- **un y'á / ún y'á** → mú «un» k'as b'ílí k'úsú, un y'á muthá. Mú «un» kot b'ílí k'úsú, iyi núnán gá ún y'á, wala iyi hean gu kaw gá ún y'á.
- **ar ju / ár ju** → mú «ar» k'as b'ílí k'úsú, ar ju muthá. Mú «ar» kot b'ílí k'úsú, iyi núnán gá ár ju, wala iyi hean gu kaw gá ár ju.
- **ab ja / áb ja** → mú «ab» k'as b'ílí k'úsú, ab ja muthá. Mú «ab» kot b'ílí k'úsú, iyi núnán gá áb ja, wala iyi hean gu kaw gá áb ja.
- **an to / án to** → mú «an» k'as b'ílí k'úsú, an to gá usín. Mú «an» kot b'ílí k'úsú, iyi núnán gá án to, wala iyi hean gu kaw gá án to.
- **!** → b'ílíno, una jogan gá **b'ílí woórá**, tan ní athubá na mú una he gu kaw, wala na mú una he asiman.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **y'á**
- **tuútá**
- **mit'i**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú adíme gu tene ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Adíme gu tene, ta kámáy ní un y'á pen?**
- **Ta na ní tene dandayí mú tol adíme?**
- **Gí ta na ní tene t'ére gán adíme kuíje?**
- **Mú adíme ásíná dandayí t'arom gu liil, ar gí síná ákoy? ... Gá na?**

3. T'ap'é

Jéna't'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Ƨn y'á.

Ƨn y'á!

Ar jɛ.

Ár jɛ!

Ab ja.

Áb ja!

An to.

Án to!

2

Adíme gɛ tene, Ƨn y'á t'arom Ƨn y'á
t'ín-es. T'arom tuútá, gájayí ta
wawú ji. Tene liil t'arom. Mú adíme
temey t'arom gɛ liil, ar siná ji, koy.
Mit'i, tene ja t'éréar kuíje.

3

t'

T'

t'arom t'ére

Tene t'ére adíme kuíje.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **thorobíl** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **th**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní *uma* gil di? ... Yee, ta **thorobíl**!»
T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gún apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra: *Natá thorobíl gé ta na?*
Ta parsá ní k'áy wala thorobíl? ... Gá na?
Nasá thorobíl gé ta na? ... Jás gé ajú tan akámáy?
Esphátá khúbáwus gu thorobíl gé ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, *una* jagan gá **ta khab**. An gil agé **ta k'áy**, té an kot (**ha**) *akujién*. *Uma* gé gil héno? Mú an i pad'yan gu jénat'ap'é d'é, *una* jagan gá **b'ílí khab**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, *ana* he gá **th**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **th**, *uma* gé *akaran* abi jugá **thorobíl**?» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá *gúma* jét'ét'é kóreng. *Úmá* karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **th**, *tees* k'uy.»

thána, t'áy, thoy, t'ere, dumay, thú, thec'e, thók'ó, dongk'á, doló, thómá,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá *gúma* jét'ét'é kóreng. *Úmá* karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **th**, *tees* k'uy.»

thána, thoy, t'áy, t'ere, thú, dumay, thec'e, thók'ó, dongk'á, doló, thómá,

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**thorobíl**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **thorobíl**.» Abi k'orón, *musa* khímed'é jét'ét'é mú ta (**bíl**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khímed'é jét'ét'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **thoro**.» Abi k'orón, yal *musa* (**ro**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khímed'é jét'ét'éno *ahe* tan gís? ... Yee ta **tho**.» Abi k'orón, yal *musa* (**o**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khímed'é jét'ét'éno *ahe* tan gís? ... Yee ta **th**.»

2.2 Yal t'ap'é (**th**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **th**.» Abi k'orón, písá t'ap'é (**tho**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **tho**.» Písá t'ap'é (**ro**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **ro**.» Písá t'ap'é (**bíl**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno *ahe* tan gís? ... Yee, ta **bíl**.» Kaámá (**tho**) gu (**ro**) gu (**bíl**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno *akaámá* mot'o, *ana* he tan gís? ... Yee, ta **thorobíl**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**tho**). Toótó bit'í gá «Néno *ahe* tan gís?» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: tho, tho, tha ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno *ahe* tan gís? ... Yee ta **á** ... Gí néno *ahe* tan gís?... Yee ta **áy** ... gí néno *ahe* tan gís? ... Yee ta **tháy**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú i pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: a > tham > bay > athambay**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú i bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

73

1

th Th

thorobí

3

2

thorobí

thoro

tho

th

th

tho

thoro

thorobí

tha

thu

thə

tho

tho

thi

thi

the

thə

4

á

áy

tháy

u

bu

thék

buthék

u

mu

thá

muthá

ó

thó

gá

thógá

5

thoy

tháy

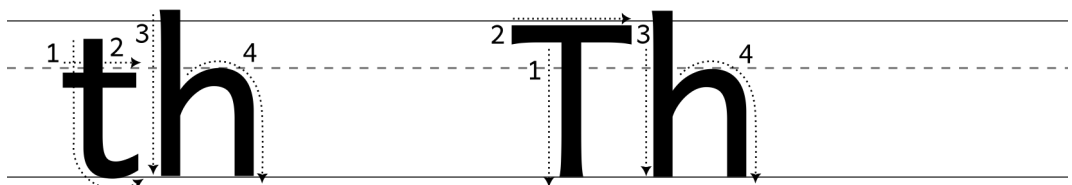
a tham bay
athambay

thá na
thána

thu bá
thubá

pu má thay
pumáthay

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- « » → B'ílí suk'éno (« »), una jugan gá **b'ílí t'ét'é**, gájayí ana jigí t'ét'é mú una he.
- « → B'ílino, una jugan gá **b'ílí káyí t'ét'é**, gájayí ana jigí t'ét'é ad'ok'om.
- » → B'ílino, una jugan gá **b'ílí gutí t'ét'é**, gájayí ana jigí t'ét'é akhit.
- Jét'ét'é wala pagát'ét'é mú to kusí (« ») gu (« »), tan ní ta **t'ét'é mú un he**.
- **gá / gége** → apasay, ta «gá» wala «gége» ní athubá káyí t'ét'é ud'é.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **disid'éo**
- **úy** → **úyaga**
- **hélaw**
- **úho**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo **aní mí gil na mú athambay ta.**» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní athambay ja gán pumáthay?**
- **Ta na ní an kam apen? ... Thána gí awa ta pumáthay gá píyopíyo?**
- **Ta na ní athambay d'uk'ú gán so sá? ... Ta na ní ásiná lút athambay gá nasén?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

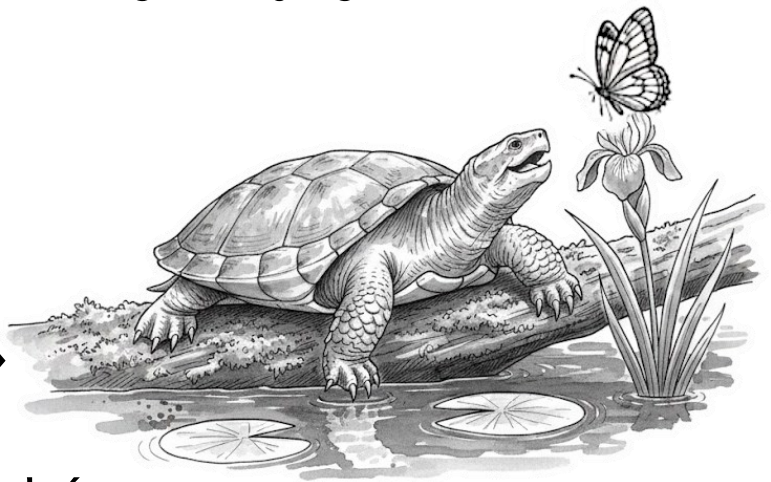
Thána he **gá** «Digá!»
 Athámbay he **gá** «Digá!»
 Thána he **gége** «Digá!»
 Athámbay he **gége** «Digá!»

2

Abi disid'éo ge, tháy sá athambay. An
 wiya pumáthay, án ja númá nasá. An ja
 kam thána, hean gá «Úyaga nasá!»

Thána thubán so,
 hean gá «Hélaw.»
 Athambay yalá
 gánan gá «Úho!
 D'ək'ú ta nasémá.»

Mit'i, an yal pa gə tháy.

3

th Th

thána thubá

Athambay wiya pumáthay.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **p'ut'a** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **p'**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní **uma** gil di? ... Yee, ta **p'ut'a!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gún apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Gí ta na ní alút gu p'ut'a?

An gí kot mosí suma mú ap'ut'a jécá agé po?

Mú upo kor wus bi nap'ut'a, ara jigí ta esír gís?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, **una** jagan gá **pi kaw**. An gil agé **pi k'áy**, té an kot b'ílí khala (') akujén. Uma gí gil b'ílíno? Una jagan gá **b'ílí kaw**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, ana he gá **p'**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **p'**, **uma** gí akaran abi jugá **p'ut'a**?» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **p'**, tees k'uy.»

thap'úr, úrú, jip'as, bubá, p'isa, súp, p'íp'i, t'ap'é, p'ét'é, b'ib'i, buná

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kas** k'úsú **p'**, tees k'uy.»

bala, p'át'á, apopóya, b'isa, kop', hop'o, phák'á, at'áp'ú, ap'érk'es, t'úric', sup'a, sut'a

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**p'ut'a**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **p'ut'a**.» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**t'a**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **p'u**.» Abi k'orón, yal musa (**u**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **p'**.»

2.2 Yal t'ap'é (**p'**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **p'**.» Abi k'orón, písá t'ap'é (**p'u**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **p'u**.» Písá t'ap'é (**t'a**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **t'a**.» Kaámá (**p'u**) gu (**t'a**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **p'ut'a**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**p'u**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: p'u, p'u, p'o ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **u** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **un** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **p'un**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

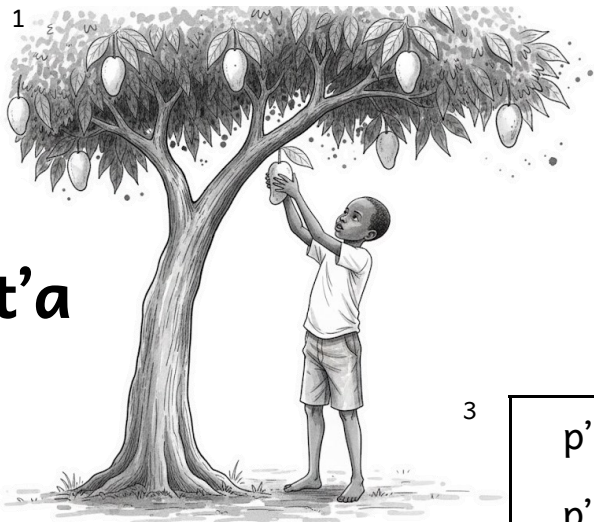
5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: a > t'á > p'ú > at'áp'ú**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

75

p'ut'a

p' P'

2

p'ut'a
p'ut
p'

p'
p'ut
p'ut'a

3

p'a
p'u p'i
p'ut p'it
p'o p'e
p'ot p'et

4

u un p'un

o ho p'o hop'o

a t'a p'é t'ap'é

á p'á t'á p'át'á

5

kop'

p'í p'i
p'íp'i

a t'á p'ú
at'áp'ú

p'í sa
p'ísa

t'a p'í
t'ap'í

bí p'a t'á
bíp'at'á

6

p' P'

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- Mú iyi t'ét'é gu khímí uta, b'a, wala biya mú ata nad'é, ana kot juga mú sék' gu imú tul. Juga sék', una dondol jét'ét'é akuíjé «mú», gí juga tul, una kaámá tan apad'yan. Mú an kot nacerá, una kaámá tan gu b'ílí kaámá « - ».
- **biya mú p'at'á → bip'at'á**
- **biya mú c'ic'í → bic'ic'í**
- **uta mú ahop'o buná → uho'po-buná**
- **b'a mú ad'em buná → b'ad'em-buná**

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú miná kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **uta-d'ám → uta-d'ámír**
- **d'uk'ú → d'uk'úeyan**
- **hop'o → hop'oeyan**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú uta-d'ámí at'áp'ú ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní at'áp'ú númá?**
- **Ta na ní uta-d'ámí at'áp'ú ta?**
- **At'áp'ú gí ledán gá d'uk'ú ta buná ní ar hop'o?**
- **Buná aphírka gu buná bip'at'á an gí koótá mosí?**

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

biya **mú** p'at'á

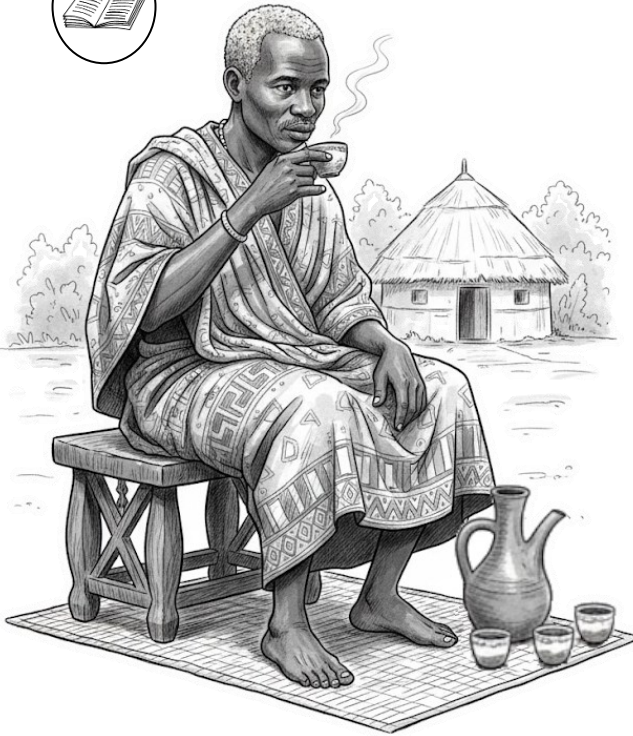
bip'at'á

biya **mú** c'ic'í

bic'ic'í

ɛta **mú** ahop'o buná ɛhop'o-bunáb'a **mú** ad'em buná b'ad'em-buná

2

At'áp'ú d'é anúmá hop'o buná. Mit'i, ɛta-d'ámír ja númá buná. Mú ar d'ɛk'úeyan kam, ar p'ɛt'a mángga, ja dayí jeén, olan, d'eman. Ar ja thíran gá at'áp'ú. Mú at'áp'ú hop'oeyan, ar toótóar gá «Ta na ní bunéno p'át'á gán mot'o?» ɛta-d'ám yalá gáran gá «Ta jayí aga ɛwú tan apá bip'at'á.»

3

1 2 3
p

1 2 3
P

p'ɛt'a at'áp'ú

Ar hop'o buná bip'at'á.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **phut'a** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **ph**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní **uma** gil dī? ... Yee, ta **phut'a!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Po gí akam ta phut'a akámáy?

Ta na ní ata phut'a?

Ta maa máy ní po akam apen?

Ta na ní po ata gu mátam?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, **una** jagan gá **pi khab**. An gil agé **pi k'áy**, té an kot (**ha**) akujén. Uma gí gil héno? Mú an î pad'yan gu jénat'ap'é d'é, **una** jagan gá **b'ílí khab**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, ana he gá **ph**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **ph**, **uma** gí akaran abi jugá **phut'a?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Ap'yéno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **ph**, tees k'uy.»

phíli, sup'a, **phót'ó**, p'át'á, **opho**, t'ap'é, **puur**, **phoo**, kop', **phíyá**, bubá,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Ap'yéno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **ph**, tees k'uy.»

phák'á, p'ísa, **phátá**, **kanga**, phay, **nakha**, iphi, **phará**, **phot**, **b'isa**, **bala**

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'un

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**phut'a**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **phut'a**.» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**t'a**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **phu**.» Abi k'orón, yal musa (**u**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **ph**.»

2.2 Yal t'ap'é (**ph**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ph**.» Abi k'orón, písá t'ap'é (**phu**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **phu**.» Písá t'ap'é (**t'a**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **t'a**.» Kaámá (**phu**) gu (**t'a**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **phut'a**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**phu**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: phu, phi, phe ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khih, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ay** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **phay**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

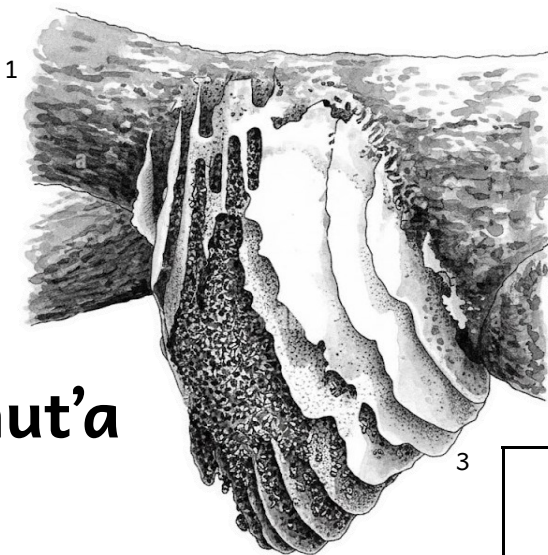
5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: i > phi > iphi**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

77

ph Ph

phut'a

2

phut'a
phu
ph

phut'a
phu
ph

pha
phu phi
phɛ phi
pho phe
phɔ phe

4

a ay phay

ó phó t'ó phót'ó

á phá rá phárá

ì phi líl phìlìl

5

phoo

phí

ì phi
ìphi

phú

phút'

phɛ t'ì na
phɛt'ina

6

ph Ph

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- Jét'ét'é mú ɯna juga gá bérɓ (mú alút ta na mú ɯn ta), apa kóreng ana númá pisá «-ey» akuíjén.

ju → ju-ey → juey

gil → gil-ey → giley

- Mú bérɓíni agut tan gu «a», «-ey» akuúć'á «a».

usa → usa-ey → usey

wiya → wiya-ey → wiyey

- Mú «a» kot b'ílí k'úsú, ana khí «ey».

b'erá → b'erá-ey → b'eréy

y'á → y'á-ey → y'éy

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- b'eréy
- gilá je awus
- mit'i

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú Aphút' ta.*» Abi k'orón, he bit'í ɯd'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Aphút' ja ta kámáy? ... Ta na ní ar ja gán pen?
- Ta na ní aphút' ta ní ar kamey mátam?
- Ta na ní Aphút' ta gu mátam mú ar sak'a?
- Po aábá ta sítam es gís?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Ar j̣ɛ.

Ab g̣il bay.

ʈn usa maa.

Aga wiya pa.

ʈn b'érá.

Mana y'á.

Mú ar j̣ɛy,

Mú ab g̣iley bay,

Mú ʈn usey maa,

Mú aga wiyey pa,

Mú ʈn b'eréy,

Mú mana y'éy,

Aphút' phút' ḅi phut'a ta.

Mú ar b'eréy besí phut'ina,
ar kanga phú mátam.

Ar g̣ilá je aẉɛs, g̣il phut'a.

Mit'i, ar phú ɛt'í, phoo
sírér, sí phut'a.

Ar d'o mátam, ja tan gá si,
phían.

ph Ph

phut'a phú

Opho iphi sítam.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **k'osó** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **k'**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gíl dī? ... Yee, ta **k'osó!***»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

K'osó gí aiya asimán wala amumáli?

Espátá k'osó gu thána gí ta na?

Ta na ní po ata gu kogó k'osó?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jagan gá **ka kaw**. An gíl agé **ka k'áy**, té an kot b'ílí khala (') akujén. Uma gí gíl b'ílíno? Una jagan gá **b'ílí kaw**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **k'**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótóun gége «*K'úsú **k'**, uma gí akaran abi jugá **k'osó?***» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Ap'yéno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **k'**, tees k'uy.*»

k'ol, kuérú, k'át'á, nakha, k'olá, kari, k'oro, khab, kásak', k'áp'á, khic'á,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Ap'yéno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **k'**, tees k'uy.*»

khúbá, k'uy, gugu, jak', sik', gugel, b'ak', kanga, k'erem, gap, k'íná, ganggára

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**k'osó**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **k'osó**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**só**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **k'o**.*» Abi k'orón, yal musa (**o**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **k'**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**k'**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **k'**.*» Abi k'orón, písá t'ap'é (**k'o**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **k'o**.*» Písá t'ap'é (**só**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **só**.*» Kaámá (**k'o**) gu (**só**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **k'osó**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**k'o**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: k'o, k'u, k'w ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **as** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **k'as**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

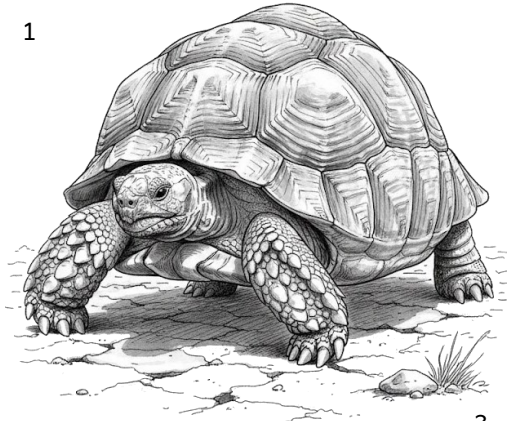
Jét'ét'é mú i pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndílí ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndílí ta pá k'úp'á, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndílí jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: k'á > má > k'ámá**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú i bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

79

1

k' K'

k'osó

3

2

k'osó
k'o
k'

k'
k'o
k'osó

k'a
k'u k'i
k'ɥ k'ɨ
k'o k'e
k'ɔ k'ɛ

4

a as k'as

ú k'ú mú k'úmú

ú k'ú sú k'úsú

a wa wat' k'wat'

5

k'ó

k'ás

k'á má
k'ámá

kó reng
kóreng

kɥ ga
kɥga

k'ó só
k'ósó

6

1 2 3

1 2 3

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **mit'i / mit'í** → Mú ún t'ap'é ta «**mit'i**» mú k'as b'ílí k'úsú apagutín, ana thubán gá ún y'á gu khímí nad'é. Mú ún t'ap'é ta «**mit'í**» mú kot b'ílí k'úsú apagutín, ana thubán gá ta na mú una díw.
- **mit'i / mot'o** → Mú ún t'ap'é ta «**mit'i**», ana thubá ta mú una tey d'ám mú sít'. Mú ún t'ap'é ta «**mot'o**», ana thubá ta mú una tey d'ám mú isú.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'úy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **sít'in** → **asít'in**
- **k'ósóan** → **ák'ósóan**
- **gájayí**

2.3 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo **aní mí gil tó k'osó ak'úpkáy.***» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Abi naóténo, k'osó gí î tan gís ak'úpkáy? ... An gí ta usíní?**
- **Ta na ní k'osó kuga gán?**
- **K'osó mú khúć'ú-je, an gí ta ta na ní an jigíey esín abesí b'isa?**
- **Ta na ní Hwar húk'ú gán k'osó, b'á gán kogo asít'inín?**

3. T'ap'é

Jéna'tap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Mit'i, ʉn y'á.

Mit'i, ar jʉ.

Mit'í ʉn y'á.

Mit'í ar jʉ.

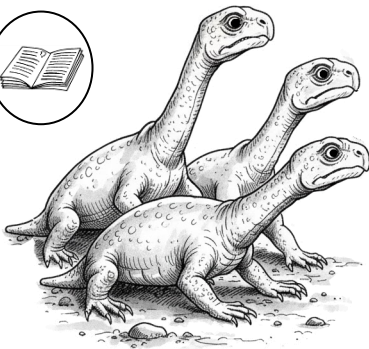
ʉn tan mit'i.

Ar tan mit'i

ʉn tan mot'o.

Ar tan mot'o.

2

Ak'úpkáy, k'osó k'ó k'ás kogo asít'in. Mú ana y'á uphí, ana kʉga gájayí mit'í b'isa ák'ósóan. Mit'i, k'osó d'é kam jaw, b'án asít'in. Mú b'isa temey k'ámén, an k'ayán se. Mit'i, k'osó kóreng cuwa jaw asít'in d'ere. Tan ní k'osó kot gán kogo asít'in agé píyéno.

3

k'

K'

k'osó k'ámá

K'osó k'ósó k'úk', k'ámán.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **khúbá** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **kh**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní **uma** gil dī? ... Yee, ta **khúbá!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gūn apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Khúbá, po gí ata tan gís? ... Una phá'á tan abi wawú máy?

Ta na ní ta natá khúbá?

Ta na ní ta natá condá?

Eshátá khúbápumáji gu khúbáwus gí ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, **una** jagan gá **ka khab**. An gil agé **ka k'áy**, té an kot (**ha**) akujén. Uma gí gil héno? Mú an î pad'yan gu jénat'ap'é d'é, **una** jagan gá **b'ílí khab**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, ana he gá **kh**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **kh**, **uma** gí akaran abi jugá **khúbá?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Ap'yéno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **kh**, tees k'uy.»

khit, kheyá, k'erem, sik', k'íná, khák'a, k'olá, khút, k'oro, k'uy, khárúm

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Ap'yéno, agaá ótá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **kh**, tees k'uy.»

k'áp'á, kharí, khó, kásak', k'ol, k'át'á, khokhor, khotó, khí, khum, k'ósó

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'un

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**khúbá**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **khúbá**.» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**bá**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **khú**.» Abi k'orón, yal musa (**ú**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **kh**.»

2.2 Yal t'ap'é (**kh**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **kh**.» Abi k'orón, písá t'ap'é (**khú**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **khúbá**.» Písá t'ap'é (**bá**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **bá**.» Kaámá (**khú**) gu (**bá**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **khúbá**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**khú**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén ótá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: khú, kho, kha ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khit, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **ab** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **khab**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: khú > gu > khugu**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

81

1

kh Kh

khúbá

3

kha

khu

khi

khɛ

khi

kho

khe

khɔ

khe

2

khúbá

khú

kh

kh

khú

khúbá

4

a

ab

khab

a

kha

gá

khagá

á

khá

pá

khápá

o

kho

tó

khotó

5

khaa

khom

khɛ gɛ

khɛgɛ

khí mí

khímí

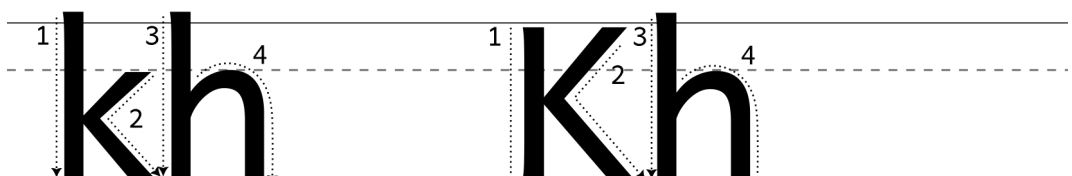
khe ya

kheya

kha ní sɛ k'á

khanísɛk'á

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngéc bit'í gége...

- K'út'ur, an kot t'ap'é suk'á: ta délí k'út'ur gu t'ap'é jugén.
- Délí k'út'ur, an ní ge: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10.
- T'ap'é jugá k'út'ur, an ní ge: d'yan, suk'á, tusu, hwan, muthák'uy, khaníd'e, khanísuk'á, khanítusu, khaníhwan, k'uyasuk'é.

Hé bit'í ún k'ó gá suk'á wala tusu abi búluk, ún raará t'ap'é k'út'ur gu jugén, ún pisá raará kúndílín.

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- khí → khikhi → khikhian
- suk'á → khanísuk'á
- ikóreng
- asimán

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú kam khaa khanísuk'á.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Ta khaa pagís ní khom pumá khúbá?
- Khab gí sak'a ta khúbá kámáy?
- Ta na ní ju khikhi khaa b'íbi?
- Khaa gí adandayí khúbá gu k'olá? ... Gá na?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

1 d'yan

6 khaníd'e

2 sək'á

7 khanísək'á

3 tusu

8 khanítusu

4 hwan

9 khaníhwan

5 muthák'ay

10 k'ayasək'én

2

Khaa khanísək'á khom pumá khúbá. Khab
khabú akhímí thál, sak'a khúbá бага. Es
khugú khaa, k'úp wutan, an kheya ji.
Paráng jə khikhian b'íbi, k'oso ikóreng.
Khaa mǝ b'erá uphí, an kóy asimán.

3

kh Kh

khúbá khaa

Khab sak'a khúbá бага.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **c'ígí** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **c'**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní umaa gil di? ... Yee, ta **c'ígí!***»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gən apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

C'ígí gí awa ta kámáy?

C'ígí gí kot ta se pagís?

C'ígí gí akoy tan gís?

Espháta c'ígí gu khí gu wujá gí ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jugan gá **ca kaw**. An gil agé **ca k'áy**, té an kot b'ílí khala (') akujén. Uma gí gil b'ílíno? Una jugan gá **b'ílí kaw**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **c'**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ían, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **c'**, uma gí akaran abi jugá **c'ígí?***» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá óta gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **c'**, tees k'uy.*»

c'ec'e, c'e, c'úd, b'ac', cu, cocomot, cópó, c'a, cot, cimit, b'ic', chát,

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá óta gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **c'**, tees k'uy.*»

c'í, cor, c'ém, c'ac', cobá, b'úchá, c'úg, c'úlúl, cim, cuwa

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**c'ígí**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **c'ígí!***» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**gí**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **c'í!***» Abi k'orón, yal musa (**í**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **c'**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**c'**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **c'**.*» Abi k'orón, pisá t'ap'é (**c'í**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **c'í!***» Pisá t'ap'é (**gí**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **gí!***» Kaámá (**c'í**) gu (**gí**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **c'ígí!***»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**c'í**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén óta, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: c'í, c'í, c'e ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **ac'** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **c'ac'**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: c'á > nó > c'ánó**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'a mún.

83

1

c' C'

c'ígí

3

2

c'ígí
c'í
c'

c'
c'í
c'ígí

c'a
c'u c'i
c'ɥ c'ɨ
c'o c'e
c'ɔ c'ɛ

4

a ac' c'ac'

á c'á má c'ámá

ɥ c'ɥ c'ɥ c'ɥc'ɥ

e c'e c'e c'ec'e

5

c'úg

c'ɔp

c'á nó
c'ánó

c'e

c'ɨ

c'ɨ k'ír
c'ík'ír

6

c' C'

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **ar** → mú «ar» to at'áy, k'as «a» ak'uyíkhít, ana lút tan gá ar tan muthá.
- **ara** → mú «ar» kot «a k'áy» ak'uyíkhít, ana lút tan gá ara tan gá píyopíyo.
- **ará** → mú «ar» kot «á b'ílí k'úsú» ak'uyíkhít, ana lút tan gá ar d'uk'úan kur ta.
- An to mit'i d'ere gu **ab/aba/abá, an/ana/aná, aga/agaa/agaá, mana/manaa/manaá, mina/minaa/minaá**, gu **uma/umaa/umaá**.
- **i** → t'ap'é «i» to at'éen. Mú ana lút ta na mú iyi ta gá píyopíyo, una pisá ta «yi» ak'uyíkhít. Mú ana lút ta na mú i d'uk'ú kur ta, una pisá ta «yí» (gu b'ílí k'úsú) ak'uyíkhít. **i/iyi/iyí**

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- **Abi disid'éo ge**
- **t'a, k'úp → t'ak'úp → at'ak'úp → at'ak'úpín**
- **laáláy**
- **toótóan**

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo **aní mí gil na mú xxxxxx**.» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- **Ta na ní c'ígí kam?**
- **Ta na ní phoo c'ánó?**
- **Ta na ní anúamá k'ámá c'ánó?**
- **Gí ta na ní c'úg c'ánó abi cí?**

3. T'ap'é

Jéna't'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Ar tan.

Ara tan.

Ará tan.

Aga tan.

Aga a tan.

Aga á tan.

Mana tan.

Mana a tan

Mana á tan.

Mina tan.

Mina a tan

Mina á tan.

Ṭma tan.

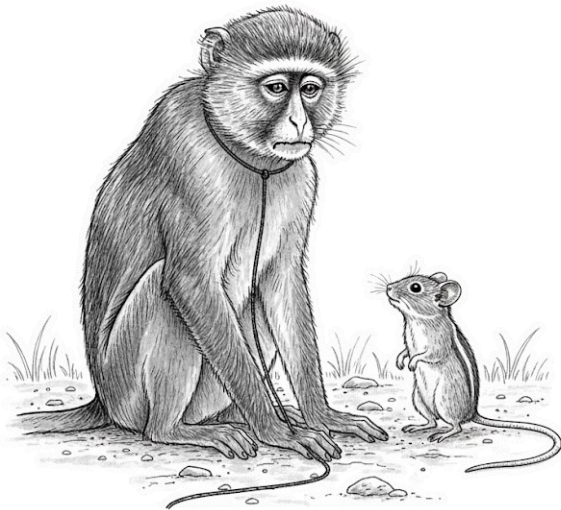
Ṭma a tan

Ṭma á tan.

I tan

Iyi tan

Iyí tan.

Abi disid'éo ge, c'ígí kam
c'ánó m̃ú cí phoo. C'ɔp to
ayíla at'ak'úpín anúmá
k'ámén. C'ánó laáláy c'ígí gá
«C'úgaga!»

C'ígí toótóan gá «Ta na ñí
iyí khíaga?»

C'ánó he gá «Agaá khíay c'é
kh̃ba.»

C'ígí óyán, c'úg c'ánó.

c'

C'

c'ánó c'ígí

C'ígí c'úg c'ánó abi cí.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **chat** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **ch**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «Ta na ní *uma* gil di? ... Yee, ta **chat!**»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gún apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

Po gí akam ta chat akámáy?

Po gí ak'ama chatí wala d'úk'ú? ... Gá na?

Nasá chat gí ta na?

Esphátá chat gu kúrák gí ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «Jénat'ap'éno, *una* jagan gá **ca khab**. An gil agé **ca k'áy**, té an kot (**ha**) akujén. *Uma* gí gil héno? Mú an î pad'yan gu jénat'ap'é d'é, *una* jagan gá **b'ilí khab**.» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «Jénat'ap'éno, ana he gá **ch**.» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i.

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «K'úsú **ch**, *uma* gí akaran abi jugá **chat?**» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **ch**, tees k'uy.»

kechá, c'a, cor, tochá, c'ec'e, c'í, cimit, pachá, c'úd, cópó, cocomot, chap, chay

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **ch**, tees k'uy.»

achara, cobá, d'úchá, cu, cim, chap, chay, tháy, c'úg, b'úchá, koko, cir, c'ém

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'ún

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**chat**). Toótó bit'í gége «Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **chat**.» Abi k'orón, musa khímed'é jét'ét'é mú ta (**t**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «Khímed'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **cha**.» Abi k'orón, yal musa (**a**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «Khímed'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **ch**.»

2.2 Yal t'ap'é (**ch**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ch**.» Abi k'orón, pisá t'ap'é (**cha**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **cha**.» Pisá t'ap'é (**t**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **t**.» Kaámá (**cha**) gu (**t**) apad'yan, toótó bit'í gége «Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **chat**.»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú ún teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**cha**). Toótó bit'í gá «Néno ahe tan gís?» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: cha, chi, chu ...**) totún mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú ún teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khít, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís?... Yee ta **ay** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **chay**.» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú î pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú úná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: xi > xá > xixá**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú î bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'a mún.

85

1

ch ch

chat

3

cha

chu

chi

ch

ch

cho

che

ch

ch

2

chat

cha

ch

ch

cha

chat

4

a

ay

chay

a

cha

ra

achara

á

chá

pa

pachá

ú

b'ú

chá

b'úchá

5

cháp

chay

d'ú chá

d'úchá

ke chá

kechá

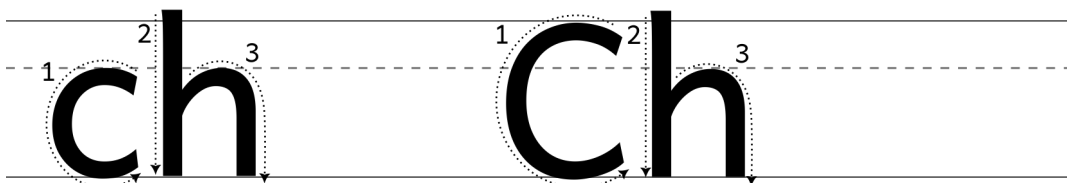
pa chá

pachá

chú khét

chúkhét

6

1. Girámerí t'á Po.

1.1 He bit'í ún gil id'yaní camdúk. Pagát'ét'é mú î kusín, ún temean gu kúndíl. Abi k'orón, í kúndíl gúnan gá d'yan d'yan.

1.2 Toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní thóma apen?*»

1.3 Pisá toótó bit'í gége «*Abi pagát'ét'éno mina kúndíl ge, ta na ní koótá mos apen?*»

1.4 Ngec bit'í gége...

- **sá maa / sán** → mú ɰna kaará pá «maa» gu «an», ana kaámá gu «sá», gí igutí k'úsúkhátá-t'a gá «á» akuc'á «a» mú ta imú «an».
- **k'ama wac'a / k'aman** → mú ɰna kaará pá «wac'a» gu «an», ana kaámá gu «k'ama», gí igutí k'úsúkhátá-t'a gá «a» akuc'á «a» mú ta imú «an».

2. Naótá

2.1 He bit'í ún gil súra mú to isuk'á pa. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

2.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- d'o → d'úchá → d'úchán
- asimán
- teme → temean

2.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú chat d'é ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

2.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- Gí ta na ní cúc chat es? ... Gá na?
- Achara jekisí chat gí ta na?
- Ta na ní chat ja ta?
- Mú an yaley besí chat kóreng, ta na ní an ótá?

3. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Ar sá maa.

Ṭn k'ama wac'a.

Ar sá-an.

Ṭn k'ama-an.

Ar sán.

Ṭn k'aman.

2

Chat d'é, sá wac'a gṭ phí ji, an cúcan es
asimán. Achara d'é jṭan ak'úp gá án síná
teme maa mú alút po.

Mit'i, an ja pa mú po k'ó
pen, gíl chay gṭ nasut'a.
An d'úchán, temean. Mú
an ja yaley besí chat
kóreng, an chápan, he
gá «Aga ja ta uphí bi iyá
sé.»

3

ch Ch

chat achara

Chat cháp phí chay.

1. Jét'ét'é nathubá (Ta **zita** mú athubá jénat'ap'é jekis gá **z**)

1.1 Thubá súra, toótó bit'í gége «*Ta na ní uma gil di? ... Yee, ta **zita**!*»

T'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í. Thubán gá bit'í, kúndílan. He bit'í úmá thubán gu apad'yan, úmá kúndílan apad'yan. He bit'í gá d'yan d'yan ún thubán ún kúndílan.

1.2 Totó gu khímí súra:

K'úp'k'óc'ó gí kot zita pagís?

Zita gí at'ét'é ta t'á d'yan ak'úp'k'óc'ó? Gá na?

Mosí zita mú k'ó k'úp'k'óc'ó, ta na ní uma gil gu khímín?

Esphátá zita gu ubígí gí ta na?

1.3 Thubá bit'í jénat'ap'é jekis mú jét'ét'é athubá. «*Jénat'ap'éno, una jugan gá **ze**.*» Thubá bit'í k'úsú jénat'ap'é jekis. «*Jénat'ap'éno, ana he gá **z**.*» He bit'í ún yaálá k'úsú jénat'ap'é je. Yaálán je gu he mit'i. *He bit'í gá «Jénat'ap'éno, an to at'én gá ikóreng, gájayí k'úsún to ta bi t'á Pamé. An k'as bi t'á Bilúgu gu Modín.»*

1.4 Jét'ét'é nathubá mú i káy t'ap'é, yal thubá bit'ílan, úmá kúndílan gu bit'í apad'ayn. Toótóun gége «*K'úsú **z**, uma gí akaran abi jugá **z**?*» Yal t'ap'é jénat'ap'é jekis je tusu, athubá bit'í k'úsún.

1.5 Pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **kot** k'úsú **z**, tees k'uy.*»

zay, jay, susu, zoo, gázayí, zita, gájayí, ze, ji, je, zi, zin

Yal pogo gu bit'í gu khímí kará k'úsú jekis. «*Apíyeno, agaá otá gúma jét'ét'é kóreng. Úmá karan án k'áy. Mú jét'ét'é d'é **k'as** k'úsú **z**, tees k'uy.*»

zayú, Jijangó, ju, zayí, zóye, so, Zangúwé, jerú, jiíní, Zizangúwé

2. K'ayá jét'ét'é us gu yalí húk'un

2.1 Yal t'ap'é jét'ét'é nathubá abi wurit'ap'é c'í (**zita**). Toótó bit'í gége «*Jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **zita**.*» Abi k'orón, musa khíméd'é jét'ét'é mú ta (**ta**) gu k'uy. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **zi**.*» Abi k'orón, yal musa (**i**) gu k'uy d'ere. Toótó bit'í gége «*Khíméd'é jét'ét'éno ahe tan gís? ... Yee ta **z**.*»

2.2 Yal t'ap'é (**z**) abi wurit'ap'é c'í. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **z**.*» Abi k'orón, písá t'ap'é (**zi**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **zi**.*» Písá t'ap'é (**ta**) abi wurit'ap'é c'í apad'é. Toótó bit'í gége «*Jénat'ap'éno ahe tan gís? ... Yee, ta **ta**.*» Kaámá (**zi**) gu (**ta**) apad'yan, toótó bit'í gége «*Mú jénat'ap'éno akaámá mot'o, ana he tan gís? ... Yee, ta **zita**.*»

3. Kúndílí jénat'ap'é jekis apad'yan gu k'úsúkhátá-t'a

T'ap'é jénat'ap'é jekis gu k'úsúkhátá-t'a ab'igín agé mú un teyan abi itusú camdúk. Káy thubá bit'í pa mú thómá gu Jét'ét'é nathubá (**zi**). Toótó bit'í gá «*Néno ahe tan gís?*» Naná gún yalén otá, ún tan abibán. Yal thubún pakóreng gá d'yan d'yan (**ithubén: zi, zi, ze ...**) totán mit'i d'ere.

4. Húk'ú jét'ét'é kóreng

T'ap'é jénat'ap'é án dondol agé mú un teyan abi ihwaní camdúk. An káy ad'ok'om ja b'erá khih, kúndílan gu bit'í apad'yan. Toótó bit'í gége «*Néno ahe tan gís? ... Yee ta **a** ... Gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **aw** ... gí néno ahe tan gís? ... Yee ta **zaw**.*» Tan mit'i abi camdúk kóreng d'ere.

5. Kúndílí jét'ét'é jekis

Jét'ét'é mú i pakúgus abi imuthák'uy, bit'í ákam ikórengín abi naótá mú uná kúndíl ajikén. Mit'i, úmá raará kúndílín apad'yan gu bit'í. Mú an kot pa suk'á wala tusu, káy kúndíl ta pá k'úp'k'áy, ja bi isuk'á pa, ja ja mit'i... apagutín kúndíl jét'ét'é ab'igín. (**ithubén: xi > xá > xixá**)

6. T'ap'é

Jénat'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'et'é mú i bi ikhaníd'yan, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

87

1

z Z

zita

3

2

zita
zi
z

z
zi
zita

za
zu zi
zɬ zɨ
zo ze
zɔ zɛ

4

a za zaw

a za yú zayú

a za zay

e ze mú bor zemúbor

5

zɬ

ze

x

zi

x

x

6

1 1

z Z

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- k'úp → k'óc'ó → k'úpík'óc'ó → ak'úpík'óc'ó
- apíyéno
- khór
- kísí
- míliaon
- bílíyon

1.3 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil k'ó zita ak'úpík'óc'ó.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.4 Mú bit'í kúndílan muthá, totóun gége:

- K'úpík'óc'ó gí kot zita pagís?
- Mina zita, ta na ní mí síná ta aní mí kam k'ók'áy ak'úpík'óc'ó?
- Ta na ní mí t'ak'á aní mí naná k'úpík'óc'ó nok'á?
- Gí mina po, ta na ní mí ta aní t'a mína án naná sísi akuíje?

2. T'ap'é

Jéna't'ap'é wala jét'ét'é wala pagát'ét'é mú î bi itusu, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

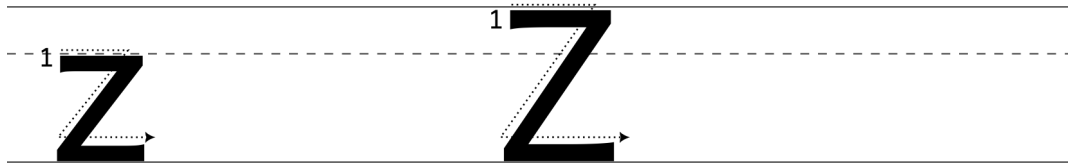
1

Zita káy cópó ak'úpík'óc'ó.

Apíyéno, zita jaa say. Ʋn say gá kısı d'yan. Ʋn say gá mílíyon d'yan. Ʋn say gá mílíyon mú ta khór. Gá Ʋsín, zita jaa poot mílíyon mú ta kısı, mú tan ní Ʋna jiga gá bílíyon. Mit'i, an k'áy gá mí kumá-je gá k'úpík'óc'óno, gájayí mina ab'igín, mina tá bíbánín.

2

zita zoo

Zita kam k'ók'áy ak'úpík'óc'ó.

WONE 4

Naótá

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- k'ó pad'yan
- na mú minaá usa
- an wiya sényji
- jayíjway mína muthá

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

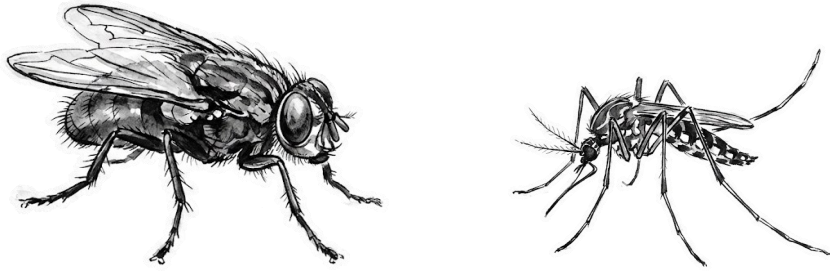
1.4 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú khínyc'á gu tas ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Ta na ní khínyc'á gu tas númá?
- Ta na ní khínyc'á phac'?
- Ta na ní tas phac'?
- Gutí khínyc'á gu imú tas, an to tan gís?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Khínyc'á gɥ armér gá tas, ɥn **k'ó pad'yan**. Atéyed'éo ge, khínyc'á he tas gá «Arme, mí y'á númá **na mɥ minaá usa!**» Mit'i, ɥn y'á. Mɥ ɥn î ay'éy ajepúr, tas thók'ó cuy. Khínyc'á phac'an asimán, agé mɥ jik'ay ja súléyan. Gájayí jik'ay súlá khínyc'á, **an wiya sényji**, án ja t'am je. Mɥ an w'á s'íná t'amey je, an maáchá k'úp. Mɥ tas ja kamey khínyc'á maáchéy k'úp, an kará carí khínyc'á, phac'an asimán agé mɥ an ja tɥúséy. Mit'i, **jayíjway mína muthá**.

2

Khínyc'á gɥ armér gá
tas, ɥn k'ó pad'yan. ɥn
y'á númá na mɥ ɥná
usa. Khínyc'á óyá cuy.
Tas óyá c'ámá.

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- k'úp, káy, k'óc'ó → k'úpkáyí k'úpík'óc'ó
- c'ac', k'áy, khó, -ín → c'ac'ín k'áy, c'ac'ín khó
- khapa ac'áng
- cir ajika
- c'í amis
- p'át'á atúr

1.3 T'ét'éni î was di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú c'ac'í awulpúy khó gán.» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Ta na ní c'ac'í awulpúy khó gán ak'úpkáy?
- Ta d'iw kóreng máy ní awulpúy acár gá ín k'ak'áy?
- Ta lit máy ní kúná awulpúy?
- Uma gí káy gílhá kondó awulpúyí?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Abi k'úp^hkáyí k'úp^hk'óc'ó,
awulpúy k'as kondo. Mit'i, mé
Hwar jugey d'iw ab'igín ún y'á
thubár es, mé awulpúy kareyan,
c'ac'ín khó. An he gá «Títí k'áy
gájayí an **khapa ac'áng**. Acici
k'áy d'ere, gájayí an **cir ajika**.
Kurán ta ac'ánggur, an k'áy,
gájayí an **c'í amis**. Gí aga,

gílímá ta sé. Mé agaá ja thubá esímá gá Hwar, aná mayaga es.»
Mé akíl karey t'ét'é awulpúy, an hean gá «Haémá, c'ac' m'íní án
naná khó. Paga suyénímá d'é.» Mit'i, awulpúy paga suyéní akíl
mé p'át'á atúr, b'án aɬs. Tan ní awulpúy kot gán kondo agé
píyéno.

Mit'i, jayíjway mína muthá.

2

C'ac'í awulpúy khó

gájayí an k'as kondo.

Akíl khí awulpúy suyén

mé p'át'á atúr. Mit'i,

c'ac'ín k'áy asimán.

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «*Naótá mú mináá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- ápéni
- wawu, ji → wawúji → awawúji
- kara → kaará → kaará-c'e → un kaará-c'e
- kus, je → kusí je → kuíje → kuíjén → akuíjén

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú hút gu abongk'ó ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

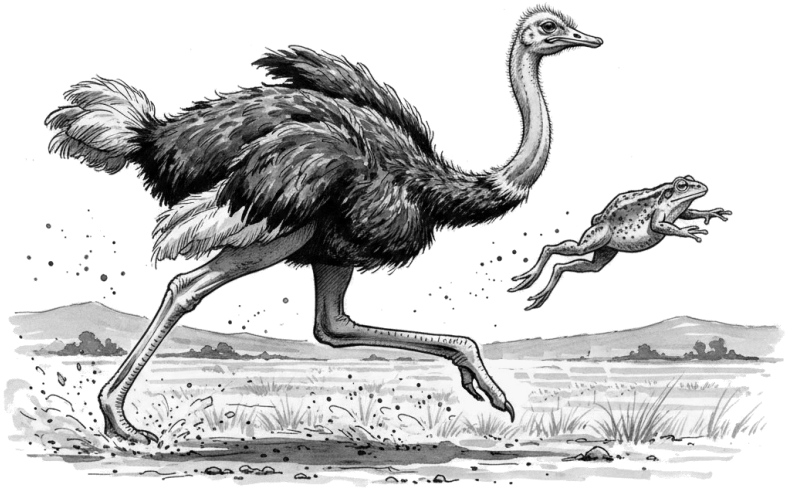
- Ta na ní hut ngaká gán d'ám gu abongk'ó?
- Ta na ní abongk'ó númá gán gá ún pota tan gu hút awawúji?
- Abongk'ó gí koko ta hút je gís?
- Abongk'ó gí poot hút gu wat gá usíní? ... Gá na?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Abi disid'éo ge, h́t ngaká d'ám
g̃ abongk'ó. H́t carí abongk'ó
gá an k'as wat, gájayí an tul. Tée,
abongk'ó waagan he gá aná poot
h́t g̃ wat. **Ápéni**, h́t he
abongk'ó gá «Mí to pota.»

Abonk'ó he gá «An k'áy. Tée, mí
pota tan **awawúji** gá tan ní
k'áy.»

Akámíni, **un kaára-c'e**, h́t óyán gá ún pota tan **awawúji**. Pa mú disí pota
isúey, abongk'ó khatá-t'a ab'igín gá án phatés akuíso. Mit'i, an tan.

Apa mú abongk'ó k'úpkáy káyey pota g̃ h́t, pa mú an l'il pen, tan ní ana b'a
pen. Mú h́t wiyey, abongk'ó d'é alil **akuíjén**. Mú h́t yal wiyey asimán,
abongk'ó d'é yal l'il akuíjén d'ere. Kurá h́t án pho-es, ána wiya g̃ kawín
ab'igín, an c'á kot abongk'ó mú alil **akuíjén**. Mit'i, h́t ja khugú abongk'ó gá an
khó g̃ wat, to k'as, gí abongk'ó phatá tes akuíso ab'igín.

Mit'i, jayíjway mína muthá.

2

Pa mú disí pota isúey,
abongk'ó khatá-t'a
ab'igín gá án phatés
akuíso.

Mit'i, an tan.

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «*Naótá mú minaa kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- Abi disid'éo ge
- Akámíni
- Abi k'orón
- mete → methá → methá-ar → methár → methár uphí

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú alíya phí gán si.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

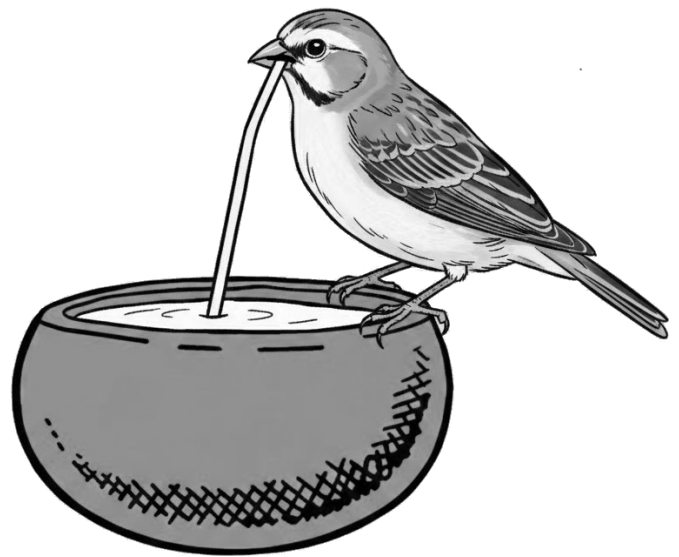
- Ta d'iw máy ní ta koró d'iw? ... Ta imáy ní ta usuk'é?
- Ta na ní alíya phí gán si?
- Ta nakhó máy ní alíya ta apa mú an ja huuyey si?
- Mí waag-es mína gís gu phí si?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Atútún, gok'ol ta koró d'iw, akále ta uisén, gí alíya ta usina mún. **Abi disid'éo ge**, ɛn juga ɛkoro sɛk'énɪ bɪ c'ac'k'áy. ɛn y'á gɛ usina mún apad'yan. **Akámínɪ**, ɛn káy si gɛ iphi, alíya ja tochá pa mé alút bisina-ɛkoro. Ápénɪ, koro tón he uisér gá «Mí jugú usina mína, ár jɛ b'á t'a.»

Apa mé alíya jɛ b'éy t'a, ɛn hear gá ár yal pa toór, téé ar kha, gájayí ar hɛɛy si. **Abi k'orón**, ara k'asa ɛkorór t'ét'é at'a. Mit'í, ɛn pho thiar, **methár uphí** abi natér. Ta jayí nénɪ ní alíya ausa gán kure gɛ kíw. Mit'í, jayíjway mína muthá.

2

Alíya ta usiná ɛkoró
d'iw. An phí si,
hɛɛyan. Mé an kétey
ɛkorón, ɛn methán
uphí abi natén.

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «*Naótá mú minaá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- d'yan, kiw → ad'yankiw
- thap'úr, bay → thap'urí bay
- aga, kúná, -ay → aga kúná-ay → aga kúnáy → ágá kúnáyí?
- coko, je → jecoko → ubígí óyá jecoko asimán

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú ad'yankiw kot gán kiw asusu.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndíln ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Ak'úpkáy, ad'yankiw gí to tan gís?
- Ta na ní ad'yankiw aóyá? Gí ta na ní tolan?
- Un gí akam ad'yankiw apa mína? ... Una kam tan akámáy?
- Naóténo gí ta usíní? ... Tan ní ad'yankiw kot gán kiw asusu?

2. T'ap'é

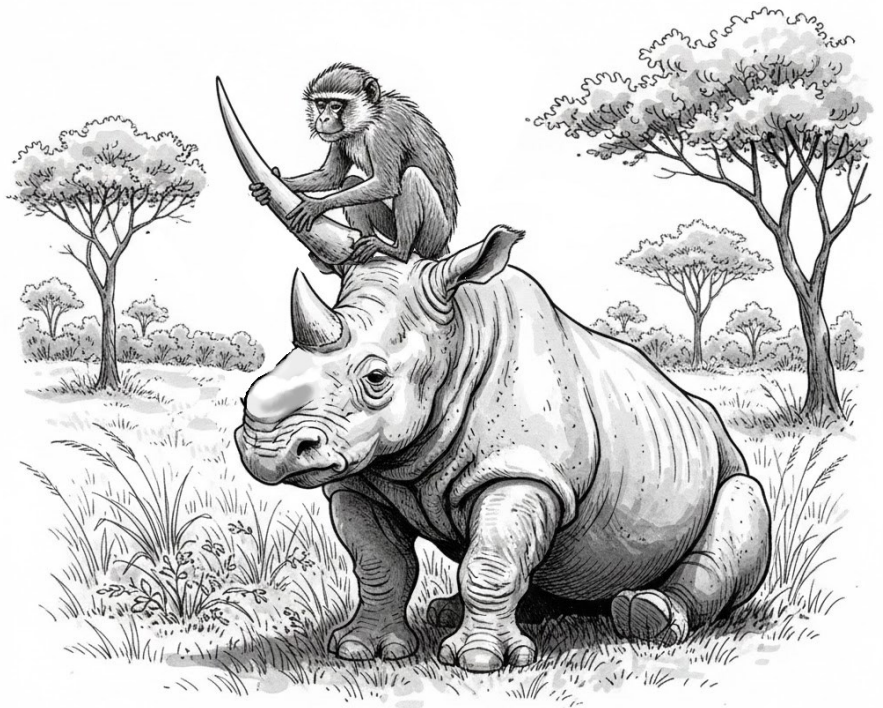
Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Atútún, **ad'yankiw** kot kiw sək'á ak'úp agé suma kóreng. Ad'yankiw, an óyá k'apá gə suma kóreng, té an d'ək'ú je agıl asımán. Abi disid'éo ge, ad'yankiw gıl jaw tón mú to bi tálá so, cáran gá ta **thap'úrí bay**. Mit'i, an he gá «Era, mí k'apá!» Mú an k'asey na mú jaw yalá gán, an naap asıman, wiya besın, k'ápan. Mit'i, kiwın k'ayá, id'é k'ayá tıne, id'é tóthá k'úp. Mú ad'yankiw to aúrúey gə khímí k'ayá kiwın, ıbıgı karan. Mit'i, an jə toótóan gá «**Ágá kúnáyı?**» Ad'yankiw yalá gánan gá «An k'áy, í yal cúmága kiw ak'úp!»

Mit'i ıbıgı cúman kiw.

Tée, gájayı **ıbıgı óyá jecoko asımán**, an cúma tanan asıstı. Ad'yankiw, gájayı an d'ək'ú je agıl asımán, an d'ək'úan gıl. Tan ní ad'yankiw kot gán kiw asıstı agé pıyéno.

Mit'i, jayıjway mína muthá.

2

Ad'yankiw káy kot kiw
sək'á ak'úp agé suma
kóreng. Apıyéno, an
kot kiw tón gə kiw
khala asıstı.

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gíl súra. Toótóun gége «*Naótá mú mináá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- kus, so, cá → kusí so, kusí cá → kuíso, kuícá
- khelél → I khelélí?
- jény → d'uk'ú jény → d'uk'ú kur jény → d'uk'úey kur jény
- mina y'á pa → mí y'á pa

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gíl na mú bay gu hó ta.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Ta na ní hó ngaká gán d'ám gu bay?
- Hó gí y'á ta kámáy gu bay?
- Bay gí kaará ta c'e gu hó gá ún ta na?
- Gí ta masí wa ní ta si? ... Ta wa ní dandayí pota?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Atútún, bay ngaká d'ám gɛ hó. Bay he hó gá an poot hó gɛ kíw he. Tée, hó waagan he bay gá «Taga ní pootay gɛ kíw he.»

Mít'í, ɛn t'et'á, kaára-c'e gá ɛná y'á **kuíso** apa mú sít'és gɛ pa, ɛn y'á he kíw apen. Ʋd'é aótán gá mas gá mú abá kara kíwír áb tachá si. Mít'í, ɛn y'á **kuíso**. Mú ɛn y'á b'eréy pa mú sít' asímán, hó he bay gá «Í káyan.» Bay he gá «An k'áy.»

Bay kamálaw he kíw asímán agé mú k'úsú ja túséyan. Hó toótóan gá «**I khelélí?**» An he ga «Yee.»

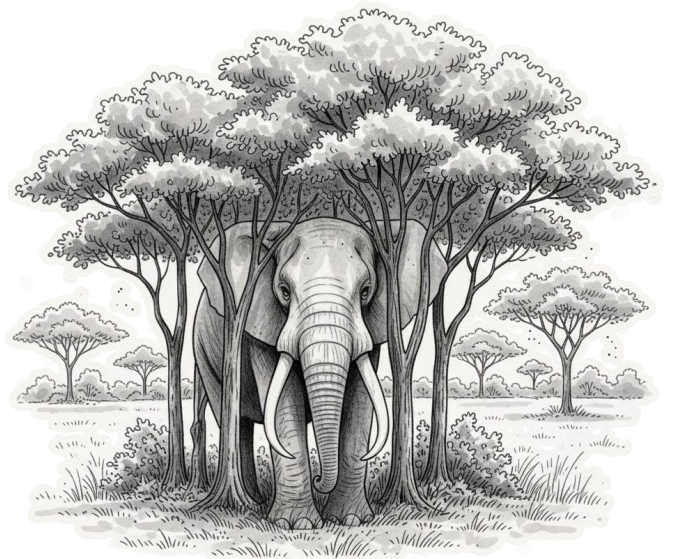
Mít'í, hó kará áhe kíw. Pa mú hó káyey kíw gɛ he, **d'ɛk'úey kur jény**, bay wiya kíwí ho ja poy **akuícá**. Mú hó kheléley kíw he, an númá bay. An k'as. Mít'í, an juga bay toótóan gá «I gí gay?»

Bay he gá «Aga ní akuícá ge.» Mít'í, hó hean gá «Jɛ uphí, **mí y'á pa.**»

Mú ɛn b'eréy pa, masí bay d'ɛk'ú si ta, gájayí ab d'ɛk'ú kíwí kajúm kara. Tée masí hó, ab ta si mú tón asímán, gájayí ab kara kíwí kajúm.

Mít'í, agé pýéno mú bay akara kíwí hó ana póy akuícá.

Mít'í, jayíjway mína muthá.

2

Bay wiya kíwí ho ja poy
akuícá. Hó juga bay
toótóan gá «I gí gay?»
Bay he gá «Aga ní
akuícá ge.»

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «*Naótá mú mináá kúndíl, aná síná ta khímí na?*»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- lílmó → lílmó-ír, lílmó-íb, lílmó-ímá → lílmór, lílmób, lílmómá
- lúna kós abi → lílmó mú una kóséy abi
- ji → jikén → jikénín → ajikénín
- jijikén → ajijikén → ajikénín ajijikén
- b'apaya, bit'í → b'apaya gu bit'í → b'apaya gu bit'íb

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú khaa anúmá at'áso.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Gí ta jayí na ní b'apaya akhayá gán je gu bit'í khaa?
- Mú b'apaya ju toótóey khaa gí ta t'ét'é mú k'áy ní khaa yalá gání?
- Sísí lílmó gí aisú asimání? ... Gá na?
- B'apaya gí apoot khaa gu phayí?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Naótá b'apaya gɛ khaa

Atútún, khaa gɛ b'apaya an tá phal. B'apaya, an kot **lílmo mú ɛna kóséy abi**. Tée khaa, an k'asan. Atéyed'éo ge, khaa ja pá b'apaya, ja taámán lílmo án jɛ kós abi gá bit'ín, gájayí bit'ín k'ás abi. Mit'i, b'apaya khán lílmo. Khaa pagan, yal peén. Mú khaa kóséy abi gá bit'ín muthéy, an b'á lílmo aku, jény, d'ɛk'ɛan kamálw yal gá b'apaya. Mú khaa jényey, d'ɛk'ɛey lílmo kur yal gá b'apaya, b'apaya cangí adímén d'é, án jɛ paga lílmo apá khaa. Tée, khaa he adímé b'apaya gá «Mú iyí ja kam kwan, ótá gában gá bit'ímá sisi lílmo. Tée apíyéno, aga to anúmán. Mú agaá kaman, agaá phaan.» Mú adímé b'apaya ja ótéy na mú khaa he gá kumú, c'ac'ín khó asímán. **Ajikénín ajjikén**, b'apaya phút' besí khaa, ɛn y'á t'et'á gɛan gɛ khímí lílmo. Mú b'apaya toótóey khaa gá «Lílmo gí sisi gá ɛsíní?», khaa he b'apaya gá «Mú aga gí ótéyan gá adíme míní mú i káy cangú gá lílmo sisi, téé aga to anúmán, mú agaá kaman agaá phaa gáyan, ta na ní i jɛ gán?»

Mit'i, b'apaya naap, khwayá-t'a gɛ khaa, thoorá gɛan. ɛn ciba **b'apaya gɛ bit'íɓ**, thoran asímán agé mú an ja wiyey. Mit'i, b'apaya he khaa gá «B'a, bit'í míní mú tɛn ní sisi **lílmo má**, gí ɛma písá cibaga gɛn, thoraga, an k'áy. Kám máná gɛ bit'í míní, an k'as k'áy mú áto pen agé mú tíne águtey.»

Agé píyéno, kámí b'apaya gɛ bit'í khaa, an k'as k'áy mú to pen. Gí khaa, an c'á to bi lílmo b'apaya numá agé píyéno. Tan ní khaa awos gán tíne at'áso.

Mit'i, naótá b'apaya gɛ khaa, an muthá.

2

Khaa kós abi gá bit'ín
gɛ lílmo. Mú khaa
kóséy abi muthéy, an
b'á lílmo aku. Tée,
bit'ín y'á sisian.

1. Naótá

Naóténo, an tón asimán gá imú k'úp-káy. Mit'i, un phatán es abi nathubá suk'á (96 gu 97). An k'áy tan gá úmá tan gu bit'í abi kusí disi suk'á.

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «Naótá mú mináá kúndíl, aná síná ta khímí na?»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- bit'í, opho, baj → bit'íopho, bit'ífbaj
- kamá, law → kamálaw
- achara, -íni → acharéni
- jepúr, bul → jepúr mú mináá kamey bul

1.3 T'ét'éni î was di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gil na mú aduré gu c'ígí akhayá gán je?*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndíln ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Ta na ní c'ígí toótó aduré?
- Ta be ní pumés abi aconga?
- Ta na ní k'as ní cocomot d'uk'ú gán asiya?
- Gí ta achará máy ní c'ígí khí gu khímí tá bul?
- Naóténo ásiná gut tan gís?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Káyí naótá c'ígí g̃ adúré

Atútún, c'ígí g̃ adúré g̃ cocomot kóreng, ana k'ó tan apad'yan.

Atéyed'éo ge, c'ígí he adúré gá «Adúré, gí ta na ní po k'ó gán nabebe d'úk'ú gán asiya, gí po to koot **bit'íopho** g̃ **bit'íbj** mú say asimán?»

Mit'í, adúré he gá «An k'áy, minaá juga aconga, mí t'et'á g̃ khímín.»

C'ígí he gá «Yee, an k'áy, í to naná jény g̃ jugá aconga.»

Mit'í, adúré kamálaw juga aconga. Cocomot say jaa ab'igín, jaa k'ó tíne. Adúré **kamálaw** káy t'et'é, he gá «Apíyeno, na mú minaá t'et'é, an d'úk'ú tón. An kot ta achara d'é mú c'ígí toótóaga g̃an he gá «Gí ta jayí na ní mina k'ó gán nabebe d'úk'ú gán asiya, gí mina to koot bit'íopho g̃ bit'íbj mú say?» Mit'í acharéni, aga óyán d'ere gá usín. An d'úk'ú k'áy gá mí k'ó mí d'úk'ú asiya, gí mina to koot bit'íopho g̃ bit'íbj mú say.»

Mit'í, **acharéni** ja bisay c'ac' abigín gá ún númá jepúr mú uná siyey. Mú c'ígí g̃leyan gá bisay óyá acharéni, an he gá «Apíyeno, gájayí mina óyán ab'igín gá minaá siya, an k'áy asimán. Tée mina, mina k'ás bul. Gí minaá ta tan gís ní minaá kamey bul? Apíyeno, **jepúr mú minaá kamey bul**, an ní ge: Mina ab'igín, mina koot c'e. ʘd'é, ára mac'ú c'ér. Mú minaá mac'ú c'e mína ab'igín, aná khára kósí bul.»

2

C'ígí toótó adúré g̃

khímí k'así siyá

cocomot. Adúré juga

aconga g̃ khímín.

Cocomot kaára-c'e.

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gíl súra. Toótóun gége «*Uma gí k'ánú káyí naótá mú mina kúndíl gumú-númo? Ta na ní ta apen? Aná síná gut tan gís?*»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- *un tita c'ígí → una tita c'ígí → un î atita c'ígí → mú un î atitey c'ígí*
- *uma t'ak'á c'ígí → úmá t'ak'á c'ígí*
- *amumáli*
- *aduré akhayá je gu c'ígí → tan ní aduré akhayá gán je gu c'ígí*

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo *aní mí gíl gutí naótá.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- *Mú cocomot î amachéy c'e, c'ígí gí he tan gís?*
- *Ta na ní cocomot kanáp gán gá c'ígí?*
- *Ta na ní c'ígí ta ní aduré c'íl gánan?*
- *Mit'i, ta na ní aduré akhayá gán je gu c'ígí?*

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Mit'í, bisay ab'igín óyán, he gá «An k'as nad'é.»

Adúré, gájayí an ta koro, an kamálaw machá c'én. Gí bisay kamálaw machá c'e mún d'ere. Tée, c'ígí he gá án ja pa gá aná ja yalá.

Mú ɛn î atitey c'ígí, mú c'ígí jénnyey, ɛn káy bul gɛ kós. Agé mú bul ja muthéy gɛ kós, c'ígí d'ɛk'ú yalá. Abi k'orón, ɛn cangí bikóreng, ɛn y'á jugú c'ígí. Tée, ɛn d'ɛk'ú c'ígí y'á kam gájayí an wiya poy. Mit'í, ɛn yalá jaa ótán gá c'ígí k'as pa. Mit'í, bisay kanáp gá c'ígí. Tée, adúré he gá «**Úmá t'ak'á c'ígí** gá manaá kaámá gɛan.»

Ʋn he gá an k'áy. Mit'í, ɛn sak'a bul, b'án abi táy aní án khúc'ú. Mú táy b'eréy bi táy muthák'ɛyasɛk'én-kot-k'úp-d'yan, c'ígí jɛ uphí akuíso, c'íl ja thor bul. Akámíni, ɛn totá es mún gá «Gí ta wa ní athor bul, gí mina k'ó ab'igín k'as ɛta mú pothés abes mína?»

Adúré he gá «**Úmá k'óchá**, ágá ja k'áwan.»

Pa mú adúré ja gíléy-je, an gíl ta c'ígí ní to athor bul. An c'íl **amumáli**, án s'íná ja pho c'ígí, án k'ósóan. Tée, c'ígí gílan, súrúm, wiya kuíso. Mit'í, c'ac'í adúré khó asimán, kurán ta cocomot kóreng d'ere, gájayí c'ígí cokɛn je, ɛn machá c'e gí an d'ɛk'ú c'e machá, gí to tan ní he gá ɛn kós bul. Mit'í, agé píyéno, **tan ní adúré akhayá gán je gɛ c'ígí**.

Mit'í, naótá gɛ khímí adúré gɛ c'ígí, an muthá.

2

Mú cocomot machéy

c'e, c'ígí k'as pen. Abi

k'orón, c'ígí ja thor bul.

Adúré c'íl amumáli, án

s'íná ja pho c'ígí.

1. Naótá

1.1 He bit'í ún gil súra. Toótóun gége «Naótá mú mináá kúndíl, aná síná ta khímí na?»

1.2 Ngéc bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- puma, piti → pumápiti, túngkír → pumápiti túngkír
- se, guk' → séguk'
- bibán, túngkír → bibání túngkír
- un thoran → un thoran muthá → mú un thoreyan muthéy

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «Mí kúndíl naóténo aní mí gil na mú awatála gu ajámal ta.» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Ajámal gu awatála un gí y'á ta d'áydí bí na?
- Ta na ní ajámal kúná awatála guan?
- Gí ta na ní awatála kará ta abesí ajámal? ... An gí k'áy gá arme, ún tárá mit'i?
- Ta na ní kam ajámal?
- Naóténo ásiná gut tan gís?

2. T'ap'é

Pagat'et'é mú î bí isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Káyí naótá ajámal gɥ awatála

Ajámal gɥ awatála, gájayí ɥn tá arme, ɥna k'ó tan apad'yan. ɥn, gájayí an kot kománíji mú to jéku mún, ɥn k'ó ta d'áyí. Tée, d'áydí an kot **pumápití túngkír** mú to pen mú tón asimán.

Atéyed'eo ge, awatála he ajámal gá «Arme, mí y'á d'áydí sám, mí y'á hac' túngkírí poóní.»

Tée, ajámal kha he gá «I gí d'ɥk'ɥan gíl gá bíbánín asinaní? Písá, i ta mal gá jité, ta wa ní ásak'ay?»

Mít'í, awatála laáláy he gá «Áh arme, ta na ní iyi t'étt'é gán mít'í? Í sak'aga, mí y'á!»

Mít'í, ajámal óyán, sak'a awatála ɥn y'á d'áydí.

Pa mú ɥn b'eréy **séguk'**, awatála, gájayí an wa ta sít'iní ajámal, an kamálaw líl b'erá uphí, d'ɥk'ɥ ajámal tita, kamálaw káy ta túngkír gɥ hác'.

Ajámal, gájayí an tón gí an písá t'ík'á, mú ana b'á wone aní án síná akor uphí, k'óc'ó apuy gájayí ta tálís. Mít'í, ajámal jény, d'ɥk'ɥ uphí kamálaw b'erá agé awatála.

Pa mú ajámal ja korey uphí, an kam awatála, an hác' túngkír puut, mú ajámal k'ayéy túngkír d'yan, hác'eyan muthéy, awatála he ajámal gá «Arme, aga, mú agaa sá d'ám apuut, c'ac'íma ak'áy, agaa núma ága he kíw asimán. Mít'í, agaa he kíw ajípiyéno.»

Tée, ajámal he gá «Áh arme, to wurhá arí je móno, ágá hác' túngkír, ágá puut, í to hey kíw, aní, mú **bíbání túngkír** ásówú, mí só apad'yan.»

Tée, awatála khan he gá «W'a arme, d'ɥk'ɥ ta na mú iyí dandayí gɥ wag. Agaá he ta jì kíw agé jípiyéno.»

Mít'í, awatála kamálaw he kíw. Mú bíbání túngkír karey kíwí awatála, ɥn só pumápití, ɥn y'á k'áw na mú ahe kíw. Ajámal, gájayí an tón, an d'ɥk'ɥ poy dandayí. Tée awatála, gájayí an khala, an poy, ɥn d'ɥk'ɥan kam. Biyéni kam ta ajámal. Mít'í, ɥn thor ajámal asimán, k'ayán b'ia. **Mú ɥn thoreyan muthéy**, ɥn k'ayá túngkír khíanan, hean án ja. Mít'í, ɥn yal pa.

2

Ajámal gɥ awatála y'á
d'áydí bí túngkír hac'.
Gájayí awatála ta mal
gá jité, ajámal sak'an
asít'in.

1. Naótá

1.1 Toótó bit'í gége «*Uma gí k'ánú káyí naótá mú mina kúndíl gumá-númo? Ta na ní ta apen? Aná síná gut tan gís?*»

1.2 Ngec bit'í gu jét'ét'éno î estíne ge. T'ap'éan abi wurit'ap'é c'í, thubán gu k'uy, he gún k'úsún, heun ún yaálán je.

- gumá-téye
- só → sówú → ásówú → bibání pumápiti ásówú
- es → bes → besín → abesín
- ajámál phac' → ajámál aphac' → ajámál to aphac' → ajámál to aphac' ti phac'

1.3 T'ét'éni î wus di, he bit'í ún numán akusí naótá. Mú un kam id'é, ún olan gu k'uy.

1.4 He bit'í gá «*Mí kúndíl naóténo aní mí gíl gutí naótá.*» Abi k'orón, he bit'í ud'é ára teme kúndílín ac'ac', wala bisuk'á ún kúndílan apad'yan.

1.5 Mú bit'í kúndílan muthá, toótóun gége:

- Ta na ní ajámál waag awatála guan?
- Ta na ní ajámál ta abesí awatála?
- Ajámál gí t'ak'á awatála abi tálá ji án huuyí?
- Cyangí ajámál gu awatála, an gí alút biya mú tá arme?

2. T'ap'é

Pagat'ét'é mú î bi isuk'á, he bit'í ún yaálán je gu t'ap'é abi warak'át'á mún.

Gutí naótá ajámal g̃ awatála

Mit'í, ajámal wa tíne to ahác' túngkír m̃ ɛn khían. M̃ awatála g̃leyan gá biyéni yal pa, an kiítú uphí akuíso. An toótó ajámál gá «Arme, ɛn gí thorayí?» Ajámal hean gá «Ta na ní iyi toótó gánaga? M̃ aga heyay **gum̃-téye** gá í nana kíw he, i gí d'ɛk'ɛ kha?»

Awatála he ajámal gá «Áh arme, aga sôt, t'ak'á gágán.» Ajámal c'íma-t'a.

Abi táy m̃ ɛn y'éy d'áydí, ji khala. Tée, abi k'oró táy m̃ ɛn î ahac'éy túngkír, ji to atuútá. Awatála, gájayí an ta mal gá jité, ana woórá ajámál ɛn kamálaw y'á d'áydí. Tée ajámal, ana númá jepúr m̃ an kará átey nakhó abesí awatála. M̃ ajámal hác'ey túngkír muthéy, an he awatála gá «**Gum̃-téye** aga heyay gá í nana kíw he gá **bibání pumápiti ásowá**, tée i kha, he kíw. ɛn thoraga, k'ayága b'iya. Apíyeno, ta wa ní ásak'ay?»

Mit'í, awatála laáláy ajámal asimán hean gá «Áh arme, t'ak'á gágán! Mosí na m̃ gíl mit'í, aga d'ɛk'ɛan písá áta.» Mit'í, ajámal hean gá «To j̃ kor sít'inímá.»

Mit'í, ajámal káy wone. M̃ ɛn b'eréy bi tálá ji, ajámal wur-je, phac' asimán. M̃ awatála ledéyan gá ajámal áta nakhó **abesín**, an toótó ajámál gá «Arme, gí ta na ní i wur gán je, písá aphac' gán?»

Ajámal he awatála gá «Arme, apíyeno agaa k'úm-ji, ágá úp-es, gájayí c'ac'íma k'áy asimán.»

Mit'í, awatála laáláy he ajámal gá «Áh arme, naná mit'í ta. Mí káy b'erá uphí, aní í kará j̃ úpey -es.» Ajámal kha he gá «W'a arme, d'ɛk'ɛ ta na m̃ iyi dandayí g̃ wag.»

Mit'í, ajámal kamálaw k'úm-ji. Awatála siná ji, h̃ɛy ji. Ajámal t'ak'án **to aphac' ti phac'**, d'ɛk'ɛan kur kúná. Abi k'orón, m̃ ajámal g̃leyan gá awatála áh̃ɛy gá ɛsín, an wiya ja kúnán, sak'ɛan uphí apumáji. Awatála jak'á asimán. Abi k'orón, awatála he ajámal gá «Ta na ní i ta gán mit'í, ní aga síná áh̃ɛy gán?»

Tée, ajámal yalán gá «Arme, an gí d'ic'ay c'e m̃ mina îey kusí túngkír, m̃ i hác'ey túngkír putey, m̃ aga wageyay í nana kíw he, i gí d'ɛk'ɛ kha? I he kíw. Bibání túngkír sówá, jaa kamaga, thoraga, k'ayága b'iya. Tée, an k'as nakhó m̃ kamay. Taga ní nakhó kam at'én, tan ní aga ta gán mit'í. Apíyeno, phíyá w̃s, mí y'á pa.»

Mit'í, naótá ajámal g̃ awatála, an muthá.

2

Awatála siná ji, h̃ɛy
ji. M̃ ajámal g̃leyan
gá awatála áh̃ɛy gá
ɛsín, an wiya ja kúnán,
sak'ɛan uphí apumáji.

Nat'ap'é t'á Po

a A <i>a</i>	b B <i>ba k'áy</i>	b B' <i>ba kaw</i>	c C <i>ca k'áy</i>	ch Ch <i>ca khab</i>	c' C' <i>ca kaw</i>
d D <i>di k'áy</i>	d' D' <i>di kaw</i>	e E <i>e k'áy</i>	ε Ε <i>e to at'a</i>	g G <i>ga</i>	h H <i>ha</i>
i I <i>i k'áy</i>	ï Ì <i>i mac'és</i>	j J <i>ja</i>	k K <i>ka k'áy</i>	kh Kh <i>ka khab</i>	k K' <i>ka kaw</i>
l L <i>la</i>	m M <i>ma</i>	n N <i>na</i>	ny Ny <i>nyi</i>	ng Ng <i>nga</i>	o O <i>o k'áy</i>
o O <i>o to at'a</i>	p P <i>pi k'áy</i>	ph Ph <i>pi khab</i>	p' P' <i>pi kaw</i>	r R <i>ra</i>	s S <i>sa</i>
t T <i>ta k'áy</i>	th Th <i>ta khab</i>	t' T' <i>ta kaw</i>	u U <i>u k'áy</i>	u U <i>u mac'és</i>	w W <i>wa</i>
y Y <i>ya</i>	z Z <i>ze</i>				

K'út'urí t'á Po

0 <i>zéro</i>	10 <i>k'uyasuk'éen</i>	20 <i>esí-ud'yan</i>
1 <i>d'yan</i>	11 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-d'yan</i>	30 <i>esí-bitusu</i>
2 <i>suk'á</i>	12 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-suk'á</i>	40 <i>esí-bihwan</i>
3 <i>tusu</i>	13 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-tusu</i>	50 <i>esí-bimuthák'uy</i>
4 <i>hwan</i>	14 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-hwan</i>	60 <i>esí-bikhaníd'e</i>
5 <i>muthák'uy</i>	15 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-muthák'uy</i>	70 <i>esí-bikhanísuk'á</i>
6 <i>khaníd'e</i>	16 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-khaníd'e</i>	80 <i>esí-bikhanítusu</i>
7 <i>khanísuk'á</i>	17 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-khanísuk'á</i>	90 <i>esí-bikhaníhwan</i>
8 <i>khanítusu</i>	18 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-khanítusu</i>	100 <i>khór</i>
9 <i>khaníhwan</i>	19 <i>k'uyasuk'éen-kot-k'úp-khaníhwan</i>	1000 <i>kísí</i>

